FÖLDESI ESTVÉK.

OLVASÓ KÖNYV

A' MAGYAR IFJUSÁG SZÁMÁRA.

IRTA

BEZERÉDY AMÁLIA,

A' FLÓRI KÖNYVE SZERZŐJE.

EGY SZINEZETT KÉPPEL.

OLCSÓBB KIADÁS.

PESTEN.

KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.

103367

FÖLDESI ESTVÉK.

Bevezetés.

Földesi úr eddig nagy városban lakott feleségével és négy gyermekével. Most megváltozván körülállásai, családjával együtt falusi jószágára ment lakni. Nehezen esett a' gyermekeknek elválni kis barátjaiktól és sokféléttől, mit a' városban kedveltek és megszoktak. A' falun azonban más újságokat találtak, mellyek csak hamar elfelejteték velök a' város' örömeit.

Épen szüret' ideje vala; ezt még soha sem látták a' gyermekek. Mindennap kimentek most a' szőlőhegyre, nézték, mikép' szedik a' szőlőt, és hogy' nyomnak mustot; adtak nekik is puttonykákat, mellyekbe magok szedtek szőlőt; ettek is eleget.

Ezen alkalommal összejöttek Földesiéknél a' szomszédok, kiket azután ők is meglátogattak. Voltak ezek közt több igen jó és okos gyermekek, kikkel Földesi úr' gyermekei mindjárt összebarátkozának, és még jobban tetszettek nekik, mint azon jó barátok, kiket a' városban hagytak.

A' szüreten kivül más egyéb külső munkák is, mint a' nyomtatás és cséplés; kukoricza- 's krumpliszedés; a' kender- és lennel való elbánás; de leginkább a' gazdag kertbeni gyümölcs' szedése és elrakása igen mulatták a' gyermekeket.

Ennek azonban nem sokára vége lőn. Bejött a' hideg ködös november: a' szőlők' leveleit megbarnította a' dér; a' mező kopár és szomorú lett; a' kertben elborították az utakat a' fáknak lehullott sárga levelei, és a' virágos ágyakban csak itt ott látszott még egy elkésett 's megnyomorodott kicsiny őszi rózsa, vagy piros viola.

Szomorúan ültek össze Földesi úr' gyermekei egy délután a' kertben, hol már csak rövid időt tölthettek a' hideg miatt.

Bárcsak el ne jöttünk volna a' városból, mondá Czili, a' legidősebbik: már most a' mulatságoknak vége van, most minek örűljön itt az ember?

Itt se' gyermekbál nem lesz, se' komedia, se' muzsika, se' viaszbabák' kabinetje, mondá Imre.

Vendégek sem jőnek majd, igy folytatá Andor a' panaszt: ott pedig milly sokszor összejöttüuk jó barátinkkal.

Hát a' tánczmester, szóla ismét Czili: kivel annyit tréfáltunk?

És a' major Dobel, ki olly szép kártyamesterségekre tanított? mondá ismét Imre.

És a' Nina ángyi, igy panaszkodék még a' legkisebbik Juli is. Tudjátok, melly jó czukrokat hozott, és ha hozzá mentünk, de szép képeket láttunk, és a' papagájt, azt a' tarka madarat, melly beszélni tudott. Az én nevemet is tudta, dicsekedék Juliska.

Aztán itt majd mindig a' szobában kell lenni; ha ki megyünk is, csak a' havas pusz-

taságot látjuk, ugymond Czili: és estve mindig csak magunk közt játszunk.

A' lapdázó helyet is elfödi a' hó? kérdé Imre.

Ne búsuljanak, mondá Sándor, a' kasznárnak fia: majd lapdázunk mi hóval, és szánkázni is megtanítom önöket a' kertben a' tavon; majd csuszkáljunk ott.

Igen, de mi nem csuszkálhatunk, mondá Czili: és estve — milly hosszak télen az estvék! — mit csináljunk?

Most közébök lépett az anyjuk, ki már egy ideig hallgatta panaszaikat, a' nélkül, hogy észrevették a' gyermekek. Lássátok édes gyermekeim! már sokszor mondtam, igy szólt: hogy a' mi elmúlt, vagy nem lehet, azt nem kell mindig emlegetni, azért, hogy azon jó által, melly akkor volt, a' jelenvalót kisebbítsük. Abban, a' mi most van, kell a' jót fölkeresni, és ezt bizonyosan meg is fogjuk találni, csak igazán akarjuk. Mert az isten úgy rendelte el az ember' sorsát, hogy minden helyzetnek legyenek örömei; csak okos és jó legyen az ember, soha sincs boldogság nélkül. Lássátok, ti is ha jól viselitek magatokat, én igérem nektek, hogy ezen tél szintolly jól, sőt jobban fog lefolyni, mint a' városban; mert itt jobban reá fogok érni, hogy nektek mulatságot szerezzek. Nem tudjátok még gyermekek, hogy öszvebeszéltünk néhány szomszédokkal, kik megigérték: hogy gyermekeikkel minden vasárnap össze fognak jőni. Ekkor az estvéket veletek töltjük; majd mindegyik közűletek elbeszéli, mit tanult, látott vagy tapasztalt a' hé-

ten, a' mi őtet leginkább érdekelte, és a' mit figyelemre legméltóbbnak tart. Én pedig atyátokkal és néhány jó barátinkkal nevezetes történeteket, meséket vagy egyéb érdekeseket fogunk nektek beszélni. Néha együtt kis szinjátékot is fogtok előadni, meg más mulatságos játékokat játszani.

Hát karácsonkor hoz a' kis Jézus zöld fákat és aranyos diókat? kérdé a' kis Juli.

Hoz ám itt is leányom, felele az anya: tudod, hogy ez a' jó magaviselésnek jutalma; itt sem marad az el, ha érdemet szereztek reá.

Mikor jövünk már össze? kérdé Andor, a' ki már elfelejté előbbi panaszát anyjok' igéretére.

Még egy kevés idő kell, igy felelt az anya: mig majd egészen rendén lesz lakásunk. Előbb pedig a' szükséges dolgokat kell végezni, minekelőtte mulatságra gondolunk; azután meglátom, hogy' lesz tanulástok és viseletetek, e' szerint fog majd kezdődni társasági mulatságunk is; a' ki nem viseli magát jól, nem érdemes abban részt venni.

Örömmel és jó igéretekkel meg csókolák a' gyermekek édes anyjok' kezét. Már is igen örvendetesnek képzelék magoknak mindazon mulatságot, és nem kellett nekik most egyébb felszólítás a' szorgalomra, csak a' vasárnapi estvékre kellett emlékeztetni őket; ez elég volt minden restséget és rendetlenséget meggyőzni, és igen sok hibát eltávoztatni.

Czili és kisebb testvérei is mindig könyörögtek: legyen szabad segíteniök a' házbeli rakogatásokban. Örültek, midőn a' fehérruhát,

üveg és porczelán edényt elhelyezék az almáriomokba, és a' városból érkezett házi butorokat pakolták ki.

Még a' kis Juliska is hordotta a' kisebb darabokat. Nem sokára minden a' háznál legszebb rendben volt, és minthogy a' gyermekek nem adtak azóta okot semmi panaszra, nagy örömükre jelenté nekik az anyjuk: hogy már vasárnap össze fognak jőni a' szomszédok, és elkezdődnek az estvéli mulatságok.

Első estve.

Földesen.

Személyek:

Földesi úr.
Földesiné asszonyság.
Czili, tizenkét esztendős
Andor, tizenegy esztendős
Imre, kilencz esztendős
Juli, hat esztendős
} Gyermekeik.
A' földesi *Káplán.*
Zsófi, Földesinének rokona.
Dárdainé asszonyság.
Gyula, tizenkét esztendős
Emmi, tizenegy esztendős
Fáni, hét esztendős
} Gyermekeik.
Valler úr, Gyula' tanítója.
Séli úr.
Séliné asszonyság.
Mari, tíz esztendős
Géza, nyolcz esztendős
} Gyermekeik.
Sándor, a' földesi kasznár' fia, tíz esztendős.

Földesi. Válaszszunk tehát helyet mindnyájan, édes kis barátim. Ime egy játszó asztalt is készítettem, a' kinek tetszik, ott töltheti az estvét, mi feleségemmel felváltjuk ott egymást, egyikünk pedig a' kis társaságnál marad.

Valler. Én engedelmet kérek mindig itt maradhatni.

Dárdainé. Én is.

Séliné. Úgy én is ide fogok ülni munkámmal.

Séli. Én itt a' közeleten majd egyet sakkozok káplán urral, és egyszersmind részt veszek a' társaságban.

Földesi. Kezdjük tehát a' föltett mód szerint estveli mulatságunkat. Minden mivelt társaságokban az asszonyoknak adnak elsőséget: itt is tehát a' leánykák közül kezdje valamellyik. Édes Emmim, mondjon nekünk valamit azokból, miket a' héten tanult vagy tapasztalt.

Emmi (elpirulva). Én? oh miért épen én? én nem is tudok most semmit.

Dárdainé. Tudja itt mindegyik, édes leányom: hogy a' te korodtól még nem lehet nagyot várni. Mondd csak, a' mit tudsz.

Emmi. Nem jut semmi eszembe; aztán a' többiek bizonyosan jobbat tudnának beszélni.

Valler. Bizonyosan azért tartózkodik Emmi, mivel előadásában hibákat tenni nem akarna; de miért fél úgy itt a' hibáktól? mert dicsértetni szeretne ugy-e? Lássa, az álszemérem mindig a' hiúságból jő; mert csak ott rejtjük el màgunkat, a' hol félünk, hogy nem tetszünk.

Földesiné. Az is értetődik azonban, hogy az ifjusághoz semmi jobban nem illik a' szerénységnél, és hogy semmi nem szenvedhetlenebb, mint az ön megbizott gőgösség. Vannak ollyan gyermekek, kik mindent tudni vélnek,

mindenbe bele szólnak, és azt gondolják, hogy okosabbak, mint az öregek.

Andor. De nem lehetnének-e még is gyermekek okosabbak öregeknél? ha a' gyermekek sokat tanulnak, az öregek pedig semmit sem tanultak.

Földesiné. Még sem, mert a' tapasztalás által sokkal inkább okosodik az ember, mintsem az egyedüli tanulás által.

Mari. Mi az a' tapasztalás?

Séli. Tudod-e, mikor te még nagyon kicsiny gyermek voltál, hogy megégetted egyszer a' kezedet, a' füstölő serpenyőből ki akarván venni a' tüzes szenet, mivel fénylett? ugy-e most már nem nyulsz többé a' tüzes szénhez? mert tapasztaltad, hogy megégsz tőle. Lásd, ez a' tapasztalás. A' mit pedig az ember maga lát és próbál, az sokkal jobban behat. Egy kis rövid élet alatt nem sokat lehet próbálni; de a' ki soká él, az sokat tapasztal, és megtanulja jól, hogy nem kell mindenhez nyulni, a' mi fénylik.

Czili. Azért fél Emmi elkezdeni ma, mert nem tapasztalt még, és tudja, hogy könnyen hibázhat.

Valler. Igen de mi is tudjuk ezt, és azért nem kívánunk tőle tökéletest. A' tapasztalásnak legszükségesebb része az önmegismerés, ezt pedig csak úgy nyerhetjük meg, ha őszinte itéleteket és eligazításokat másoktól örömest elfogadunk, mert mások sokkal előbb észreveszik hibáinkat, mint magunk.

Földesi. Illik gyermekekhez a' tartozkodás beszédjökben, csak ez gyáva félelemmé

ne váljék; hanem a' hol a' szükség vagy kötelesség kivánja, ott meggyőzze a' félelmet. De ezt példával világosabbá lehet tenni, és minthogy úgy is kezdődnek igen komoly mulatságaink, fordítsunk rajta egy elbeszéléssel, a' melly épen ezen tárgyról eszembe jút. De Emmi ne csináljon olly víg képet, mert azért nincs ám fölmentve.

Emmi. Csak az elbeszélésnek örülök.

Imre. Újat beszél édes atyám, a' mit mi még nem hallottunk?

Földesi. Egészen újat.

Andor. Már miért késleted atyánkat?

Imre. Hiszen most meg te késleted.

Földesiné. Már megint türhetlenkedel Andor!

Andor. Óh ne haragudjék édes anyám! nem szólok többé.

Földesi. Szólni szabad, és inkább azért hibáztál, hogy ezt öcsédnek ellenzeni akartad; sőt azt kivánom, hogy elbeszélésemet kiki félbeszakaszsza kérdésével, ha valamit nem jól értene, vagy az okok nem volnának elég világosak előtte. Elkezdem tehát a' félénkségről:

Hamvas úr egy nagyobb városban kereskedés által igen meggazdagodott. Két gyermeke volt: Lina és Lajos, ezeket igen jól növeltette; de minthogy kereskedése miatt sokszor hosszú utakra kellett mennie, gyermekei' növelése többnyire csak feleségére maradt, ki ugyan jó és okos asszony volt; de nagyon félénk természetű. A' gyermekek egészlen hozzáhasonlítottak ebben, és olly bátortalanok voltak, hogy idegennel szólni sem mertek, és

mindjárt elbújtak, ha atyjukhoz látogató jött. Ha anyjokkal maguk voltak, és atyjok elutazott, nem is jött idegen a' házhoz, mert anyjok sem szeretett társalkodni. — Igy egészlen elszoktak az emberektől; és ha valaki megszólította őket, csak akadozva és elpirulva feleltek, sőt elbújtak, ha lehetett. Még ezen felül egy öreg dajkájok, ki mindig a' háznál maradt, tele beszélte fejöket mindenféle ijesztő mesékkel, mi által még félénkebbek lettek.

A' városon kivül egy igen kies nyári lakása volt egy asszonyságnak, ki mind a' két gyermeknek keresztanyja volt. Ehhez sokszor kiment Hamvasné gyermekeivel, és ott ebédelt; de a' helyett, hogy örültek volna a' gyermekek ezen mulatságnak, mindig nagy félelemmel készültek oda; mert többnyire sok vendégek voltak, és attól féltek, hogy valamellyik megszólítja őket. Nem örültek keresztanyjok' szép kertjének, sem egyéb mulatságoknak, csak mindig az anyjok mellé bújtak, ott lesütött szemmel álltak, és alig várták, hogy ismét haza menjenek. Igy minden hiba maga bünteti magát, és a' félénk gyáva gyermekek mulatság helyett csak unalmat találtak; sőt anyjoknak is elrontották minden mulatságát, mert ez szégyenlette gyermekei' magaviseletét, és félt, hogy ha valaki megszólítja őket, ijedtökben valami igen ostobát mondanak.

Egykor otthon levén Hamvas úr, elment gyermekeivel együtt keresztanyjukhoz, és boszonkodva látta, mikép' viselik azok magukat. Haza menet szemrehányásokat tett nekik. Mi lesz ti belőletek, ugymond: ha it már meg nem

tanultok az emberekkel beszélni? hány gyermek nincs a' ti időtökben már egészen magára hagyatva? Nézzétek, itt az út mellett mén egy kis zsidó gyermek butyrával, ennek már magának kell élelmét keresni, pedig bizonyosan fiatalabb nálatoknál. Gondoljátok meg, hogy Lina már tizenegy, Lajos pedig tíz esztendős; ha ti úgy el volnátok hagyatva, mint ezen zsidó gyermek, nem tudnátok megélni, mert segítséget sem mernétek kérni az emberektől, és magatok sem tudnátok magatokon segíteni, pedig senkisem bizonyos arról, hogy ma holnap szerencsétlenség nem éri; ti is juthattok ám még ezen zsidó gyermek' sorsára.

Azért saját javatokért, és mivel szülőitek szomorkodnak ezen hibátokon, kérlek: győzzétek meg félénkségteket; az isten adott észt hozzá, hogy meg tudjátok gondolni, mit kelljen szólni vagy tenni, ha az alkalmatosság előadja magát; használjátok tehát eszeteket az emberekkel való bánásban is, mert máskép' mindegyik azt gondolja felőletek, hogy buták és ostobák vagytok, és senki sem fog szeretni. Hogy pedig gyakorlástok legyen, az emberek közt magatok lenni, ezután sokszor egyedül fogtok menni keresztanyátokhoz, hogy ne bújhassatok többé anyátok mögé, hanem, ha valaki megszólít, magatoknak kelljen felelni.

Belátták a' gyermekek, hogy igazsága van atyjoknak, mert okosak voltak; de még is félelemmel várták a' jövő vasárnapot, melly napon magoknak kellett elmenni keresztanyjokhoz. Már otthon olly soká késtek félelmökben, hogy azután még igenis sietniök kellett, hogy az

ebédhez el ne késsenek. Két úton lehetett menni; azt választották a' gyermekek, mellyen kevesebb ember szokott járni. Itt egy sétatéren kelett átmenniök, mellyen délelőtt kevés ember volt. Megijedtek a' gyermekek, midőn a' fasoron kivül még is egy czifra hintót láttak, és egy szépen felöltözött asszonyt, ki a' fasoron keresztül a' kocsi felé tért. Noha siettek a' gyermekek, félvén, hogy elkésnek, még is lassan mentek most az asszony után, hogy az meg ne lássa őket. A' mint valami tíz lépésre utána mentek, Lajos a' földön valamit tündökleni látott; felvette: egy drágakövekkel kirakott karkötő volt ez. Utána akar vala sietni az asszonynak, ki ezt bizonyosan elvesztette; de félt megszólítani őtet. Szólj te, ugymond Linához: te idősebb vagy, add vissza neki a' karkötőt. — De te találtad meg, felele Lina: és bátrabbnak is kell neked lenni, mint egy leánynak. De te menj. De én nem megyek. Igy akarák egymásra tolni a' szólást. 'S míg illy szóváltással tölték az időt, az asszony elsietett, és csak azt vették észre, hogy föllépett kocsijába. Most mind a' ketten kiáltottak; de a' kocsi hamar elnyargalt, és senkisem hallotta kiáltásukat. Mit csináljunk már most? mondá ijedten Lina. Az ebédhez is elkésünk pedig, panaszkodék Lajos: ha az asszonyságot fölkeressük. Hogy is tehetnénk ezt? mondá Lina: hiszen nem ismerjük őtet. Legjobb lesz keresztanyánknak átadni a' karkötőt, az majd talál módot azt visszaadatni. — Igy megnyugtatván magokat a' gyermekek, folytaták utjokat. Elérvén keresztanyjukhoz, látták, hogy

épen a' levest viszi az inas az ebédlőbe. Nagy lőn most zavarodásuk. Hogy' menjünk már most be? mondá Lina: majd minden ember reánk néz. Csak menjünk vissza, tanácsolá Lajos: még senki sem látott bennünket. Épen ekkor nyílék az ajtó, és keresztanyjok kinézvén, meglátta a' gyermekeket; már most nem volt mód többé visszamenni. A' keresztanyjok bekiáltá őket. Remegve tértek be a' szobába; innen ebédhez ment a' társaság, és a' gyermekek lesütött szemmel leülének; de bár minő éhesek voltak is, még sem mertek enni, és ha valaki megszólította őket, csak igen-t vagy nem-et tudtak akadozva és remegve felelni. Alig várták az ebéd' végét, és félelmökben egészlen elfelejtették a' karkötőt, melly Lina' erszényében volt eltéve. Ebéd' után mindjárt elkívántak volna menni; de nem mertek bucsút venni a' vendégek előtt, és így addig maradtak visszahuzodva egy ablakmélységnél, míg mind elmentek a' többi vendégek. Már be kezdett alkonyodni, hogy haza indultak. Az úton eszökbe jutott a' karkötő. Talán jó volna, mondá Lina: itt a' kapunál az őrnek szólni felőle. Lajos is gondolta, hogy ez kitudhatná a' karék' tulajdonosát; de midőn a' kapuhoz értek, ismét egyik a' másikat tolta előre, hogy szóljon, és végre elmentek mind a' ketten az őr mellett, és a' karkötő ismét a' erszényben maradt. Haza érvén, anyjokat nagy aggódásban találták késő elmaradásukért. Az atyjoknál pedig idegenek voltak, kikhez anyjoknak is a' vendégszobába kellett menni; a' gyermekek ugyan követték őtet, de ott nem

mertek szólni, és egy szegletbe visszahuzván magokat tanácskoztak, mint mondják meg atyjoknak a' vendégek előtt a' karkötő' találását? Mindig továbbra halaszták ezt. A' vendégek vacsorára maradtak, és igy éjfél lett, midőn szülőikkel maguk szólhattak. Ekkor előadá Lina a' karkötő' esetét; az atyjok megijedett rajta. Már miért nem szóltatok előbb? ugymond: most már mindenki alszik, és igy nem lehet reggelig semmit tenni a' karkötő' visszatérítésére; pedig ki tudja, nem szenved-e miatta valamelly ártatlan igazságtalan gyanút.

A' gyermekek igen megíjedtek ezen a' lehetőségen, és egész éjjel azon törték fejöket: hogy mi rosz következése lehet félénkségöknek. —

Másnap korán reggel elment Hamvas úr a' város' házához bejelenteni a' karkötő' megtalálását. Hálá isten! igy szól az ott levő tisztviselő: tehát még is ártatlan az a' szegény leány. A' karkötő L. grófnéé; ez az igen hirtelenkedő indulatos asszony elfelejtette, hogy a' karkötő kezén volt, midőn elment, és visszatérvén kérte ezt komornájától. Ez bizonyítá, hogy ő nem is volt azóta a' szobában, hanem a' második szobaleány tisztogatott ott, és könnyen meg lehet, ugymond: hogy ezen leány vette el a' karkötőt; mert láttam, hogy egy zsidóforma emberrel beszélt nem rég', és ez neki pénzt adott. Előhivatott most a' leány, ki, hallván miről van a' szó, elhalaványodott, és ijedtében egy szót sem tudott szólni; ezt a' grófné még nagyobb próbának vélte vétkére, és hi-

vatott engem. Midőn ezt hallotta a' leány, elájult ijedtében; még nagyon fiatal ő, szülőinél egy kevéssé kényesen növeltetett, ez az első szolgálatja, és csak rövid ideje még, hogy a' grófné' házánál van. Én elkezdtem a' leányt kérdőre venni; de ő úgy remegett, hogy csak néhány tördelt szavakat tudott mondani, melyekből azt értettem, hogy azon pénzt, melylyet a' komorna nála látott, a' bécsi lotteriában nyerte; azon ember pedig, kit a' komorna zsidónak vélt, azon faluban, hol szülői laknak, mester, ki által a' nyert pénzt szülőinek küldötte. Mind ezt csak nagy sokára tudtam kivenni beszédjéből, mert a' fogait is verte öszve, úgy rettegett szegény; és midőn én elmentem rendeléseket tenni, hogy a' lotteria iránt kitudjam az igazat, a' leányt már kilelte a' hideg most magán kivül van, és szüntelen a' karkötőről beszél, ezt a' többi cselédek, kik, úgy látszik, nem szeretik őtet, vétke' jelenségeül veszik.

Nagy szomorusággal hallották a' gyermekek gyáva félénkségük' rosz következését. Sirva könyörögtek atyjoknak, hogy a' mennyire lehet, pótolja hibájokat és gondoskodjék azon szegény leányról. Látjátok, ugymond az atyjok: annak is az a' szerencsétlensége, hogy a' ti hibátokban szenved. Ha elég bátorsága lett volna, könnyen kimentheté magát a' gyanúból ártatlansága' érzetében; de a' félelem úgy elrémítette, hogy ezt minden ember rosz lélekisméret' jelének vélte.

Elment mindjárt Hamvas úr egy orvoshoz, ki jó barátja volt, és megkérte: hogy a' leányt

gyógyítaná. Elment szinte a' grófnéhoz is, és látván hogy ez nem sokat gondol a' leánynyal, ki nagyon roszúl volt, magához vitette Hamvas úr a' leányt; a' szegény gyermekek is tettek, mi csak tellett tőlök, ápolására. — Jó gondviselés és az orvos' segítségével csak hamar helyre állott itt egészsége. Jobban megismervén most Hamvasné és gyermekei Rózit, (igy híták a' leányt) úgy megszereték, hogy a' háznál tartották; és Rózi olly jó 's hálaadó: leány volt, hogy nem sokára inkább házhoz tartozó barátné-, mint cselédképen volt nálok. Mindig emlékeztette Rózi' jelenléte a' gyermekeket, milly rosz következése lehetett volna hibájoknak, és erősen föltették magukban, hogy ezt egészlen meggyőzik. De már igen megrögzött bennök félelmes vadságuk, és lassan erőt vőn ez ismét jó föltételeiken.

Sokat voltak most Rózival a' gyermekek; de ez, noha máskép' igen jó erkölcsű szelíd személy, szinte félénk volt, és a' gyermekek' vadságukban és félemökben osztozott inkább, hogy sem azt legyőzni segített volna.

Egykor Hamvas úr hitvesével egy messzebb látogatást tett. Maguk maradván a' gyermekek, az egész napot szobájokban töltötték. Midőn már alkonyodni kezdett, előhordtak minden kísértetes meséket, mellyeket dajkájoktól hallottak. Rózi is hozzáadá, a' mit otthon falujában hallott. Már egészen tele volt fejők a' sok visszatért lelkek- és kísértetektől, midőn egy idegen mély szózatot hallottak ajtójok előtt. Mi dolog ez? igy hangzék künn: valaki csak lesz a' házban; itt beszélni hallottam, 's ezzel be-

nyitá hirtelen az ajtót. Egy vastag öreg úr, utána egy fekete ember piros öltözetben, dugta be fejét, és betette az ajtót, mellyet az úr nyitva hagyott. Ezt Rózi megpillantván, elsikoltotta magát, és kiszaladt a' másik ajtón. A' gyermekek is nyomban akarák követni, ha az idegen' boszús szava vissza nem tartóztatta volna őket. Maradjatok már, igy kiált nyersen: ne fussatok, mint az eszetlenek; hol vannak szülőitek? — Átlátták most a' gyermekek, hogy nagyon helytelen volt félelmök, és hogy ezen ember valamelly idegen látogató, ki atyjokat keresi; azon fekete ember pedig egy szerecsen inas. De most a' szégyen ezen magokviseletükön még jobban megzavará őket, és annál inkább nem tudtak szólni. Csodálkozva nézett rájok az idegen. Mi bajotok? igy szól tovább: hát valami ijesztő vagyok én? hogy futni és remegni kell előttem? Ha nem sokára megjő atyátok, megvárom itt őtet; jertek beszéljetek valamit 's mulassatok addig. Ezzel letelepedett egy székre az öreg úr; ezt látván elijedtek a' gyermekek — ők egyedül legyenek ezen idegennel, és ez azt akarja, hogy mulassák őtet. — szinte' kiizzadtak félelmökben, és megmaradtak helyükön, de az ajtót szemmel tartották. Midőn az öreg úr ismét elkezdé: no némák vagytok? miért nem jöttök közelébb? majd megismerkedünk mi egymással, csak ne féljetek tőlem, — a' gyermekek még mindig hallgattak. Ez már sok! kiálta az öreg úr egy ideigi várakozás után: ti elijesztetek ezen házból. Minden okom volt nyájasabb fogadást várni itt; de a' gyermekekről itélve az atyá-

tól sem lehet sokat várni. Mondjátok meg atyátoknak, hogy jobban tanítson benneteket az emberekkel való bánásra, máskép' nem sok jó barátot fogtok magatoknak szerezni a' világban. Ezzel kiment az öreg úr, minekutánna egy látogatási jegyet tett volna az asztalra. Mikor már elment, a' gyermekek egymás közt, sőt maguk előtt is szégyenlék magukat illy viseletért; féltek most atyjok' visszajövetelén, mert tudták, hogy ez megfogja tudni, és nagyon fog boszonkodni rajta. Nézzük meg a' jegyet, ugymond Lajos: talán még is ollyan név lesz rajta, mellyért nem sokat törődik atyánk. „Hamvas József" igy olvasá Lina a' jegyen. Ki ez? Emlékezel-e? ugymond Lajos: hogy sokszor beszélt atyánk egy nagybátyáról, ki elköltözvén hazánkból, sokáig messze földön volt, a' nélkül, hogy az övéi tudtak volna felőle valamit. Úgy tetszik, ennek is Józef volt a' neve. Istenem! istenem! mit gondol ez most felőlünk és mit mond atyánk, ha megtudja, mint viseltük magunkat nagybátyánk előtt? Igy panaszkodának a' gyermekek. Te vagy az idősebbik, ugymond Lajos: neked kellene okosabbnak lenni. Rózi volt az oka, felele Lina: miért futott el, ez úgy elijesztett. Igy egyik a' másikra panaszkodott; mert az ember mindig örömest másra tolná hibáját, pedig ezzel csak roszabbá teszi azt; mivel az őszinte megismerés az egyetlen mód, hogy hibánkat megbocsássák.

Megjött Hamvas úr, és nagyon sajnálta, hogy nem volt jelen nagybátyját elfogadni. Reménylem, ugymond gyermekeinek: ti nyá-

jasak voltatok, és illő mód' fogadtátok őtet. A' gyermekek pirulva és akadozva el kezdék zavartan beszélni, hogy' megijedtek tőle. Az atyjok kérdőre vevé, 's végre sirva megvallották az egész dolgot, mert igazságszeretők voltak, és tudták, hogy a' hazugságnál rútabb vétek nincsen. Elszomorodott Hamvas úr megtudván gyermekei' gyávaságát. Ti már csak sohasem lesztek mások, úgymond: hiába minden intésem és dorgálásom. Mi lesz ti belőletek? Tudjátok-e, hogy épen most egész vagyonom koczkán áll? azaz könnyen elveszthetem ezt. Egy hajóm ezen zivataros napokban a' tengeren volt, ha törést szenvedett, elveszett több felénél szerzeményimnek; a' többi is könnyen elveszhet, mint minden földi jószág; de kivált a' kereskedő' gazdagsága szüntelen veszélyeknek van kitéve. Ha elszegényülök, ti se' magatokon nem segíthettek, se' jó barátokat nem tudtok szerezni, hogy azok segítenének rajtatok. Egy közmondás azt mondja: hogy néma gyermeknek 'az anyja sem érti szavát; — ez azt jelenti: hogy a' legjobb ember is csak azon a' bajon segít, mellyet ismer.

Össze keresé másnap Hamvas úr a' város' minden vendégfogadóit. Nem egy nagy vastag úr volt ez? kérdé egyikben a pinczér: igen szép kocsin érkezett, egy csunya fekete ember volt vele. Itt vala, de ma reggel elutazott, senkisem tudja hová.

Hiába tudakozott mindenfelé most Hamvas úr, senkisem tudott a' városban felőle semmit is. Tovább is terjedtek volna Hamvas úr'

tudakozásai; de most egy más tárgy foglalá el minden figyelmét és idejét.

Egy jó barátjaért jót állott ő egy igen nagy sommára nézve, és ezen jó barátja most hirtelen meghalt, a' nélkül, hogy kielégítette volna az adósságot, úgy hogy most Hamvas úrnak kellett ezt lefizetni, a' mi vagyonának nagy részét elnyelte.

Egykor együtt ültek a' gyermekek Rózival szobájukban, ez segített Linának egy ruhát varrni, Lajos pedig olvasott nekik.

A' midőn egyszerre belépett atyjok, halaványarczczal, anyjok pedig könyes szemekkel követé azt. Édes gyermekeim! igy szólt: ti eddig mindenben bővelkedtetek, és minden ember azt mondta nektek, hogy én gazdag vagyok. Ennek most vége van. Azon hajó, mellyen vagyonomnak nagyobb része volt, törést szenvedett a' tengeren. Ezen háznál egyebem alig maradt, és ezt is el kell adni, még némelly adósságok' lefizetése végett. Most már élelmünkre szükséges lesz munkánkkal pótolni azon esekély vagyont, a' mivel még birunk. Sokkal könnyebben elszenvednénk anyátokkal ezen szerencsétlenséget, ha reménylhetnők, hogy ti magatokon segíteni tudtok. De a' ti visszavonó félénkségtek mindenütt hátráltatja majd előmenetelteket; jó barátokat nem fogtok szerezni, mert minden embertől elvonjátok magatokat, és így senkisem isméri majd meg jobb tulajdonitokat. Ki fog rólatok gondoskodni, ha egyszer mi nem leszünk; pedig, milly hamar érheti az embert szerencsétlenség, azt most magatok is tapasztalhatjátok.

Igen szivökre vették most a' gyermekek szülőik' szomorúságát. Nem hogy mi segítenénk rajtok, igy szóltak sirva: inkább mi is növeljük bajukat eddigi hibánkkal.

Ne busuljanak édes szülőim, igy szólt Lina: mindent el fogunk követni, hogy magunkat megjobbítsuk, és segítségökre legyünk jövendő szegény sorsukban.

Én elmegyek boltos inasnak, úgymond Lajos: számolni tudok jól és irni; majd jó hasznomat veszik, 's igy nem fogok jó szülőimnek többé hasztalan lenni.

Én pedig, szép munkákat tudok, mondá Lina: pénzért dolgozom, majd eleget fogok szerezni ezzel a' házi szükségre.

Eladatott tehát a' ház, az adósságok kifizettettek, és Hamvas úr egy kis lakást bérlett, mellybe elvitetett közönségesebb és roszabb része az előbbi házi butornak, mert a' szebb- és drágábbakat eladták, szintúgy az ezüstöt és egyéb drágaságokat. A' gyermekek is oda adták ama' holmi drágább ajándékokat, mellyeket néha szülőiktől és keresztanyjuktól kaptak. Még a' zongorát (Clavier) is eladták, csak a' mi a' házhoz épen szükséges volt 's néhány jó könyvek maradtak meg.

Elment Rózi, ki egyedül maradt a' sok cselédből, és megfőzte a' két tál ételből álló ebédet a' szűk kis konyhában, míg Hamvas úr felesége- és gyermekeivel az utolsó talyigát rakták meg a' még fennmaradt aprólékkal. Ezt Lina és Lajos kísérték az utczán átal, mindegyik' kezében, egy kis butyorba kötözve, volt még egyiknek iró és rajzoló, a' másiknak

varró eszköze. Megérkezvén a' kis lakásba, Rózi' szorgalma által már mindent rendben találtak.

Tisztán volt terítve a' kis asztal, és minthogy sokat hurczolodtak a' gyermekek, a' rövid ebéd igen jó izüen esett nekik. Ebéd után berakták csekély holmiokat egy lágy fa-szekrénybe, és Hamvas úr levezette őket egy kis boltba, mellyet számukra bérlett, hogy itt elkészített munkáikat eladhassák. Majd meglátom, így szólt Linához: ha tudod-e magadat alkalmaztatni ezen életmódhoz? ha nem: úgy kénytelenek leszünk neked idegen házban menedéket keresni, mert nálunk csak úgy maradhatsz szegény, ha keresel valamit. Én és anyád el nem tudunk tartani, és neked is jobb lesz tőlünk megválni, és valami jó helyet kapni. — Csak azt ne! mondá sirva Lina: inkább akármelly szükséget elszenvedek, mindent megteszek, csak jó szülőimtől el ne kelljen válnom.

Másnap reggel Lajos elment a' kereskedőhöz kinek boltjában mint legény beállott; de ez csak a' szomszédságban volt és igy sokszor haza jöhetett.

Lina pedig megvetette ágyát, kiseperte a' szobát, mig Rózi a piaczra ment az ebédhez szükségeseket bevásárolni. Mind ez szokatlan munka volt Lina előtt, ki nagyon kényesen növeltetett; de a' félelem, hogy idegen helyre jut, rá birá őtet, mindent örömest tenni. Sőt vigabban érzé magát, mint otthon, hol későn kelt föl és nagy lassan felöltözvén, valamelly ülő munkához fogott. A' téj, mellyet barna kenyérrel evett, reggelire sokkal jobbnak tet-

szett neki, mint máskor a' kávé; mert a' munka- és mozgástól megehült. — Ezután elkezdették mind ketten divatnemü (marchande de modes) munkáikat, és nagy szorgalommal dolgozott Lina. Egynéhány kalapot és főkötőt el kellett készíteni, mielőtt a' boltban kirakhatták volna munkáikat. A' szobában maradtak tehát addig, és jó előmenetelt tettek; mert Lina nem volt rest és dologkerülő, a' kivánság pedig, hogy szülőinek segítségére legyen, még inkább ösztönözé őtet szorgalomra. — Lajos azonban nem igen akart beszélni arról, mit a' boltban tapasztalt; de látták szülői, hogy nem jó kedve van, és igen hallgató volt még Lina iránt is. Eljött nem sokára a' boltos Hamvasnéhoz, és panaszkodott, hogy alig haszonvehető a' fia; irást és számolást, úgymond: reá bizhatok ugyan, és ebben nem hibáz, sőt gyorsan és jól ellátja dolgát; de mihelyest vevő lép a' boltba, elbúj, és ha hivom őtet, olly zavarban jő elő, hogy mindent roszúl tesz; alkudni épen nem tud a' vevőkkel, kérdéseikre csak akadozva felel, és félelmében mindent összezavar; azért én őtet meg nem tarthatom tovább. — Nagy szomorúsággal hallotta ezeket Hamvasné; visszatért most Lajos is szégyennel szülői' házához, és mélyen érzette, milly haszontalan ő itt, semmiben sem tudván segíteni szülőinek.

Hamvas úr most más kereskedők' dolgaiban utazott, melly útakért neki fizetése járt. Nem is volt tehát otthon, midőn Lajos visszatért a' házhoz, és ez már előre félt, mit fog majd atyja mondani ezen változásra.

Épen azon nap, midőn Lajos visszatért, nyitotta meg anyjok a' divatárukkal jól fölékesített boltot; minekutána elrakta volna Lina' segítségével az elkészített kalapokat, elküldé a' gyermekeket sétálni. Ezek most egyedül kimenvén a' városból, nagy szomorúsággal beszélték együtt, melly sok bajt és keserűséget szerzettek már szülőiknek félénkségök és vadságuk által. Már eleget tapasztaltuk, úgymond Lina: hogy ha mi mindig engedünk ezen hibánknak, semmire se' megyünk a' világon, és szűlöinknek csak terhükre maradunk, és új meg új szomorúságot okozunk nekik. Tegyük fel tehát erősen, hogy megjobbítjuk magunkat. Ha meggondoljuk, hogy ezt jó szülőink' könnyebbségére és kedvekért teszszük, bármilly nehéz lesz is, csak még is végre hajtjuk.

Másnap kérék a' gyermekek anyjukat, hogy kettejöket hagyná az új boltban próbára. Egy darabig üldögélének ott, Lina varrt, Lajos olvasott neki. Egyszerre láttak egy czifra asszonyt fiatal leánykájával, és utánok gazdagon öltözött inast jőni. A' leány megállván a' bolt előtt. — Édes anyám, igy szól: milly szép kalap ez, ugyan régen járkálunk már, és illy jó izlésüt nem láttunk. — Megdöbbenének a' gyermekek.

Bátran, úgymond Lina Lajoshoz: most lépjünk elő. — Egy keveset reszketve és elpirulva jött most elő Lina; de még is elég módosan meghajtotta magát az asszonyság előtt, és kivette a' kalapot, mellyet dícsért a' leánka, az üveges almáriomból. Majd többeket is

mutatunk, úgymond: és Lajos segélt neki több kalapot kiszedni. Próbálni akart most a' leányka, és Lajos egy kevéssé remegve tükröt tartott neki. Árát kérdezék most a' kalapoknak; szemeikkel bátorítván egymást előmondák azoknak az árát. Alkudni kezdett most az asszonyság, Lina röviden, de akadozás nélkül megmondta az utolsó árt. Több kalapot is választott az asszonyság, és minél tovább tartott a' vevés, annál bátrabb lőn Lina. Meglett az alkú, szépen elcsinálták a' kalapokat, és Lajos átadván az inasnak, meghajtá magát, habár nehezen, még is kérte az asszonyságot, hogy jövendőben is parancsoljon velök.

Mikor elmentek az idegenek, mind a' ketten nagy örömmel megölelték egymást, mert semmi sem okoz olly nagy örömet, mint ha magunkkal megelégszünk. Lásd, hogy lehet, mond Lina: csak igazán akarja az ember. Hamar futottak anyjukhoz átadni a' pénzt, és azután ismét visszatértek a' boltba. —Nem sokára egy kocsi állott meg a' boltajtó előtt, és ismét egy asszonyság szállott ki. Egy jó barátném, úgymond: itt vett kalapokat, és nekem is szükségem lévén egyre, ide igazított. Vigyázzunk, mondá Lina sugva Lajosnak: hogy hátra ne lépjünk jobbulásunkban, hanem inkább előre, — és leszedé ismét a' kalapokat. Már most könnyebben ment, és csak hamar megtörtént az alkú. Egészen felvidúltak a' gyermekek, jó előmenetelükön; mert csak az első lépés nehéz, aztán a' többi mindig könnyebb lesz. Nem sokára már minden nehézség nélkül ment az eladás, és a' vevők folyvást szaporodtak;

mert Hamvasné és Lina gyakorlás által igen hamar és csinosan készítették munkáikat, igen jó izlésök lévén szebbnél szebb új formákat gondoltak ki, úgy hogy nem sokára minden leggazdagabb asszonyságok náluk dolgoztattak. Lajos sem volt haszontalan, mert most, szaporodván a' munka, ő számtartással és eladással foglalatoskodott; sőt jól rajzolván, üres óráiban új formákat is készített, 's a' házakhoz ő hordta el a' rendelt munkát.

Visszatérvén Hamvas úr hosszas útjából sokkal jobb karban találta háznépét, mintsem gondolta. Munkájok' jó folyamatja jó kedvüekké tevé a' gyermekeket, és sokkal jobban esett nekik most minden kis öröm, mert ezt magok szerezték maguknak buzgó szorgalmaik által. Nagy örömmel beszélé most Hamvasné a' gyermekek' szerencsés változásukat, és dicséré jó magokviseletét. Az atyjok megölelvén őket, dicséretével és örömével még inkább ösztönözé folytatni igyekezeteiket. Mindinkább gyarapodott most Hamvas úr' házi állapotja, jó rend és munkásság által; nem sokára nagyobb boltot és segédleányokat kelle fogadni a' számosan rendelt divatnemű munkához, és Lina inkább és inkább tökéletesedvén, ügyessége által új meg új találmányokkal gazdagította a' boltot.

Egykor két asszonyság jöve boltjukba, a' kiket még nem ismertek a' gyermekek. Lina több kalapot akarván előhozni, a' boltnak egy másik részébe ment, melly egy kárpittal volt eltakarva; az asszonyságok azt vélvén, hogy egészen eltávozott, igy beszélgetének: igaz-e hogy ez azon gazdag kereskedőnek a'

lánya, ki egyszer itt olly pompát üzött, mint akármi gróf? Igaz ám, felele a' másik: de én csak azon csudálkozom, hogy ez ollyan derék, nyájas, ügyes leányka; nekem ezt egészen másképʼ irták le. Ennek a' Hamvasnak egy igen gazdag nagybátyja van, a' ki jó, de igen hirtelenkedő és egy kevéssé szeszélyes ember, kinek sok különösségei vannak. Férjem Hollandiában ismerkedett meg vele, ott beszélte az neki, hogy ezen egyetlen rokona lévén, megakarna vele ismerkedni, 's ha gyermekei tetszenének neki, ezeket mint tulajdon gyermekeit, úgy nézné, és gazdag vagyonát nekik hagyná. El is jött ide, és akkor meglátogatott minket is; elpanaszkodott, milly ostoba magaviseletüek öcscse' gyermekei; magáról sem sokat tartok, úgymond: miután gyermekeit jobban nem tudta növelni. Még kicsiny volt, midőn ntólszor láttam, akkor többet vártam belőle. Hiában mondtuk mi neki, hogy a' gyermekek még megváltozhatnak, ő azt mondta: hogy arra ő nem várhat, már nagyon öreg, és utolsó napjaiban örömet, nem boszúságot akarna magának szerezni, ha családjával élne; ezen gyermekekkel pedig nem volna semmi öröme. — De milly soká elmarad a' kis divatárusné.

Most Lina nagy zavarban tért a' boltba vissza, mert mindent hallott a' kárpit mögött. Még is öszveszedé magát, és különösen nyájas volt az asszonysággal, reménylvén, hogy talán ez által még megtudhatja jobbulását nagybátyjok. De maga maradván, panaszkodni sietett Lajoshoz, ki a' szobában számolással foglalatoskodott. Lásd, ugymond: ha mi másképʼ

viseltük volna magunkat, atyánk megmaradhatott volna régi állapotjában, nagybátyja fölsegélte volna őtet ismét pénzzel; mi vagyunk okai, hogy az tőlünk elidegenült.

Irjunk neki, ugymond Lajos: hogy megjobbítottuk magunkat.

De majd azt gondolná, felele Lina: hogy ezt pénzeért teszszük. — Nem irtak tehát a' gyermekek, de mindig inkább iparkodtak tökéletesedni, hogy szülőiknek, a' mennyire lehet, segítségökre és örömükre legyenek, és ez által legalább egy kevéssé pótolják a' veszteséget, mellynek ők is egy részt okai voltak.

Látván Hamvas úr, minő jól alkalmaztatja magát Lajos, a' főkötők' 's kalapok' eladásában, és hogy a' számadási könyvet mindig szoros rendben tartja; megpróbálta őtet már kereskedési utjaiban is használni. Elvitte magával, és Lajos olly igen iparkodott mindent, mit atyja reá bizott, jól elvégezni; az emberekkel, kikkel dolgok volt, nyájas és tetszetős lenni, hogy atyjának legnagyobb öröme volt benne, és föltette magában, hogy mindenkor el fogja fiát vinni magával.

Nagyon örült Lajos, látván hogy bizodalma van atyjának benne; iparkodott is ezt megérdemleni, és mindig inkább haszonvehetővé lenni. De ama' sokféle is, mit ezen útakban látott és tapasztalt, igen sok örömet szerzett neki, és ha haza jött, Lina' dolgozó asztalkájához ült, óránként beszélé el nekie, a' mit látott és hallott. Örömmel hallgatta ezeket Lina, és ő is viszont elbeszélte, hány új vevő

jött azóta a' boltba, és micsoda új divatú kalapokat készített.

Most Hollandiában volt atyjuknak dolga, és noha elég nehéz volt Lajosnak az elválás anyjától és Linától, örült még is idegen országot látni; megigérte Linának, hogy szorgalmatosan ír neki mindenről, a' mit majd lát és tapasztal.

Lina a' póstanapokon Lajostól folyvást érdekes leveleket vett, és ezeket anyjának nagy örömmel olvasta. Leirta Lajos a' vidékeket, mellyeket látott, és minden ott levő szokásokat. Kiváltképen igen tetszett neki a' tisztaság, melly ott uralkodik. „Többször felmos„sák itt az utczákat, mint nálunk a' szoba' pad„latját, igy íra Linának: és sehol sem lát az „ember itten szemetet vagy mocskot. Az em„berek ugyan nem igen nyájasok, és igen ke„veset beszélnek. Itt nem sokat ártana, ha „még ollyan vad volnék is, mint voltam, mert „társalkodni nem igen szeret senki.“ —

Egykor már több ideig nem vettek levelet Lajostól anyja és testvére; nagyon megörültek azért, midőn ismét egy vastag levél érkezett. Csak hamar felbonták, és igy olvasák tartalmát:

„Megbocsáss édes Linám! hogy olly régen „nem irtam; de úgy el voltam foglalva új hely„zetem által, hogy nem is találhattam időt „ehhez. De rendben fogom elbeszélni a' külö„nös történeteket, mellyek ezen utolsó időben „előadták magokat. — Elérkezvén Utrecht' vá„rosába atyámmal, egy nagyobb vendégfoga„dóba szállottunk; mert sok kereskedőkkel

„volt dolgunk, kik többnyire ott jöttek össze. „Az ebédhez lementünk a' közönséges ebédlő- „terembe; nagyon is korán találtunk lemenni, „és még csak egy vendég volt, ki nekünk há- „tat fordítván, nem evett, hanem elmerülve „olvasott egy újságot. Mi el kezdénk atyánk- „kal magyarul beszélgetni, mert föltevénk, „hogy azon vendég nem érti nyelvünket. Jó „atyánk nyilatkoztatá velem való megelége- „dését. Nem hittem volna, ugymond: hogy te- „belőled még világra való 's haszonvehető em- „ber légyen; de már most teljes reménységem „van ehhez; csak úgy iparkodjál, mint eddig. „Elhidd, hogy ezen öröm kipótolja minden va- „gyonbeli veszteségemet; mert ha el nem sze- „gényedtünk —, úgy talán mindig ollyan gyá- „va, félénk és visszatartózkodó maradtál vol- „na. De reá vitt a' szükség, hogy erőt végy „magadon, és az emberekhez alkalmazódjál. — „Édes atyám! felelék neki: leginkább azon „kivánság, hogy jó szülőinknek hasznosak le- „gyünk, birt engem és Linát arra, hogy ma- „gunkat megjobbítsuk, és bizonyosan azért is „áldotta meg az isten iparkodásunkat, mert „gyermeki szeretet szerezé ezt. — Nem vettük „észre, hogy ezen beszéd alatt azon egyes „vendég közelített hozzánk. Szinte elijedtem, „midőn egyszerre mellettünk állt, és megtö- „rölvén szemüvegét, atyámnak szeme közé né- „zett. Isten hozott János öcsém! igy kiált egy- „szerre, és megölelte atyámat. Az atyádhoz, „boldogult testvéremhez egészen hasonlítasz, és „bizonyosan te vagy öcsém. — Meg nézém most „én is jobban az idegent, és megismerém, hogy

„ez azon nagybátyánk, kit félelmünk és vad-
„ságunk egyszer úgy elijesztett tőlünk.“

„Nagy volt most az öröm; mindjárt össze-
„ültünk, és nagybátyánk elbeszélé, hogy mi-
„kor hozzánk jött, az volt szándéka, hogy
„minket egészen gyermekeinek fogad, és hoz-
„zánk jő lakni; mert, ugymondá ő: gazdag
„vagyok, és nincs senkim a' világon. A' leg-
„közelebb atyámfia' gyermekeinek akartam te-
„hát vagyonomat hagyni; de előbb meg akar-
„talak nézni benneteket: ha ollyanok vagytok-
„e, hogy örömest töltsem veletek utolsó nap-
„jaimat?“

„Lakhelyedre érvén tudakozódtam felő-
„led; de a' mint sok ellenségei vannak a' gaz-
„dagnak, így neked is nyilván egy ellenségedre
„találtam; ez téged tékozlónak és könnyelmü-
„nek irt le; meg akartam még is magam győ-
„ződni az igazságról; nem volt kedvemre a' do-
„log, mert nehezen szerzett pénzemet nem
„szeretném elfecsérleni. A' házadban, már fel-
„ingerelve lévén, mindent igen pompásnak ta-
„láltam, és midőn gyermekeid olly roszúl fo-
„gadtak, úgy meg boszankodtam, hogy mind-
„járt vissza siettem ismét, eltökélve, hogy in-
„kább valami kórházra hagyom szerzeményi-
„met. — Nem rég azonban egy ismerős asz-
„szonyság olly sok jót irt felőletek, hogy is-
„mét megváltoztattam szándékomat, és már
„föltettem magamban, hogy hozzátok utazok,
„midőn itt olly váratlan találkozunk.“

„Ezen asszonyság az volt, édes Linám! ki
„akkor nálunk a' boltban vala, és úgy megsze-
„retett téged.“

„Most már a' bátyánknál lakunk, míg „atyánk elvégzi dolgait; azután mindent el fog „itt adni, és velünk visszatér hazájába. Ott az „atyánk' társaságba lép vele, ismét vissza- „vesszük régi házunkat, és bátyánk nálunk fog „lakni.“ —

Elgondolhatni, milly nagy örömet szerzett ezen levél Hamvasnénak és Linának. Már most csak készületekkel foglalatoskodtak, hogy jól fogadhassák nagybátyjokat, és alig várták megérkeztét.

Végre megjött Hamvas úr Lajossal és az öreg bátyjával. Előre már pénzt küldött Hamvasnénak, mellyen ez ismét visszavette régi nagy házukat, melly épen üres lévén, már ott várták az utasokat. Nagy volt most az öröm. Mihelyest kinyugodták magukat az utazók, Hamvas úr egy nagy vendégséget adott, mellyen a' divatárusné segédek mind jelen voltak. Rózi is ezek között, és mivel Rózi olly hiven megmaradt náluk szegénységökben, és jól megtanulta a' divatnemű munkát, általadta neki Hamvasné az egész előbbi kereskedését. Sokszor meglátogatta őtet Lina a' boltban, hol annyit dolgozott egykor, és most is segített Rózinak új találmányú formákkal; úgy hogy azon bolt mindig a' legnevezetesebb maradt a' városban, és olly jó keresete volt Rózinak, hogy szinte meggazdagodott mellette.

Lina és Lajos igen boldogok lettek, mindinkább kimivelték jó tulajdonikat, és szülőiknek nagy örömük volt bennök. Igen megnyerték öreg bátyjok' szeretetét is, mindig nyájasak

maradtak, és minden embernek kedvét keresték, szerette is mindenki őket. —

Mari. Édes anyám! én is tanulok divatnemű munkát.

Géza. Hiszen a' mi atyánk nem kereskedő.

Földesi. Azért szintúgy ki van téve a' sors' állhatatlanságának. Bizonyosan, édes gyermekeim! nemcsak nektek, de még ollyanoknak is, kiket nálatoknál sokkal dúsabb állapotba tett a' sors, szükséges, hogy valamelly móddal birjanak váratlan szerencsétlenség' esetében élelmöket keresni. Lássátok a' múlt század' végével a' mostani franczia király kényszerítetett iskolamester lenni, ő, ki a' gazdagság' és rang' legfőbb lépcsőjén növeltetett.

Gyula. Iskolamester én is tudnék lenni.

Czili. Én szobaleány.

Juli 's Fáni (egyszerre). Mi is tudnánk szobát seperni.

Valler. Ezért is adna valaki egy kanál levest; jó ez bizonyosan; de minthogy minden ember iskolamester és szobaleány nem lehet, sőt ritkán találkozik jó szolgálat épen mikor kellene: szükséges, hogy ollyan valamit is tudjon az ember, mi mindig bizonyosan eltarthassa őtet, a' nélkül hogy szolgálathoz kelljen folyamodnia.

Földesi. Ollyan pedig, mi az embereknek mindig szükséges, és így mindig eltartja azt a' ki gyakorolja, a' nélkül hogy az ember magát olly függő helyzetbe tegye mint a' szolgálat, csak a' mesterség lehet. Beszéljünk tehát össze ezen alkalommal, és taníttassuk

meg gyermekeink' mindegyikét valamelly hasznos mesterségre.

Dárdainé. A' hozzám nagyon közellévő városkában vannak igen jó mester-emberek, ezek közűl mindegyikünk hozattathatna magához egyet, vagy néhány próbált legényt, kiktől gyermekeink tanulhatnának.

Andor. Oh ez igen jó lesz; de már mit tanuljunk inkább?

Földesi. Légy órás, ennek legtöbb béketürésre van szüksége; talán azzal megtanulod ezt is.

Imre. Én meg takács leszek, az itt a' pusztán is van.

Gyula. Én esztergályos, az legmulatságosb.

Géza. Én kosaras, ez legkönnyebb.

Földesi. Igen jól van, mind ezt könnyen megtanulhatjátok; hozassuk el holnap mindjárt az órást. Majd meglátom, ki tesz legjobb előmenetelt. Reménylem, karácson-ajándékra mindegyik készít müvészetéből valamit szülőinek és barátinak.

Czili. Mi szegény leányok nem tanulhatunk mesterséget; hát mi mivel keressük élelmünket.

Emmi. Kézi munkával. — Én példának okáért a' hímezést igen szeretem, és a' mint gondolom, jól is tudom.

Valler. Ez jól van ugyan; de kivánnám, hogy valami ollyan foglalatosságot keresnének, mire közönségesebben van szükségök az embereknek, és a' mi hasznosabb a' hímezésnél.

Czili. Engem jó anyám taníttatott szép fehér-varrásra, ez talán ollyan.

Valler. Bizonyosan; ingekre 's e' félékre minden embernek van szüksége.

Fáni. Hát a' divatnemű?

Földesiné. Ez is jó, mivel főkötőket és kalapokat szegényebb sorsu asszonyok is viselnek.

Fáni. Én azt tanulom, úgy is már babámnak szépeket varrtam, majd megmutatom Julcsinak, ha hozzánk jő.

Juli. Oh én is — és ruhákat is varrtam babámnak.

Földesiné. Te még reá érsz, hiszen még a' tőt is alig tudod tartani. Nem szép, ha az ember kérkedik; látod, mindegyik tudja, hogy te magad még nem tudsz varrni, ha Czili vagy Zsófi nem segít; miért mondod tehát hogy te varrtad azon ruhákat.

Juli (könybe borulva). Hiszen én még is varrtam rajtok.

Földesiné. Csak világosan, pontosan kell beszélni; most te azt gondoltad ugy-e: nem fogsz hazudni azzal, ha mondod, hogy te varrtad, mivel néhány öltést tettél a' ruhán Czili' segítségével, és mások még is azt hihetik, hogy egészen te csináltad. Ez szinte olly rosz, mintha hazudtál volna, mert megcsalódtak —, kik szavaid' igaz értelmét elhitték volna. Nem elég igazat mondanunk, ha ezt úgy alkalmaztatjuk, hogy az emberek más értelemben vehessék; sőt ez majdnem nagyobb hamisság, mint ha puszta hazugságot mondunk; mert még másokon kivül magunkat is megcsaljuk, elhitetvén magunkkal, hogy igazak voltunk. De úgy-e nem teszed ezt többé Juliskám? mivel tudod

hogy ez rosz; az igazat mindig egészen kimondod? és úgy magyarázod, hogy senki ezt másképʼ ne értse.

Juli (megcsókolja anyja kezét, ki neki letörli könyeit 's visszacsókolja őtet).

Emmi. De még is némelly hazugságok szükségesek: ha, teszem azt, mi hozzánk vendég jő, mamám mindig azt mondja: örül őtet látni; pedig én tudom ám, hogy sokszor nem örül.

Dárdainé. Lásd ez épen különböző eset Juliétól; az igazat mondott félig, de minden ember másképʼ érthette, 's azért nem volt igaz. Ha pedig vidéki embernek azt mondom: hogy örülök őtet látni, ez tudja igen jól, miként ezen mondást csak aʼ bevett szokás hozza magával, mellyet követni az udvariságʼ kötelessége. De nem helyez senki illy mondásba nagyobb érdemet, mint benne van, és csak úgy veszi, mint egy szokott bókolatot, aʼ mit minden ember szokásból mond aʼ nélkül, hogy valami bizonyos értelme volna. Illyest nem kerülhet el az ember aʼ társas világban.

Földesiné. Azonban jó iparkodni, hogy valóvá tegyük magunkban, aʼ mennyire lehet, mi másokban csak üres beszéd; mert mind azon mondások 's nyilatkozások, mellyeket aʼ társaság tőlünk kiván, magukban jó indulatokat fejeznek ki; p. o. ha mondom valakinek: hogy örülök őtet látni, ezt az emberszeretet kívánja tőlünk, hogy örüljünk látni felebarátunkat, mivel minden embert szeretnünk kell; aʼ kit pedig szeret az ember, örömest is látja azt

Andor. Igen, de ha ez nagyon unalmas és ostoba, mint tudja édes atyám, a' városban Fricz, ki mindig hozzánk jött és annyira untatott. —

Földesi. Látod, ha Friczczel nem türhetlenkedtél —, hanem őtet béketüréssel mulattad volna, ő tanulhatott vala némellyeket tőled, minthogy te nagyobb vagy. Ez által jót tettél volna vele, és a' jó ember mindig örül, ha jót tehet. Igy igazán mondhattad vala nekie, ha hozzád jőtt, hogy örülsz látni őtet. Még egy hibádra kell itt téged figyelmessé tennem, mit épen elkövettél; t. i. más embert hibáiért megszólni, és ez által azokban, kik őt még nem ismerik, rosz előítéletet szerezni iránta; ez bizonyosan nem jó, és ezt mind az emberiség, mind pedig a' jobb társaság' rendszabásai tiltják.

Andor. Hiszen mindenki, ha megismérkednék Friczczel, úgy is mindjárt kitudná, hogy nem sok esze van.

Földesi. Ki tudja? mindenkinek a' te szemeddel kell-e látni? a' hirtelenkedésnek legroszabb neme az, ha másokról való itéletünkben előlegeskedünk, mert ezzel magunkat megcsalhatjuk, és mások iránt is igazságtalanok lehetünk.

Földesiné. De az idő halad, és Emmi még most sem fejtette meg feladását, hogy nekünk beszéljen valamit tanulásából. —

Emmi. Hogy ismét azon hibába ne essem, mellynek rosz következéseit épen azon elbeszélésben hallottuk, nem is gondolkodom sokat, csak előadom, mi legelőbb eszembe jut.

Mi most a' természet' tudományát tanuljuk Valler úrnál, és ebben olvastunk ollyan kis állatokról, mellyeket infusoriák-, és monadáknak neveznek.

Földesi. Magyarúl ázalag- és parány állatoknak nevezik. Érdekes tárgyat választott édes Emmim, folytassa csak.

Emmi. Ezen állatok tehát, t. i. az ázalagok olly kicsinyek, hogy alig van köztök olyan, mellyet puszta szemmel meg lehetne látni, és csak nagyító-üveggel kivehetők. Sokat még a' közönséges microscop sem mutat, hanem csak ollyan, mi több a' féle üvegekből van összerakva, és igen sokkal nagyobbnak mutat minden tárgyat, mint ez puszta szemmel látszik. Ezen kis állatok vízben tartózkodnak. Minden folyó és álló vizben, mellyben sok plánta 's állat van rothadásban, igen sok olyan kis állatocska támad, mellyek a' vizben uszkálnak, és ebből veszik élelmöket. Ezen állatok nem képesek az eledeleket megfogni és szájokhoz vinni, hanem csak azt nyelik el, mi mindig nyilt szájokba mén; sőt azt sem lehet mondani, hogy nyelnek, minthogy csak csupán szájból és gyomorból állanak; szájok csak a' gyomruknak nyilása, az eledel beléjök csuszik, szájukból gyomrukba, a' nélkül, hogy ehhez valami mozgás szükséges volna, vagy magok valamit segíthetnének. Ezen állatok átlátszók, és csak úgy lehetett őket megvizsgálni, ha valami festő szert eresztének a' vizbe, mellyben illyen infusoriák voltak, ezek elnyelték a' színes vizet, vagy inkább ez belejök szaladott, és a'képen meg lehetett látni, na-

gyító-üvegen, miből áll belső részük, minthogy a' bennök levő festék átlátszott testükön. Igy tudták meg, hogy ezen kis állatok csak bélből vagy gyomorból állanak; de némellyeknek több gyomruk vagy bélük van, mellyek mint kis hólyagok bennök vannak, és szájoknál kezdődnek; nincs nekik semmi egyéb belső részük, mint más állati testnek van. De alig is lehetne képzelni, hogyan volna olly kicsiny állatoknak még több részük, csak csodálni kell, hogy élet van illy kis testben, mert fel van az számlálva, hogy a' legaprajából ezen állatoknak, mellyeknek többféle nemei vannak, öt ezer milliom fér el egy viz-cseppben.

Géza. Öt ezer milliom? hiszen azt nem is lehet elgondolni.

Valler. Sok ollyan van a' világon, mit az emberi gondolat nehezen foghat meg.

Gyula. Én magam is láttam Valler úr' nagyító-üvegén, és ha mi nálunk lesz az estveli összejövetel, meg fogjuk nektek is mutatni; mert ha az ember néhány nap valami virágot vagy hust vízben tart, hogy ez ott elrothadjon, mindjárt lehet sok ezer ollyan kis állatot azon vízben látni.

Imre. Ez szép lehet; már előre örülök.

Mari. Sőt inkább utálatos lehet az.

Emmi. Én is úgy véltem, és eleintén nem is akartam nézni ezen állatokat; de Valler úr reábeszélt, hogy csak erősen tartsam magamat az első benyomás ellen, és előre tegyem föl magamban, hogy nem fogom utálni; — már most örömmel nézek minden kis állatocskát, mellyet előbb utáltam.

Valler. Csak azt kell meggondolni, hogy minden állat ugyan azon anyagból van alkotva, mint az emberi test, és igy nincs ok, miért utáljuk az egyiket, a' másikat pedig nem. Az infusoriák csak átlátszós bőrből állanak, illyen borítja az embernek egész testét. Lássák, minden állatban csak azon részek vannak, mellyek az emberi testben is feltaláltatnak; minél alacsonyabb rendűek ezen állatok, annál kevesebb részekből —, minél tökéletesbek, annál több részből állanak. Igy az emberi test, melly legtökéletesebb, legtöbb részből áll; sőt, bár különböző formában, minden rész meg van benne, melly akármelly más állatban meg található.

Imre. Oh ez nem is lehet, p. o. szárnya nincs az embernek?

Valler. Mondottam, hogy különböző alakokban. A' mi a' madaraknak szárnya, az a' négylábu állatok' első lába, az embernek pedig karja.

Imre. De ezekkel még sem tud repülni.

Valler. De melly szép 's tökéletes müveket visz kezeivel véghez, mellyek sokkal többet érnek a' repülésnél. Az ember ujjai és kezei sokkal ügyesbek és tökéletesbek, mint más állatok' első lábai vagy szárnyai, úgy mint minden jobban és tökéletesebben van alkotva testében, akármelly állatnak ugyan azon tagjainál vagy érzékeinél.

Géza. Mi az az érzék?

Földesi. Andor megtudsz-e felelni erre?

Andor. Az érzékek azon organumok vagy eszközök, mellyek által a' természet' külső be-

nyomásai testünkre hatnak, és testünk által lelkünkre is; az érzékek által esik tudtunkra minden formája a' külső világnak; ezek által vehetjük csak észre mind azt, mi körülöttünk van. Az érzekek ötfélék, ugymint: a' látás, melly a' szem által eszközöltetik; a' hallás, mellyre a' fül szolgál; a' szaglás, melly az orr, az izlés, melly a' száj, és az érzékenység, melly az egész testünkben való idegek által történik.

Földesi. Észre vehetétek, hogy azon állatok, mellyek a' legalacsonyabb lépcsőin vannak az állati alkotásnak, a' legtöbb érzék' hijával vannak. Az ázalagoknak p. o. nincs szemök, sem fülök vagy szaglásuk.

Séli. De szájok még is van; ebből láthatjátok, hogy a' legalacsonyabb gyönyörűség az, a' mit az evés ivás szerez; a' látás vagy hallás a' szájnál már feljebb áll.

Valler. Ezekkel ugyan csak a' legfelsőbb állatok birnak, és legtökéletesebben az emberek. —

Czili. De hogy' élhetnek az állatok, ha se' nem látnak, se' nem hallanak se' nem éreznek? hiszen ezt nem is lehet életnek mondani.

Földesiné. Sőt még a' növények és virágok is élnek, ezeknek pedig épen nincs érzékük. —

Géza. De úgy-e azt csak úgy mondják? és azért még nem él ám a' fa vagy fű.

Földesi. Mellyik tudja megmondani köztetek, hogy miből áll az élet?

Czili. A' mint emlékezem, úgy olvastam: az élet mozgásból áll.

Imre. De hát ha én az asztalt odább tolom, az is mozog; 's ím' még sem él.

Czili. Igen, de az asztal nem magától mozog, hanem te tolod.

Séli. De az óra nem mozog-e szüntelen magától? és mondhatjuk-e, hogy az óra él?

Czili. Az igaz, azt nem mondhatjuk.

Andor. De az óra se' mozogna, ha az órás nem tett volna bele mozgonyt, melly által jár, és azért nem lehet mondani, hogy az magától mozog.

Földesi. Ugy van Andor, a' mi él, annak nem más külső erőtől kell mozdíttatni, csak épen ollyantól, melly életében van.

Emmi. De igy a' növény nem élhetne, mert nem mozog; pedig mi azt tanultuk a' természet-historiában, hogy a' növények is élnek.

Gyula. Igen, mert a' növények külsőképen nem mozognak ugyan; de mozog bennök az éltető nedv. Azért úgy tanultuk mi, hogy ott van élet, hol a' nedv a' szárazban vagy keményben egyformán ismételve magától mozog. —

Czili. Én ezt nem értem egészen.

Valler. Ugy-e míg élünk, eledelünk nedvvé, vérré változik, és ez ereinkben fel 's alá mozog? érezzük az ütérben, hogy mozog és szökik a' vér; ezen mozgás pedig mindig egyformán ismétli magát, azaz folyvást vérré változik eledelünk, és ezen vér mindig ver ereinkben. Míg ez tart, addig élünk; a' mikor a' vér többé nem folyik testünkben; midőn ereinkben nem ver és nem szökik; midőn nem mozog többé az éltető nedv testünk' száraz ré-

szeiben, akkor megszűnünk élni, akkor testünk megholt. Igy a' növény is, míg élelmét a' földből és légből szívja, míg ezen éltető nedv mozog benne, addig él; midőn ez megszünik, a' növény elrothad, nem él többé, — és ezért mondjuk: hogy a' növények' országa is él.

Mari. Mi az a' növények' országa?

Valler. Gyula megtudod-e ezt magyarázni? —

Gyula. A' természet' históriája három országra osztatik fel. Az első az ásványok' országa: ez foglalja magában a' földek' különféle nemeit, a' köveket, savakat, a' földben levő égő szereket, mint p. o. a' kénkövet és szurkot, és az érczeket: mint az aranyt, ezüstöt, vasat 'stb. Második a' növények' országa: ez foglalja magában a' fákat, füveket, virágokat, mohákat, gombákat, szóval mindent, mi a' föld' szinén terem és gyökerez. Azután jő az állatok' országa, melly legfelsőbb része a' természetnek. Ide tartozik minden állat, a' csuszó férgektől a' nagy hatalmas elefántig, sőt az emberig.

Czili. De mikép' lehet az, hogy a' természetnek felsőbb lépcsőin van minden állat a' növényeknél? már tökéletesb-e egy hernyó, mint a' rózsabokor, mellyen mászkál?

Zsófi. Bizonyosan, mert a' hernyó él.

Czili. Hiszen a' rózsa is él; épen most hallottuk, hogy a' növények is élnek.

Valler. Az állatok felsőbb életet élnek, mint a' plánták; mert ezeknél a' nedveknek belső mozgásához még egy külső mozgás is járul, és — figyelmezzetek jól — ezen külső moz-

gás önkényes és szabad. Ez tehát a' különbség az állatok' és növények' élete között. Az állatoknak ollyan mozgásuk is van, melly minden belső kényszerítéstől ment. A' rózsabokor sohase' mozdulhat helyéről; a' hernyó ellenben rajta mászkál, a' hová akar, sőt le is mász róla, és más helyet keres magának; tehát ennek felsőbb élete van.

Sándor. Már én most csak azt szeretném tudni, ha szabad megmondani: mit használ az embernek, ha ezt mind sok fáradsággal megtanulja?

Géza. Hát nem szégyen-e, ha az embert ostobának és tudatlannak tartják? és nem szép-e, ha mindenki csodálkozik tudományán?

Földesiné. Igen, de ezen ok csak a' hiúságból jő. Nemcsak azért kell tanulni, hogy ezt az ember mások előtt mutathassa, hanem azért, hogy tanulása által másoknak és magának használjon, hogy ismeretei szaporodván, ezek által jobb és okosabb legyen.

Valler. Mi emberek mind azt a' tudományok' mivelésének köszönhetjük, a' mi most éltünket szerencséssé és kellemessé teszi. Ha sohasem iparkodunk vala megtudni és kitanulni, mi előttünk ismeretlen volt: még most is barlangokban élnénk, és csak gyökerekkel 's vad állatok' húsával táplálnánk magunkat, ezektől kevéssel különbözvén. Az isten az embert úgy alkotta: hogy használván a' belé öntött lelki erőt, mindig jobb és felvilágosodottabb állapotra törekedjék. Csak így különbözteti meg magát az állatoktúl; csak így éri el rendeltetése' czélját.

Káplán. Csak az embernek adatott tehetség az isten' tulajdonait műveiből megismerni, és igy őtet, mint minden jónak okát és kezdetét szeretni, imádni és csodálni. Mi mutatja pedig ki jobban a' mindenható' hatalmát és jóságát, mint megismérése mind azoknak, mellyeket az isten a' nagy világban olly bölcsen elrendelt?

Földesi. A' mint már Valler úr mondotta: mi éltünk' egész jóvoltát csak a' tudományoknak és ezek által való felvilágosodásnak köszönhetjük. Csak a' tudományok vezérelték eleinket minden új találmányokra, és ezeknek tökéletesítésére, mellyeket mi most használunk, a' nélkül, hogy eszünkbe jutna: milly sok gondolkodás és tanulás kellett mind erre. — Vegyétek csak föl, mennyi idő kellett, míg az emberek mind azt feltalálták és alkották, a' mi most lakásul, ruházatul és eledelül szolgál nekünk? De milly sok van még a' világon, mit az ember még nem ismér? milly sok új találmányok gazdagítják az emberi életet még mindig? és milly sokat fognak még feltalálni, miről most képzeletünk sincs? Ezeket a' tudományoknak köszönhetjük. Mind ezt azonban a' jövő összejövetelkor fogjuk bővebben kifejteni, minthogy már késő van, és a' vacsora vár reánk. Vacsora után a' gyermekek játszhatnak, mivel úgy is nagyon komoly lett már mulatságunk. Jövő összejövetelig gondolkodjék mindegyik, ha jut-e eszébe olly tudomány, mellynek az életben épen semmi haszna sem volna. Adja ezt azután elő; reménylem meg fogjuk neki fejthetni mindegyiknek hasznát. Ezen felül, mit a' mai estvén csak

futva érinténk, és a' mit talán nem is értett mindegyik egészen, akkor felvilágosíthatjuk. Ezen estve csak próba volt. Majd jobban bele fogunk mi jőni. Minden kezdet tökéletlen.

Mari. De ugy-e, elbeszélést ismét fogunk hallani?

A' gyermekek (mindnyájan). Oh igen, csak elbeszélést is.

Valler. Én igérek a' jövő összejövetelre egy elbeszélést, melly ellenkezőleg a' mai gyáva, félénk gyermekekről ivel, ollyan ifjonczot fog tárgyazni, ki magát nyomorult és elhagyatott állapotjából kisegélte esze- okossága-, de kivált bátorsága által.

Földesi. Látom az öröm' jeleit a' gyermekek' képén. Jövő vasárnap úgy is Dárdainé asszonyságnál jövünk össze; igy az elbeszélés mindig a' háziaknál marad.

Második estve.

Dárdainé asszonyság' házánál, Virágos nevű falun.

Személyek:

Dárdainé asszonyság.
Valler úr.
Gyula.
Emmi.
Fáni.
Földesi úr.
Földesiné asszonyság.
Czili.
Andor.
Imre.
Juli.
Séli úr.
Séliné asszonyság.
Mari.
Géza.
Veszeli úr, orvos a' közel levő városból.
Katicza, *Lencsi*, a' virágosi jegyző' leányai.

Dárdainé. Minekutána a' játszó-asztal ismét üresen marad, üljünk csak össze a' gyermekekkel, és kezdjék ismét ők az estvét.

Földesi. De minekelőtte új tárgyhoz fordulunk, végezzük el a' múlt estvéli feladást, azaz: vizsgáljuk tovább a' tudományok' hasznát. Halljuk tehát, mit gondoltak ki kis barátink ezek ellen?

Andor. Úgy is mind meg vagyunk győződve, milly jó 's szép minden tudomány; talán csak Valler urat kérnénk, hogy minél előbb teljesítse igéretét.

Földesiné. Andor neked azon néhány leczke az órás mesterségben a' mint veszem észre, nem használt még: mert csak mindig türhetlenkedel. Ha az ember egyik tárgyról a' másikra akar tanulásában szökni, a' nélkül, hogy még az előbbit jól megértette és egészen sajátjává tette, soha sem fog valamit tudni igazán, hanem mindent csak fölülegesen.

Valler. Pedig ezen fölüleges tudomány igazán az, melly semmit sem használ, sőt árt; mert csak a' gőgöt 's hiúságot növeli, és az életben még sem lehet haszonra fordítani. Már lássátok, ha valamellyik közűletek, mint mondták a' multkor: szükségből iskolamester akarna lenni, hogyan tudna másokat arra tanítani, a' mit maga tökéletesen nem értene és nem tudna? Tanítványainak kérdései mindig zavarba hoznák őtet, ha ezeknek valamit előadna, és ha nem értenének valamit jól, vagy ellenvetéseket tennének, nem tudna nekiek kielégítőleg megfelelni. — Igy van az mindenben. Ha én a' füvészetet (botanicát), a' melly, mint tudjátok, a' plánták' tudománya, tanulom, de nem iparkodom a' füveknek minemüségét egészen kiösmérni: nem tudom a' füveket használni; a' ki pedig ezeket isméri, milly sok hasznát veszi betegek' gyógyítására és egyéb tárgyakra; de igazán kell ám azokat ismérni, valamennyi kis részecskéikre, és tulajdonaikra nézve, máskép' könnyen valamelly mérges növényt vehetne gyógyszer helyett, a' mellynek, felülegesen nézve, hasonlatossága van emezzel. Azért inkább tudjunk keveset de ezt egészen és jól, mint sokfélét de semmit nem voltaképen.

Czili. De miért tanulunk tehát többfélét egyszerre, mikor még egyiket sem tudjuk tökéletesen?

Földesi. Az emberi elme nem képes mindig csak egy tárgyon függeni; valamint a' külső életben szükséges a' változás, és a' nyugvás, mozgás, tanulás, mulatság és pihenés szükségképen felváltják egymást: úgy a' léleknek is különbféle tárgy szükséges a' tanulás- és gondolkozásra, máskép' egyben elfárad. Nem is lehetne egyfélét tökéletesen megtanulni, ha addig más szükségeseket elmellőznénk. De a' tudománynak azon részét, mellyet épen tanulunk, tökéletesen érteni és tudni kell, minekelőtte ebben tovább megy az ember; úgy mintha p. o. egy könyvben olvasok, nem hagyom el az első levelet, és nem olvasok tovább, míg azon első levelet jól nem értem; máskép' az olvasás nem használ semmit. Úgy, ha valaki még nem tudja az egyszer-egyet, az összeadást és kivonást tökéletesen, ne menjen át az elosztásra, vagy a' számvetés' még felsőbb és nehezebb részeire. — De már most halljuk, mit gondoltatok ki Sándornak azon szavait igazolni: hogy nem használ a' tudomány?

Gyula. Én elhiszem, hogy a' tudományok igen hasznosak némelly embereknek; de mások ollyan sorsuak, hogy nekik nem használhatnak, mint mindjárt Sándor, vagy Katicza és Lencsi: ezeknek nincs szükségök a' tudományokra, sőt hátráltatja őket munkáikban és kötelességükben.

Földesi. Egészen hamis nézet ez, édes Gyulám. A' tudományok mindenkinek hasznosak;

de okosan kell ezeket fölfogni, és mindenek előtt nem kell miattok azon foglalatosságokat elhagyni, mellyek másfelől kötelességünkben állnak. A' kötelesség minden másnál előbb való; de épen hogy ezt jól teljesítsük, igyekezzünk felvilágosodni elménkben. Azért szükséges, hogy olly tudományokkal foglalatoskodjunk először és főképen, mellyek kötelességinkről oktatnak vagy ezekkel összeköttetésben vannak. Igy szükséges, például: hogy a' földesi kasznár' fia, ki valaha atyja' példája szerint gazdasági tisztté akar lenni, a' gazdaságot tanulja. De milly sok hasznát veszi ebben, ha érti a' természethistóriát, isméri a' fák', plánták' és állatok' minőségét, mellyekkel a' gazdaságban annyit foglalatoskodik. Ez által nemcsak több öröme lesz azon foglalatosságokhoz, hanem jobban és tökéletesebben is folytathatja azokat. Ha isméri az állatok' belső alkotását, jobban el tudja rendelni, a' mi ezeknek tartására szükséges; ha tudja, miből áll és hogyan nő a' plánta, a' szántást vetést és mindent, a' mi ehhez szükséges, jobban rendelheti; helyes okát tudja adni: hogy miért teszi ezt vagy amazt, miért egy időben inkább, mint másikban. Ha a' gazdaságot valaki csak mindig úgy folytatja, mint ezt már másoktól látta, és azt gondolja, hogy azért már jól van, mivel többen is úgy teszik, soha sem halad úgy előre, mint azon okos gazda, ki tudja: miért 's hogyan történik valami, és azért a' körülállásokhoz képest alkalmaztatja magát, a' mint ezek megkivánják, változtatja azt, a' mit a' másik előtte tudva levő ok nélkül csak mindig egy-

formán tesz, egyedűl azért, mert úgy látta, és nem tudván miért történik az úgy?

Veszeli. Mindenkinek főkép' bizonyosan azt kell tanulása' tárgyavá tennie, a' mi rendeltetéséhez és jövendő életéhez szükséges. Úgy a' gazdaember vagy gazdasszony először gazdaságot tanuljon; a' prokátor vagy egyéb illy hivatalokhoz rendeltetett a' törvénytudományt. De ezenkivül senki el ne felejtse, hogy egyik tudomány a' másikat elő is segíti. Úgy p. o. ha én csak épen az orvosi tudományt tanultam volna, nem sokra mennék. Ehhez szükséges az anatomia vagy az emberi test' egyes részeinek tökéletes ismérete; a' füvészet (botanica) vagy a' növények' ismérete, mert a' gyógyszerek' legfőbb része plántákból áll; az ásvány-tudomány (mineralogia), mivel sok gyógyszer az ásványok' országából vétetik; a' vegytudomány (chemia), vagy azon tan, melly által a' természeti tárgyaknak különböző alkotó részeik és anyagaik egymástól elválasztatnak, vagy egymással összeköttetnek; mert minden a' természetben több részből áll, még a' víz is, melly olly egyszerünek látszik. Ezen részeket a' vegytudós (chemicus) elválaszthatja egymástól, mi a' gyógyszereknél sokszor szükséges. Valamelly növényt p. o. feloldozhat első elemeire, és kiveheti belőle azon részeket, mellyek nem hasznosak annak orvoslására, a' mellyre a' növény' egyéb részei szükségesek. Igy minden tudományban vannak ollyasok, mik azon tudományt vagy művészetet, melly valakinek életrendeltetésére szükséges, előse-

gítik, és ezekre leginkább kell figyelmeznie mindenkinek.

Gyula. Értem ezt; de hát a' ki semmi olly hivatalban vagy munkálkodásban nincs, a' mellyhez tudomány lenne szükséges? a' ki maga ura és semmi dolga nincs?

Valler. Ollyan ember igen kevés van; sőt ha van, ez nem teljesíti emberi kötelességét. A' munkálkodás akár elmével, akár kézzel, minden ember' kötelessége. A' ki tehát nem is kénytelen foglalatoskodni, hogy az által épen élelmét keresse, kötelessége, a' mennyire lehet, a' maga 's a' többi emberek' java' előmozdításán mindenképen munkálkodni, és erre a' tudományok mindig használnak, sőt szükségesek.

Dárdainé. Ezenkivül vannak még tudományok, mellyek minden embernek szükségesek, hogy kötelességeit voltakép' megismérje, az ezek iránt támadható tévedéseket biztosabban elkerülhesse. — Minden embernek vannak kötelességei isten-, felebarátja- és maga iránt. Ezen kötelességekre, mint éltünk' fő állapotira nézve igen kivánatos olly tisztába jőnünk, hogy az életnek sokszor igen zavart helyzeteiben se akadjunk föl. Erre, ha nem elkerülhetetlen, de igen hasznos és könnyebbítő mások' elmélkedéseit, tapasztalásait is ösmérnünk, a' mit erkölcs-tudományból tanulhatunk, melly tudomány, mint látjátok, minden embernek szükséges, és minden mások felett elsőséget érdemel.

Emmi. De azért még is lehetne jó ember, a' ki ezt nem tudná.

Valler. Nehezen; tudnia kell, akár magától, akár mástól tanulja, máskülönben csak addig maradna jó, míg a' természet' ösztöne benne elég erős és elég világos volna, és se' el nem tévedne, sem ellenkező esetek által nem zavartatnék vagy tántoríttatnék el. P. o. ha valakinek esze, szíve egészséges, bizonyosan nem károsítana, nem kinozna senkit, ha nem tudná is, hogy ezt a' törvények tiltják; de jőhetne olly alkalomba, hogy azon ösztön nem volna elég őtet az igazi, tartós jóra vezérelni. Vegyétek föl, ha valakit nyomoruságban látna egy olly jó ember, a' ki a' kötelességekről se' nem gondolkodott, se' másoktól nem tanult eleget, könnyen megesnék, hogy lopna egy gazdagtól, és a' szegénynek adná. A' ki pedig felvilágosodott e' részben, és isméri kötelességeit, tudja eredetét és következéseit az illy cselekedet' módjának: átlátja, hogy vétek a' lopás, vétek által pedig jót nem lehet tenni, és az ollyféle segedelemből sokkal több rosz, mint jó következnék. A' ki tehát úgy akarna segíteni, nem jót, de roszat mívelne. Nem lopna tehát bár melly czélra is, hanem máshabár nehezebb de igazabb módot keresne, mellyel segíthetné a' szegényt, a' nélkül, hogy vétkeznék, és mást károsítana.

És valóban kevés ember van ollyan, kinek nem volna módja a' másikon segíteni, ha igazán akarja. Ezen felül minden jó erkölcsnek vagyon bizonyos határa, mellyen túl megszünik jó lenni, és roszszá változik. És igy könnyen elkorcsul a' természeti jó tulajdonság, ha ezt az ész' és kötelesség' ismérete nem zabo-

lázza. Lássátok, mivel épen az adakozásról volt szó, én ismértem egy valakit, a' ki senkitől sem tagadhatott meg semmit, ha valamiért kérték. Végre megismérkedtek ezen emberrel más hamis és rosz emberek, kik viszszaélvén jóságával, mindenét elkéregették. Utoljára gyermekei majdnem koldusságra jutottak. — Ismértem ellenben egy másikat, a' ki mindig a' takarékosságról és jó gazdálkodásról beszélt, és végre olly fösvény lett, hogy magától és háznépétől minden életőrömet, sőt még más szükségeseket is megtagadott; gyermekeit jobb növelés nélkül hagyta, és igy kinozta mind magát mind másokat. Ez nem történik, ha azon emberek ismernék kötelességeiket, és tudnák vala, mennyire egyezhetők ezek ösztöneikkel. Tudta volna az első, hogy kötelessége a' közelebb hozzája tartozóiról előbb gondoskodni, mint másokról; tudta volna, hogy az adakozás csak úgy jó, ha okkal és észszel tesz valaki jót, nem pedig henyélést és egyéb roszat mozdít elő jótéteményeivel; a' második pedig tudta volna, hogy a' pénz csak úgy jó, ha okosan czélra használtatik, és hogy gyermekeinek semmi kincs nem pótolhatja ki a' jó növelés' hiányát.

Földesi. Mind ez eléggé megmutatja a' felvilágosodás' és tanulás' hasznát. Már most lássuk még: mi ellenvetéseitek vannak az egyes tudományok ellen.

Géza. Miért tanulom én a' régi világ' történetét? mit használ nekem, ha tudom: mit csináltak a' régi rómaiak vagy görögök?

Valler. A' történet-tudomány által érthetjük csak igazán egész mostani éltünket; ez által tudhatjuk csak, hogyan és mi által jött az emberiség a' fölvilágosodásnak és egész állapotjának azon lépcsőjére, a' mellyen most vagyunk. Mindenhez, a' mit most tudnunk szükséges, hasznos a' történet-tudomány; mert e' nélkül csak félig érthetünk mindent. Úgy p. o. ha tanuljuk a' földleirást (geographiát) — melly tudomány' szükségét úgy-e nem nehéz átlátni — nem érthetjük hogyan és miért osztatott a' föld ennyi tartományokra; hogyan jutottak ezen tartományok egy vagy más fejedelem' uralkodása alá; így országunk' mostani alkotmányát törvényeit és kormányzása' módját sem érthejük, ha nem tudjuk, hogyan jött ezen ország őseink' birtokába; minő sorsváltozásokon ment át, és hogy' jutott az austria-ház' kormánya alá? melly bajok érték leginkább e' hazát? hogy kötelességünk szerint iparkodhassunk azokat elhárítni, és milly javakkal kinálja a' gondviselés országunkat, hogy ismét szent kötelességünk szerint mindent elkövessünk, hogy ezeket megérdemeljük és megszerezzük. De lássátok: azon sokféle, minek örültök, minek hasznát veszitek, nem lőn ám egyszerre ollyan, mint most szemlélitek. Sok próba, munka és változás kellett ehhez; — mind ezt pedig szép és jó is tudnunk a' históriából, mikép' történt. Csak úgy vagyunk képesek, és mintegy méltók is élni teljesen jóvoltukkal. Vegyétek föl p. o. a' könyveket, melyekből olly sok tanúságot és kedvtöltést nyertek, tudnotok kell: hogy az előtt csak irott

könyvek — ezek pedig ritkák és olly drágák voltak, hogy csak igen kevés és gazdag emberek szerezhették meg. Ki találta fel azon mesterséget, melly annyira és olly hamar szaporítja 's olcsóvá teszi a' könyveket, hogy most már, úgy szólván, minden, ki csak akarja, hozzájok jut és tanulhat, 's mivelheti magát segedelmökkel?

Imre. Ez egy Faust nevezetű ember volt Németországban.

Veszeli. Igen, és ezen Faustot akkor arról vádolták, hogy rosz lelkekkel volt összeköttetésben, mivel sokat tanult és sokat tudott, a' mit a' többi még akkor igen miveletlen emberek nem fogtak fel; és így az akkori oktalanságból eredő babonahit szerint azt vélték, hogy Faustnak csak az ördög' segítségével lehet olly különös tudománya.

Fáni. Faustnak hát még sem igen használt, hogy annyival többet tudott másoknál; mert ezáltal csak rosz híre neve lett.

Földesi. Igaz, az akkori babonás nép előtt; de ezért nem Faust' tudománya, hanem azon nép' oktalansága a' hibás; és a' későbbi századok őtet az emberiség' jótevőjének vallják. Azután már tudjátok, hogy a' tudományoknak, úgy mint minden egyéb jó erkölcsöknek és cselekedeteknek nem abban áll fő jutalmok, hogy érdemöket más emberek elismérjék, és azért bennünket csodáljanak vagy becsüljenek; hanem már magokban van elég ok, hogy szeressük, kövessük: mert csak a' jó erkölcs és a' tudomány tesz bennünket a' legjobb és boldogítóbb vágyaink és legfőbb szükségeink' ki-

elégítésére alkalmatossakká, erről minél többet gondolkodtok édes gyermekeim, annál világosabban át fogjátok ezt látni, és példákat erről mindenhol találtok.

Valler. Lássátok, mennyit köszönhetünk mi a' tudomány' és felvilágosodás' terjedésének. Ha akkor, midőn Faust élt, annyit tudnak vala az emberek, mint csak most, bizonyosan nem vádolták volna őtet ördöngösségről. De akkori időben az emberek igen keveset ismértek még a' természet' erejéből; igen sokat, mit mi most igen természetes módon meg tudunk magyarázni, bűbájosságnak és ördöngösségnek tulajdonítottak, és ennél fogva mind azt nemcsak hogy hasznukra és örömükre nem fordították, hanem még azokat, kik több belátással birtak, és őket felvilágosítani igyekeztek, üldözték, sőt sokszor mint babonás boszorkányos embereket, kiket rosz szellemekkel szövetkezve lenni hittek, el is égették. Mind ezek már most nem történnek; a' tudós és bölcs ember nincs már ollyan üldözéseknek kitéve, és sokkal inkább és közönségesbben becsülik őt; a' mi bizonyosan nem volna, ha az emberek nem igyekeztek vala értelmöket, tudományukat inkább mivelni is öregbítni.

Földesiné. Azt pedig a' történet-tudománynak köszönhetjük, hogy értjük: mint jutottunk a' tökéletesedés' jelen lépcsőire; mi tanít és int bennünket, melly igen hálát kell adnunk az isteni gondviselésnek, hogy most élünk, midőn már annyi századok' tapasztalását és felvilágosodását hasznunkra fordíthatjuk.

Földesi. Már a' multkor, a' mint emlékezem, beszéltünk a' tapasztalás' hasznáról. A' história pedig nem egyéb, mint mind azon emberek' tapasztalása, kik előttünk éltek. E' tudomány által mind ezen tapasztalás reánk is átszáll. Ha látjuk eleink' hibáit, és azoknak rosz következéseit; ha tanuljuk, mikép' romlottak meg emberek, városok, sőt egész tartományok is, a' kik az erkölcstelen rosz életnek adták magukat; ha olvassuk a' históriában, milly nyugodt elmével és szerencsésen éltek a' bölcs és jó emberek minden baj- és viszontagságokban is: akkor ismerjük meg csak igazán az erény' hatalmát és szépségét; nagy példák' követésére fölbuzdítva érezzük magunkat; fölteszszük akkor mi is magunkban erkölcsösen és bölcsen élni, 's felebarátinkkal annyi jót tenni, a' mennyit tehetségünk csak enged. Azt is meg kell itt jegyeznem, hogy mi sokkal miveltebbek és jobbak lehetünk, mint eleink, és sokkal inkább kárhozatosak vagyunk, ha még is roszak és tudatlanok maradunk; mert eleinknek korán sem volt annyi módjuk a' felvilágosodásra, mint nekünk. Ha tehát akkor tudatlanok és buták voltak, és ez által könnyebben roszra vetemedtek az emberek, nem lehet annyira csodálni, és bizonyosan nem is lehet nekiek annyira vétkül tulajdonítani, mint ha most, midőn olly könnyü és számos módok vannak a' felvilágosodásra, midőn olly számos jó iskolában hallhatjuk a' tanúságok' és kötelességink' foglalatját, midőn a' tudományok érthető, világos és tetszető formában adatnak elénkbe, mind ezt nem használván,

buták, tudatlanok és erkölcstelenek maradunk. Minél könnyebb módja van az embernek a' tanulásra, annál inkább terjedhetnek ismeretei, 's annál följebb emelkedhetnek nézetei. Minél felvilágosodottabb valaki, annál jobban és örömestebb fogja teljesíteni kötelességeit, és annál szivesbben fogja más emberekkel is közölni akármelly úton és módon mind azon jót, mellyben ő a' növelés és tanulás által részesült. — De már sokat is beszéltünk ezen tárgyról és nehezen várják gyermekeink a' Valler úrtól igért elbeszélést.

Valler. A' hasznost mindig elébe kell tenni a' csupán kellemesnek; de reménylem nem lesz haszontalan elbeszélésem is, mellyel példáját hozom fel: milly sokat segít az emberen a' bátorság és azon csüggedhetlen jó kedv, melly mindig a' körülményekhez alkalmaztatja magát, a' nélkül, hogy ezeknek szomorú és súlyos voltuk által el hagyná magát nyomatni; sőt inkább még ekkor is azokat, mint csak lehet, használni, és minél jobbra fordítni igyekezik. —

Angliában lakott egy gazdag kereskedő, ki igen szerencsés házi körülményekben élt. Volt neki egy eleven, nyilteszü, derék fia, kit Róbertnek neveztek. Ezt szülői úgy növelték kicsiny korától fogva, hogy a' mennyire lehet, ne szoruljon más' segítségére, hanem idején tanuljon maga magán segíteni, és így a' szükségben mások nélkül ellenni. Korán részt vett már Róbert atyja' foglalatosságiban; minthogy a' kereskedéshez az önfeltalálás és az emberekkeli bánásmód leginkább szükséges, ezekre törekedett. — Cliston úr minden mó-

dot, mellyet neki sok vagyona nyújtott, szorgosan használt fiának növelésére; tudományokban, úgy a' szép művészetekben is jártassá tenni iparkodott őtet; de leczkéin kivül sokszor a' boltban kellett segítenie a' kis Róbertnek az eladásnál, mérésnél; sőt itt a' legkisebb szolgálatokra is használtatott. Édes fiam! úgymond Cliston úr: senkisem tesz téged bizonyossá, hogy értékem mindig megmarad, melly különben is a' kereskedésnél sok veszélynek van kitéve. Tanulj azért korán ennek hiján, más emberek' segítsége nélkül is a' világban elélni, és balesetekben magadat feltalálni, midőn a' gyáva csak elhagyja magát, és haszontalan panaszokkal vesztegeti idejét, mellyet inkább arra fordíthatna, hogy magán segítsen. Szokása volt Cliston úrnak Róbertet kikérdezni: egy vagy más balesetben hogyan segítene magán? és ha Robert nem talált erre módot, megmutatta neki példák által, mikép' kellene az embernek azon zavart és nehéz esetekből magát kimenteni. Sokszor beszélt el aztán Cliston úr példákat némelly jeles emberekről; elmondá, mint menekedtek ki ezek elmésség 's bátorság által veszedelmök- és balesetükből. E' történeteket örömmel hallotta Róbert és eszében tartotta, föltevén magában: ha a' sors valaha próbára tenné bátorságát és lélek-erejét, ő sem csüggedne el egy hamar a' sors' csapásai alatt. Derék gyerek volt ám a' kis Róbert ezért, hogy leginkább illy tekintetből fogta föl a' meséket, mellyeket édes atyja mulatására beszélt neki. — Teszitek-e ti is ezt édes gyermekeim?

De hogy ismét visszatérjek Róberthez, édes atyja őtet mindig leginkább arra inté, hogy az idővel gazdálkodjék, ezt soha hiában el ne vesztegesse, és semmi alkalmat el ne mulaszszon valami hasznosat tanulni, bár mi csekélynek látszanék is ez. Róbert ritkán is mulatott hiábanvalóságokkal, mulatságainak, még üres óriában is, többnyire hasznos tárgya volt.

Atyjának egy nyugalomba tétetett tengeri tiszt barátja volt. Ehhez sokszor elment Róbert, és nyájas figyelmes önviselete megszeretteté magát vele; sokszor beszélt e' tiszt a' kis Róbertnek a' tengerről, hajózásról és idegen országokról. Ezen jó öreg ember kemény papirosból ékes kis műveket is készített, és könyvkötő munkával mulatta magát; öreg matróz (hajóslegény) inasa pedig szalmából szép kis kosarakat csinált. E' kettőtől eltanulta Róbert látogatás közben mesterségöket, segítvén nekik abban.

Házukban lakott egy asszony, ki fűszerekből, magvakból, apró csigaház- és kagylókból igen csinos ékességeket, nyaklánczokat, karkötőket 's egyéb e' féléket készített. Atyja' engedelmével ennek munkájához szükségeseket hordott, és szinte eltanulta tőle ezen mesterséget. Sokszor mulatta magát Róbert ezen kis munkák' gyakorlásával, és végre egész kis tára volt neki apró műveiből, mellyekkel sokszor megajándékozván barátit, ezeknek örömet szerzett.

Már most el kezdé atyja Róbertet holmi megbízásokkal a' városba küldözni, hogy tanulna némelly dolgokban eljárni, és magán

kétséges esetekben segíteni. Igy mindig bátrabb és ügyesb lőn Róbert. De nem sokára e' tulajdonai nehéz próbára is tétettek, és egyszerre vége lőn boldog és nyugalmas házi életének.

Róbert anyja, ki mindenben egyet értvén férjével, okosan és szeliden vezette leginkább eddig Róbert' növelését, sulyos nyavalyába esvén rövid idő alatt meghalt, és gyermekét árván hagyta. Kimondhatatlan volt Cliston úrnak fájdalma, a' mi őtet olly igen elfogta, hogy maga is megbetegedvén csak későn gyógyult fel nehéz nyavalyájából, és sokáig betegeskedvén nem volt képes dolgait úgy, mint eddig folytatni. Ekkor Róbertnek kellett a' legszükségesebb házi és kereskedésbeli dolgokra ügyelni. Minden ember csodálkozott, milly szorgalommal és ügyességgel gondolt és vigyázott Róbert mindenre, milly pontossággal vezette a' házi számadásokat, és milly jól feltalálta magát kétséges esetekben. Egészen fölgyógyulván végre Cliston úr hosszas betegeskedéséből, örömkönyekkel ölelé meg fiát, minekutánna ez nekie számot adott volna mind azokról, miket atyja' betegsége alatt végzett és rendelt. Hálá istennek! igy szólt Cliston úr: nagy veszteségemben nem hagyott vigasztalás nélkül, ha bár soha nem tudom is elfelejteni kedves anyád' hiányát, még is az öröm, mit szerzesz, ismét meg szeretteti velem az életet. Milly édes jutalom volt Róbertnek illyen szavakat hallani jó atyjától. — Édes fiam! igy mond nem sokára Cliston úr: én betegeskedésem' ideje alatt nem vezethetvén magam külső dolgaimat, nagy károkat szenvedtem, ezeket

pótolni reménylhetném egy útazás által Indiába.

Itt, hol minden veszteségemre emlékeztet, nem tudok szomorúságomon erőt venni, talán ez is meg fog szünni az utazás és külső élet' mozgási közt.

Uthoz kell tehát készűlnöm; már szólottam egy hajóskapitánynyal, ki egy nagy fregattát készít fel Indiába, ezzel fogunk mi elindulni, és más világrészben jobb szerencsét keresni.—

Dárdainé. Nem hallottatok kocsi-zörgést az udvaron? bizonyosan vendég érkezett.

Andor. Oh de kár! már most félbe szakad az elbeszélés.

Fáni. Az igaz; pedig épen mikor legérdekesebb kezd lenni.

Dárdainé. Kötelességink örömink előtt valók; kötelesség pedig a' vendégi barátság is.

Mari. Maradt volna az a' vendég, a' hol volt.

Emmi. Lassan, már az ajtó nyílik és lármát hallok.

Tornyos (bélép). Jó estvét, jó estvét! mint látom, itt nagy társaságot találok, örülök rajta.

Dárdainé (köszöntvén Tornyos urat, bemutatja őt). Még nem is ösmeri, úgy vélem, barátinkat. Ime Földesi úr és asszonyság, 's ezek gyermekei; nem rég telepedtek meg szomszédságunkban.

Tornyos. Örvendek megismérkedhetni; örvendek, hogy ismét szaporodott szomszédságunk. Ha már az ember falun lakik, legalább legyen mindig társasága, a' nélkül úgy is megöli az embert az unalom.

Földesi. Mi nem találjuk olly unalmasnak a' falusi lakást.

Tornyos. Talán csak azért, hogy még újság. Elhigyjék hogy sokszor azt sem tudom, mit csináljak; kivált e' hosszú téli estvéken; csak egy whist parthiet sem tud sokszor az ember öszveszedni. Nappal csak még is eljárkál az ember gazdasága körül, vadászgat, agarász; de igy estve. — No a' mai estve reménylem sokat fog kipótolni, és jó házi asszonyunk, mivel több vendégei vannak, szinte nem fog szokása szerint alvásra menni, mikor legjobban kezdünk mulatni.

Dárdainé. Örömest teszem, a' min vendégim örvendnek; de megvallom, nehezen hagyom magamat kivenni rendes szokásimból. Hozzá vagyunk szokva korán fölkelni; az egészségnek pedig szükséges az elegendő ideig tartó álom.

Tornyos. No majd meglássuk azt; annál inkább legyen szabad kérnem: hogy csak fogjunk hozzá azonnal; mert eljár az idő. De mint látom még kártya sincs itt?

Séli. A' gyermekekkel voltunk, elbeszélésekkel, 's tanulásaik' tárgyaiból vett oktatásokkal mulattuk őket.

Tornyos. Ez igen szép és jó lehet, de én nem értek hozzá.

Dárdainé. Majd felváltjuk egymást a' játszó-asztalnál; elegen maradunk még a' gyermekeknél is. Én tehát most elmegyek Tornyos urral; kinek tetszik még velem jőni?

Tornyos. No mindnyájan hallgatnak? orvos úr és Séli barátom reménylem csak nem maradnak el tőlem.

Séli. Megvallom, hogy már egészen úgy beleízlettem ezen mulatságba, hogy nem örömest hagyom el; a' mult estve is sakkjátékhoz fogtam, végtére el kellett hagynom, mert nem volt ott az eszem.

Veszeli. Menjünk tehát barátunkkal a' whisthez; majd felváltatunk továbbá.

Séli. Próbáld meg Tornyos, maradj itt egy kevéssé, meglátod, téged is mulatni fog.

Tornyos. Meglássuk másszor, most engedj 's kövessük kedves házi asszonyunkat.

Dárdainé. Menjünk tehát whistezni; (enyelegve) jó példát is kell adnunk a' gyermekeknek, hogy teljesítjük az udvariság' és házi barátság' kötelességét, 's örömest elhagyjuk azt a' mivel magunk választása szerint foglalatoskodtunk, barátink' kedveért.

Tornyos. Ez igen helyesen van mondva; és igy ne mulaszszuk az időt, hanem kezdjük a' játékot.

Andor (lassan Gyulához). Ez kellemetlen ember lehet.

Gyula. Jó ember, a' mint mondja anyám; de mindig elunja magát, nem tudja, mit csináljon idejével.

Andor. És azért más ember' idejét vesztegeti.

Czili. Tudod, mit mondtak sokszor szülőink, ha a' városban némellykor vendégek jöttek, és félbe szakaszták mulatságinkat vagy tanulásinkat: az ember társasági életre van alkotva,

és ennek kötelességei megkivánják, hogy sokszor megtagadjuk magunktól örömeinket, és másoknak feláldozzuk. Nem kivánhatjuk, hogy mindenki épen azon örvendjen, min mi.

Andor. Az igaz ugyan, de még is boszúságos. Miért nem olvas Tornyos úr, és miért nem tudja idejét úgy használni, mint édes atyám?

Emmi. Bizonyosan ifjú korában nem szokott a' tanuláshoz, és most már nincs kedve hozzá.

Gyula. Azért nagy köszönettel tartozunk mi jó szülőinknek, kik megtanítanak az időt használni, és magunkban elég foglalatosságot és mulatságot találni, hogy e' végett ne szoruljunk csak társaságokra, 's ollyan időveszteget ésre, mint az a' kártyajáték.

Andor. Valler úr visszajött a' játszóktól, most reménylem, elvégzi szép történetét.

Valler. Üljünk le ismét és folytassuk. — Ott maradtunk, ha jól emlékezem, midőn Cliston fiával hajóra indult, hogy Indiába utazzon, és ott keressen jobb szerencsét. Róbert nagyon örült a' hajónak; már annyit hallott jó barátjától, a' tengeri tiszttől, a' hajózásról és távol országokról, hogy igen kivánta mind azt maga is megláthatni. Eleintén a' tengeri betegség, melly többnyire ollyanokat ér el, kik először utaznak a' tengeren, nagyon bántotta Róbertet, ugy hogy mindig csak a' hajó-szobában (Kajüte) kényszeríttetett maradni. Itt függő ágyában — melly erős szövetből áll, mit felfüggesztenek, és ágy helyett szolgál a' tengeri hajókon — feküdt és szenvedett. De

nem sokára meggyógyúlt, és ezután csak hamar megszokta a' hajós életet. Megszemlélte most Róbert a' nagy hajónak minden részét; a' kormányostól, ki őtet tanulás' vágyaért nem sokára megszerette, szünetlen kérdezősködött. Megtanulta tőle a' csillagok' ismeretét, melly a' hajózáshoz olly igen szükséges, úgy hogy a' csillagok' járása által megtudta már ő is, mint a' kormányos, itélni: hogy mennyire távozik a' hajó egyik vagy másik világrész felé. Az éjszak-mutatóval (Compas) és minden egyéb a' hajózáshoz szükséges eszközökkel és szerszámokkal megismérkedett. Tudta már, hogy ha ez vagy amaz világrészről fúj a' szél, mellyik vitorlát kell fölvonni, mellyiket behúzni; a' sokféle köteleket, mellyeken a' vitorlák függenek, és a' mellyeket az árboczfára huznak, mind ismérte; sokszor felmászott az árboczfára, és segítette a' köteleket fölhuzni, összegombolni, és holmi megromlottakat helyre hozni, úgy, hogy a' midőn tanulás-vágya és segítsége által az egész hajós népségtől magát megkedveltette, e' mellett magának még hassznos ismereteket is szerzett, és az utazás' idejét igen jól használta.

Azonban szegény Cliston urat üldözni látszott a' szerencse. Midőn már a' hajó közelíte utazása' czéljához — Ceylon szigetéhez, mellyet az angolok birnak, a' honnan füszer- és egyéb keletindiai portékákkali kereskedéssel sok pénzt nyernek — tengeri rabló hajókkal találkoztak össze, mellyek Malacca félszigetből jöttek. Ezen félsziget' lakosai, úgy nevezett malájok, híres tengeri rablók, igen bátrak, vak-

merők és különösen kegyetlenek. Az angol hajósnép harczolt ugyan velök, de többen levén végre is a' rabló hajók győztek szörnyü véröntást téve az angolok között. Kevesen maradtak életben az angol hajón, kiket kötözve rabszolgaságra vittek a' malájok, és minekutána megrakták hajóikat a' rablott portékákkal, az angol hajót, mellyet egészen összerongáltak, a' tengeren elhagyták.

Cliston fiával együtt azon szerencsétlenek közt volt, kik elfogattak, és kötözve a' rablók' hajójára vettettek. Itt nagy nyomorúságban fekvének együtt a' szegény foglyok. Némellyek közűlök meg voltak sebesítve, ezek a' nagy hőség- és rosz levegőtől elgyengülvén és meg betegedvén, az embertelen rablók által a' tengerbe hányattak.

Cliston fiával nagy szomoruságban várta jövendő sorsát. Mindennek vége van, úgy szólt Róberthez: édes fiam! mi rabszolgákul fogunk eladatni, és tudja isten, jutunk-e valaha szabadságunkhoz vagy sem. Igaz ugyan, hogy egyik részét ezen rablók' hazájának angolok birják; de tudtokra esik-e valaha sorsunk, és segítenek-e rajtunk? mind ez nagyon bizonytalan; sőt az is, ha együtt maradhatunk-e rabszolgaságunkban, és szomorú sorsunkat azzal könnyebbíthetjük-e, hogy legalább együtt tűrjük ezt? Róbert nem tudta vigasztalni atyját, csak arról tevé bizonyossá őtet, hogy vele mindent elszenved, és iparkodni fog a' mint lehet, sorsát jobbítani, vagy ha ez nem lenne hatalmában, legalább minden viszontagságokat csüggedés nélkül viselni, bizván az isten-

ben, ki nem méri az emberekre a' nyomorúságokat olly mértékben, hogy azokat el ne türhessék. — Jól mondod édes fiam, szólt Cliston: ha az embernek tiszta lélekismérete van, bízhatik az isteni gondviselésben, hogy végtére kiszabadítja azon szerencsétlenségből, melly csak őtet próbálni és bátorságát erősíteni méretett reá. — Így vigasztalták egymást Cliston és fia; minden szerencsétlensége mellett is a' jó atya örvendett fiának bátorságán és okos magaviseletén, 's ez által szinte vigasztalódott szomorú sorsán. Mert a' jó szülőknek nincs édesebb örömük és jutalmok, mint gyermekeiknek jó tulajdonságaik. Ez legnagyobb vigasztalásuk az életnek minden viszontagságiban. —

Megérkezvén végre a' rablók hazájukba, azon tartományban kötötték ki hajóikat, melly saját nemzetük' fejdelmének kormánya alatt áll. Itt nem igen büntetnek rablásokat, és így csakhamar elosztatott és adatott az angol hajon tétetett zsákmány, a' nélkül, hogy igen iparkodtak volna a' rablók ezt titokban tartani.

Cliston fiával egy gazdag maláj embernek adatott el, ki foglyait tüstént elvezette hajlékához. Bár milly szomorú volt is Róbert, még sem nézhette csodálkozás nélkül a' természet' szépségét, mellyel ezen vidék tündöklött. Minél beljebb mentek a' tartományba, annál kiesebb lőn a' táj. Növények, millyeket soha még nem látott Róbert; virágok, mellyeknek színe és illatja olly szép és kellemes volt, hogy Londonban a' legjelesb meleg-házakban sem

találtattak hasonlók, itt vadon nőtek kies ligetekben, mellyeket széles nagylevelű fák és illatos bokrok árnyékoztak; hűsítő tengeri szellő mérsékelte a' nap' hőségét; fényes tarka nagy madarak zengettek, virágok illatoztak, csermelyek folytak, és Róbert egészen elragadtatva, 's csaknem felejtve tulajdon szomorú sorsát, szemlélte ezen gyönyörűséget, midőn egy bokorból kiugrott egy alacsony termetű, de szép alakú férjfiú, csak egy darab pamut szövetbe öltözve; némelly csillogó ékességek voltak nyakán és karjain, az oldalán kétélű rövid kard villogott, hosszú fekete hajfürtjeit a' szellő lebegtette, és fekete szemeiben a' legmérgesebb indulat égett.

Midőn megpillantá ezt Cliston' rablója, tüstént ő is fegyverét ragadá, melly a' másikéhoz hasonló volt, és mellyet a' malájok kridnek neveznek. Ezen fegyver mindig oldalukon van, mert ezen nép olly gonosz és vérontó, hogy legkisebb okért összeveszvén egymással, készek tüsténti ezen öldöklő fegyverhez nyúlni, és egymást megtámadni. Azon maláj, ki a' bokorból kiugrott, Cliston' új gazdájának ellene volt, neki ment kridjével, és rövid vivás után keresztülszúrta őtet, de ennek két szolgája, kik kötélen vezették Clistont és Róbertet, elhagyák foglyaikat, és sietének urokat megboszulni. Új vívás támadt, és mig Cliston Róberttel oda értek, már az egyik szolga és a' megtámadó maláj is vérében fetrengett a' földön; a' megmaradt szolga pedig sietett fegyvereiket és csekély ruházataikat elszedni a' holtaktól.

Eliszonyodván Cliston ezen szörnyű jelenet fölött, megtámadá a' rabló szolgát. Róbert az alatt az egyik holt test mellől elvette a' fegyvert, atyja' kezében már a' másik krid villogott; és így ketten vívtak a' rabló szolga ellen, ki néhány darab elrablott ruhával és ékességgel meg volt terhelve; látván ez rosz helyzetét szaladni kezdett. Cliston ekkor Róberttel az ellenkező részre fordulván, és újon nyert fegyvereikkel a' bokrok közt utat törvén addig szaladt, mig végre nagyon elfáradva egy fa alatt lerogyott. Itt minden csendes volt, és nem látszott semmi nyomdoka emberi lakásnak. Hálá isten! ugymond Róbert: kiszabadultunk rablóink' kezeiből! — Félek, mondá Cliston úr: hogy ezen szabadság nem soká fog tartani. Itt mindenütt csak erdőség veszen körül, ebben tartózkodván, még valamelly vad állatnak prédájává lehetünk; vagy ha fegyverink elégségesek volnának is ezeknek ellenállani, miként élünk el magunk ezen vadonban? Ha ellenben elhagyjuk az erdőt, és emberi lakásokat keresünk fel, igen hihető, hogy ismét ezen rabló nemzet' sátoraihoz jutunk, és többektől megtámadva végre szabadságunktól vagy életünktől is megfosztatunk. —

Cliston úr fiával együtt most kezdének mindinkább éhséget, szomjat és lankadtságot érezni, mind ezt eddig a' félelem és aggodalom elfelejteté velök. Róbert körülnézvén, mindenfelé szép veres gyümölcsöt látott alacsony bokrokon függeni; de nem meré leszedni, mivel nem ismérte; de tudta azt a' természettanból:

hogy épen e' dús termékenységű déli tartományokban tenyészik a' legtöbb mérges növény. Tovább ment tehát nézlődve, ha nem találna-e valami ösméretes növényt. Meglátta ekkor a' kókusfát, mellyet képek és leirások után mindjárt megismért. Nagy örömmel szakasztott most le néhány kókusdiót, melly csaknem akkora volt, mint feje; fölvágván Cliston úr fegyverével, először ittak azon téj szinű jó izü léből melly a' dióban találtatik, azután jóllaktak a' gyümölcs' belső husos részéből. Utóbb még más pálmafa nemekre is találtak, megismérte Róbert az úgy nevezett kenyérfát is, mellynek gyümölcse némelly tartománybeli lakosoknak kenyér helyett szolgál; szinte úgy a' ságofát, mellynek belső héja közt főzésre alkalmatos liszt terem, a' mellyből készített főzeléket mi is vásárlunk a' boltban; levesben, kivált betegek' 's kis gyermekek' számára könnyü, gyenge táplaló szer gyanánt élünk azzal; végre a' pálma-szilvafát, mellynek száraz gyümölcseit csemegének a' boltokban kapjuk. Ennek leves és hüsítő friss gyümölcse egészen megenyhíté a' vándorok' lankadt testöket. Mert igen el voltak ám fáradva, szüntelen csak menvén a' sürű vadonban, hol a' sok iszalag nemű plánták, bokrok és ágak minduntalan gátlák lépteiket, 's gyakran egy kigyónak sziszegése, vagy némelly vad állat' ordítása ijesztő őket. Ha Róbert és atyja annyi bátorsággal nem birtak-, kétségbeesésnek adták volna magokat illy rettentő ismeretlen magányban annyi veszélyektől körülvéve. De Cliston úr' erős és bátor lelke nem könnyen csüggedt el a'

viszontagságokban; mert tudta, hogy csak ugy lehet ezekből kiszabadulni, vagy segíteni magán, ha nem veszti el az ember bátorságát és lélek-erejét. Mi pedig még inkább fenntartotta Cliston úr' bizodalmát és derültségét, azon öröm volt, mit fiának bátorsága, meggondoltsága és lélekjelenléte szerzett neki, mellyet ez illy veszélyes állapotban mutatott. Mert nemcsak hogy ő haszontalan panaszokkal nem nehezítette atyja' sorsát; de még ő iparkodott jó reménységet és bizodalmat mutatni, mindenben atyján segíteni és őtet felvidítani.

Lealkonyodott végre, midőn a' vándorok egy forrást hallának csörgedezni. Nagy öröm volt ez nekik, mert a' kókusdió' nedve mégsem oltá el egészen szomjukat, mellyet a' nap' hősége és fáradalmas utjok növelt. Cliston úr eltökélte, hogy az éjszakát ezen csermelynél fogják tölteni, úgysem levén képesek tovább birni az út' fáradságát.

Az isteni gondviselésben bizván nem nehezíték sorsukat haszontalan félelemmel; elszánták magokat mindenre, megmarkolván kridjöket, mélyen elaludtak mind ketten. Melegen tűzte már a' nap sugárit a' levelek között alvóink' fejére, midőn fölébredtek, örülvén, hogy még élnek, és köszönvén az istennek, hogy ezen éjszaka megmenté őket a' veszedelemtől. Tovább folytassuk vándorlásunkat, mert bármi legyen is sorsunk, úgymond Cliston úr: itt a' hol szinte mindig életveszedelemben forgunk, nem maradhatunk. Nem messze menének azonban, midőn egy borzasztó látvány lepé meg őket. Egy holt vagy ájult, vérében

fekvő ember, szinéről itélve e' tartomány' lakosa, noha öltözete kevéssé megkülönböztete a' rabló malájoktól, millyeket látának már vándoraink. Az emberiség' kötelessége azonnal ébredt Cliston úrban, és győzött minden nehézségeken. Róbert' segítségével visszavivék a' gyilkolt testet a' forráshoz, hol vizzel mosván és öntözvén iparkodának visszahozni életét, és óh öröm! nem sokára kinyiltak az indus' szemei, csodálkozva néze körül. Először megijedett ugyan, fehér emberek közt látván magát, de ezeknek jót jelentő képe csakhamar bátrabbá tevé, és Cliston úr jelek által értésére adván, hogy csak segíteni kivánnak rajta. Az indus tördelt angol nyelven köszönni kezdé ezt nekik. Nagyon kedves volt ez Cliston úrnak, minthogy már most értekezheték megmentettjével, a' ki — miután sebei bekötve valának, és ereje visszatérni kezde — hallván, hogy megmentői tengeri rablók közül szabadultak ki, és hogy mindenöket elvesztették, a' legélénkebben kéré őket: kísérjék házához, ott nyugodjanak, és legalább addig maradjanak nála, míg alkalmatosságuk találkoznék visszatérni hazájukba; én, úgymond: hatalmas és gazdag ember vagyok népem közt, és így elég biztosságot találtok mindenki ellen nálam; szerencsés leszek, ha így valamennyire meghálálhatom azt, mit velem tettetek, ki segítségtek nélkül elvesztem volna ezen vadonban. Egy gonosz ellenségemmel találkoztam itt, merre dolgaim vezettek; ez reám rohanván népével, szolgáimat elszéleszté, magamat

pedig megsebesítve, mint gondolom, már holtnak vélvén, itt hagyott.

Ezen beszéd közben folytatták együtt utjokat. Az indus a' tekervényes ösvényeket igen jól ismervén, a' vadonból nem sokára kiértek; jó nyugvó helyet, körüle izletes és táplaló gyümölcsöket találának, estvére pedig minden további akadály nélkül elértek az indus' lakjához, melly fábul volt készítve, és fahéjjal födve; számos illy sátoroktul volt körülvéve, mellyekben az indus' családja 's szolgái laktanak. Nagy örömmel köszöntötték itt az idegeneket, értvén az industól, milly jót tett volt vele Cliston úr. Hamarjában egy sátor építtetett Cliston úr' és Róbert' számára; megvendégeltettek az angolok riskásából és ritka indus madarakból készített étkekkel; italul pedig a' pálmabor szolgált. Ezen nedv a' pálmafának egy neméből folyik ki; az indusok e' czélból mélyen megfúrják a' fát, és edényekbe gyüjtik a' kifolyó levet.

Sok újságot látott most Róbert ez indusok' életmódjában. A' mint pedig megszokta már mindenhez alkalmaztatni magát, úgy itt is csakhamar beletanúlt sokfélébe; segítette munkáikban az indusokat, kik indigót, pamutot, riskását, de leginkább többféle fűszert termesztettek, és csak hamar fölvette az ezekkeli bánásmódot.

De azért honi tanulmányait sem felejtette ám el Róbert. Édes atyja most ráérvén mindennap oktatá őtet, szóval egyedül; mert könyvek nélkül szükölködének, mit azonban azzal pótoltak, hogy Róbert irószer és pa-

piros helyett erős leveleket 's fahéjakat tudott találni, és használni mindenfélének följegyzésére. —

Ezenkivül otthon tanult apró munkáiban is gyakorlotta Róbert magát, fényes kagylók-csigák- és füszerekből készített kis ékmüvei igen tetszettek az indus asszonyoknak, és Róbert már szinte egy kis kereskedést üzött ezekkel; pamut szöveteket és egyébb szükségeseket cserélt be; a' sátort, mellyet az indus atya készíttetett számára, már többféle butorral, pamutszövet kárpitokkal, vánkosokkal 's egyéb e' félékkel fölkészíté 's ékesíté; ruhákat csináltak atyjával magoknak, és mind ez által életöket, lakásokat nemcsak kellemesebbé de egésségesebbé is tették. Tudván, hogy minden ember köteles azon körben, mellyben él, és azon emberekkel, kikkel őt a' sors összehozza, annyi jót tenni, mennyi csak mindegyiktől kitelik: Cliston úr és fia felsőbb mivelődésüket és tudományukat arra használták, hogy az indus' háznépét némelly legszükségesebb és alkalmatosabb ismeretekre oktassák, és a' keresztény hittel is megismértessék. A' maláj nemzet muhamedanus; de ezen vallás' szabályait 's törvényeit sem igen isméri, és többnyire minden vallásosság és erkölcsi tanítás nélkül növeltetnek, a' mikép' természetök' vadsága még inkább erőt vesz rajtok.

De, a' mint mindenütt vannak kivételek: a' legromlottabb nemzetek közt is találtatnak egyes emberek, kik magokat jó tulajdonikkal megkülönböztetik. Illyen volt azon maláj, ki Cliston urat háznépe közé befogadta. Ez nagy

háladatossággal fogadta Cliston úr' ajánlását, hogy gyermekeit némelly tudományokban oktatni fogná. Szerzett is Cliston úr' kívánságára angol kereskedők által papirost és némelly könyveket. Cliston úr' befolyása az indus háznépre, 's ennek iránta való bizodalma nagyobb és nagyobb lőn.

Legelső alkalommal elment Róbert az indussal a' félszigetnek azon részébe, melly angol kormány alatt van. Itt összejött Róbert több angol kereskedővel, és elbeszélvén nekik atyja' szomorú történetét, egy angol kereskedő ajánlá Róbert által Cliston úrnak: hogy őt kereskedésébe befogadja segédnek. Eleven volt ugyan Róbertben és atyjában a' honvágy, de emez lekötelezve érzé magát a' maláj vezérnek, ki őtet olly barátságosan fogadta be házába, és minthogy már valamennyire megszokott annak háznépe között, egyébként is nyugodalmas sorsát egy új bizonytalanért elhagyni nem akará, annál inkább, mert hazájában csak szomorú emlékeket talált volna előbbi boldog sorsából; élelme pedig mostani szegénysége mellett nagyon nehéz lett volna; holott itt a' maláj vezér őt nemcsak mindennel ellátta, mi élelméhez szükséges volt, de még jótéteménynek is vette házánál való tartózkodását kedvelt vendégének. E' mellett Róbert szinte egy kis kereskedést kezdett mesterségesen készített műveivel az angol gyarmatokban, és minthogy gyakorlás és mindig új találmányok által tökéletesítette kagyló-, gyöngyök- és füszerekből készített ékességeit, végre divatba jöttek azok, és még Angliába is elkül-

dettek. Ezen kereskedés által lassanként egy kis summát szerzett össze Róbert magának, minthogy minden élelmökre szükségeseket Róbert és atyja a' maláj vezértől ingyen nyert, ki háznépe' új tagjait mindinkább kedvelte, sokféleképen segítették őtet nagyobb minden munkáiban; legnagyobb javára voltak gyermekeit oktatván, kik rövid idő alatt sokat tanultak, és egész önviseletükben kitüntek az egyéb maláj gyermekek közt.

Végre Róbert megismérkedett a' malájjal tett kereskedői utjaiban egy angol kapitánynyal, ki megajánlá, hogy őtet, mint hajos kadétot, hajójára veszi. Minthogy pedig atyja nem kivánta, hogy Róbert mindig az indusok közt maradjon, elfogadták az ajánlást, és Róbert édes atyjától könyek és áldások közt elvált.

Több év lefolyt, 's Cliston úr egyedül maradván az indusok közt, ezekben nemcsak szinte új rokonokat talált, de folyvást reájok fordított iparkodása 's munkája után józan okos emberekké mivelé ki ezen előbbi vad háznépet. Melly jótékony siker szépen jutalmazá őtet fáradságaért, és életét elégedetté tevé; mert megelégedésünkre leginkább szolgál és szükséges azon öntudat: hogy helyzetünkhöz képest jól munkálkodtunk, a' jót terjesztettünk a' világban, és ekkép' nem éltünk hiában, hanem megérdemlettük azon helyet, mellyet foglaltunk az okos és lelkes teremtmények' sorában. —

Egykor Cliston úr elkisérte indus barátját azon angol gyarmatokhoz, mellyekkel emez kereskedési összeköttetésben volt, ott adván

el többnyire pamut- indigo- és füszer-termékeit. Az angolok Cliston úrat nagy megkülönböztetéssel fogadák, és szives kéréssel rábirták, hogy néhány hetet töltene velök tartományukban. Cliston, úr itt ismét hazafiai közt levén, hatalmasan érezé újulni magában a' vágyat: hogy még egyszer lássa szeretett hazáját, és szomoruan gondolkodott, miként fosztják meg körülményei ezen örömtől élete' végnapjait. Fiáról már régen nem vett hírt, és hosszabb idő óta nem is tudta: él-e vagy talán elveszett a' tenger' örvényeiben?

Illy szomorú gondolatok közt sétála egy estve Cliston úr a' gyarmatnak ezen félszigeten lévő fővárosában a' tengeri kikötő' partján; nagy zaj és mozgás volt itt a' hajók között, mi még elevenebben emlékezteté Cliston urat hazájára, hol ő is kereskedési munkasága által sok kéznek szolgáltatott vala illy foglalatosságot. Ekkor a' hajókon levő népség egy angol fregatta' érkezését jelenté. Illyenkor a' parton levő és megérkezendő hajók közt szokás szerint köszöntés' jeléül ágyú-lövések váltatnak. —

Illy ágyu-dörgés és hurra kiáltás közt érkezett most is a' kikötőbe az angol hajó, és Cliston úr, ki régen nem látott illy jelenést, a' legnagyobb érdekkel szemlélé ezt. Ott maradt a' tengerparton, és nézé, mint szállott kisebb hajókon partra a' fregatta' népsége.

Egy igen jeles alaku, főbb rangú hajós tiszt jött most a' part felé, egy kis dereglyében, kit, minél közelebb jöve, annál nagyobb megilletődéssel szemléle Cliston úr. Végre part-

hoz ér a' dereglye. Cliston úr a' tolongó népség közt szinte erővel jut el oda látni az idegent, 's nem csalta meg őtet szivének vonzódása: a' derék hajós tisztben kedves Róbertjét ismérte meg.

Lehetetlen leirni ezen viszonlátás' örömét, mellyben a' partra gyült egész népség is osztozott, mély illetődéssel szemlélvén a' szivreható jelenetet.

Róbert mindinkább tökéletesedvén a' hajózás' mesterségében, és mindinkább alkalmatosbbá válván a' hajószolgálatra, csakhamar tiszt lett, és folyvást megkülönböztetvén magát, felsőbbjei' megelégedését és bizodalmát-, nyájas és szerény magaviseletével pedig az egész hajós népség' szeretetét megnyerte. Miután egy utóbbi expeditióban ügyessége és előlátása által a' hajót nagy veszedelemtől, sőt töréstől mentette meg, az angol kormánytól szép summát nyert ajándékul, és egy újan készülendő hajónak kapitányavá neveztetett. Mielőtt azonban ezen új tisztjébe lépne, atyját akarta meglátni, és ha lehet, hazájába visszavinni. —

Cliston úr visszatérvén maláj barátjához, érzékeny búcsút vett ezen háznéptől, melly őtet csak nehezen és a' háladás' könyei közt bocsátá el. Visszatért fiával Angolországba, hol Róbertnek ügyessége és bátorsága által nyert pénzével ismét új kereskedést volt képes kezdeni, mellynek csak hamar igen jó folyamata lőn, Róbert pedig mindig olly megkülönböztetéssel szolgált a' hajó-seregben, hogy a' kormánytól jutalmaztatva és minden bajtár-

saitól, de más egyebektől is becsülve és szeretve tölté életét azon öntudatban, hogy boldogságát és édes atyjának jóllétét, ügyességének és bátorságának köszönheti.

Andor. Ez ugyan érdekes elbeszélés volt.

Valler. Némellyeknek közűletek még is csaknem sajnálom, hogy beszéltem, mert voltaképʼ még nem érthették. Kis Fánikánk elaludt; Julcsi pedig márʼ egy szegletbe huzván magát Katiczával babást játszott.

Andor. Óh azoknak csak csináljon Czili meséket, aʼ kis fehér galambról és aʼ liliom királynéról; az illyest azok legjobban szeretik.

Valler. Hát ért Czili ehhez?

Czili. Nem kellene ezt neked elbeszélni Andor.

Emmi. De mi szeretnénk hallani Czili' meséit.

Czili. Ezek csak olly kisdedeket érdekelhetnek, mint Julcsi; titeket bizonyosan igen untatnának.

Valler. Még is még is, édes Czilim, kérni fogjuk: beszéljen nekünk meséiből; és mindannyian édes gyermekeim, jó lesz, ha illyeseket gyakorlásul és önmagatokʼ 's tehetségeitekʼ kiösmeréseül is próbáltok. Lám Gyula már apró verseket is készített. Azonban lássátok, miért nem szakasztottátok félbe elbeszélésemet, ha nem értettetek valamit. Ezt előre bocsátottam, és csak vártam: tesz-e valaki kérdést.

Imre. Nagyon kár lett volna, alig vártuk végét, kiváncsi levén tudni, hogy mi történik tovább.

Valler. Igen, de nem csak aʼ mulatság

czélunk, hanem a' tanulás is. Pótoljuk tehát az elmulasztottat, és kiki adja elő most kérdéseit.

Géza. Mi a' hajózáshoz semmit sem értünk, tehát minden ehhez tartozó nevezet, és a' mi egyéb a' hajókról előfordult, egészen érthetlen volt előttem.

Földesi. Nehéz lesz azt mind igazán érthetővé tenni Gézának; minthogy a' hajózás nagy kiterjedésü mesterség, a' tengeri hajó is olly sokféle részekből álló roppant épület, hogy ennek ismeretére különös tudomány szükséges.

Valler. Azonban iparkodnom kell megfelelni ezen tárgyban is a' kérdéseknek, ne hogy vádoltathassam, mintha ollyanról szólnék, mihez nem értek. Ez, édes gyermekeim, megvetésre méltó hiba, és az illyen kérkedés által bizonyosan megszégyenedik végre az ember. Emlékeztessetek, ha ismét itt jövünk össze, ezen tárgyról beszélek majd nektek. Most csak hadd halljam kérdéseiteket, hogy megfelelhessek ezekre, mert múlik az idő, 's estvénk vége felé jár.

Mari. Mi a' vitorla?

Földesi. Andor, mondd meg te..

Andor. A' vitorla vászon vagy csinvat szövet, mellyet nagy fákra kifeszítve hajó fölé függesztenek, a' szél' felfogására, hogy ennek ereje által a' hajó tovább hajtassék.

Mari. Nem értem egészen.

Czili. Csak feszíts ki esernyőt szél ellen, tapasztalni fogod, miként a' szél benne megakadván, olly erővel munkál, hogy szinte elvisz magadat is az esernyővel együtt. Igy tol-

ja a' szél, vitorla által, a' hajót; ha tehát erős szél van, és azon irányban fúj, a' merre a' hajót akarják hogy menjen, akkor felhuzzák a' vitorlákat, és a' hajó nagy gyorsasággal halad. Mellékes szelet is tudnak használni mesterséggel; ha pedig a' szél épen ellenkező, akkor összehuzzák a' vitorlákat, hogy el ne hajtsa a' hajót czéljától.

Imre. Az éjszak-mutatót (Compas) ugyan egy kissé ismerjük, mert atyánknak is van ollyan kis magnestűje, melly mindig éjszak felé áll, és igen érthető, hogy ha a' hajós csak eget és vizet lát, a' nélkül nem tudhatná: melly táj felé halad hajója? De van-e olly eszköze is a' hajósnak, melly által megtudhatja, menynyire haladt már?

Valler. Ezt leginkább csak az astronomiából, azaz, a' csillagok' tudományából tudhatja meg a' hajós; ehhez sok gyakorlás és mathematicai tudomány kell, melly által kiszámolhatja a' csillagok' és a' nap' állása után: hogy földünknek minő geographiai hosszaságán és szélességén van a' hajó?

Géza. Mi az a' geographiai hosszaság és szélesség?

Valler. Minthogy a' föld gömbölyű, a' gömbölyüségen pedig egy hely se' látszik a' másiktól úgy megkülönböztetve, mint p. o. a' szegletek által más alaku figurákon, szükséges, hogy a' földnek elosztására némelly lineákat gondoljanak a' geographusok, mellyek által egyik pont a' másikra nézve meghatároztassék. Igy a' földnek tengelyén mozgására nézve a' két földsark (polus), a' déli és éj-

szaki kijeleltetnek. Továbbá egyforma messzeségre mind a' két polustól, és igy föld-golyónk' közepén van az egyenlítő (aequator). Ez a' hajósoktól csak lineának neveztetik, és a' földet két részre osztja, úgy hogy a' polusok mindegyik illy félgolyónak közepében esnek. Egy helynek távolságát az egyenlítőtűl geographiai szélességnek nevezik; a' hosszaság pedig azon lineáktól számíttatik, mellyeket a' geographusok egyik polustól a' másikig az egész föld felett vonva képzelnek. Egy helyen gondolják az elsőt, és ezen vonalt első délkörnek (meridián) nevezik; délkörnek hivatik azért: mert a' nap épen délkor jut mindenhol ezen vonalra. Ezen első délkörtől kezdve számítják napkelet felé a' geographiai hosszaságot. A' mikép' ha a' szélesség' grádusát, azaz: az egyenlítőtől levő távolságát—, és a' hoszszaság' gradusát, t. i. a' délkörtől való távolságát egy helynek tudja az ember, bizonyosan megmutathatja a' föld' golyóján azon pontot, mellyen azon hely fekszik. Ezt majd megmutatom 's megmagyarázom jobban a' földgolyón. Meg fogjátok látni, hogy a' hajós, ki a' csillagok' járásából ezen vonalokat képes kiszámolni, mindig tudja hajójának helyét a' tengeren, távolságát egy vagy más országtól, és azt is, hogy minő messzeségre haladott czélja felé. —

Imre. Micsoda különbség van a' matrózok és a' tengeri katonaság közt?

Valler. A' tengeri katonaság csak a' hajók' védelmére, és az ellenség' megtámadására van a' hajón. A' matrózok (hajoslegények) el-

lenben, és a' hajós tisztek, a' hajó' szolgálatára és kormányzására. Ezek eveznek, ezek feszítik ki, és vonják össze a' vitorlákat, szóval ezek tesznek minden egyéb a' hajón szükséges munkát a' hajós tisztek' parancsolatjára, kiknek mind azon tudományokkal kell birniok, mellyek a' hajó' kormányozására szükségesek. De látom, már jőnek a' játszó-asztaltól, és késő az idő; pedig nem is beszéltek a' gyermekek semmit tanulásukról. A' jövő estvét tehát azzal kezdjük.

Séliné. Jövő vasárnap nálam fognak összejőni kedves szomszédaim.

Gyula (Andorhoz). Ma estebéd után ne játszunk ám szembekötőst, én egy szép játékot tudok, ezt próbáljuk meg. Majd elmondom. —

Sorba állanak a' játszók és keringenek, 's e' közt ezt mondják mind:

Itt koszorú soksoros,
Tarka szinü illatos,
Benne vagyon virág,
Benne vagyon zöld ág.
Ezek nemcsak szépek,
De még rejtett képek;
Jelei erényeknek,
Tanúsági éltünknek.
Csak illyen virágot fűzünk koszorunkba,
Mondja meg mindegyik: hogy illik sorunkba. —

Ezután mindegyik nevez egy virágot, mellyet magának választ, és hozzáteszi, a' mit jelent, és miért jelenti azt. P. o. a' borostyán vagy puszpán állhatatosságot, mivel mindig meg tartja szinét; liliom tisztaságot tiszta fehér szine által; tulipán csüggedetlen vidámságot, mi-

vel olly vidámok szinei, és olly egyenesen megáll, nem is könnyen hajlik le; szegfü szófogadást, mert megmarad gyám-vesszején, mellyhez kötik; a' napraforgó tanulás-vágyat, mivel mindig a' világosság után fordul; szederfa előlátást, mivel késik előjőni virágjával, míg a' hidegtől félhet; az ibolya szerénységet, minthogy elrejtezik.

Igy még sok virág' jelentését lehet tulajdonaihoz képest kitalálni. A' ki nem tud illyet mondani, zálogot ád, és a' játék ismét tovább megyen; a' zálogok' kiváltása pedig sok tréfát okoz.

Mindnyájan. Jó lesz; próbáljuk meg ezen játékot.

Valler. Most az estebédhez menjünk; ennekutána én is segíteni fogok e' játéknál.

Harmadik estve.

Séli úrnál, Jegenyés nevű pusztán.

Személyek:

Séli úr.
Séliné asszonyság.
Géza, *Mari*, } Gyermekeik.
Földesi úr.
Földesiné asszonyság.
Czili, *Andor*, *Imre*, *Juliska*, } Gyermekeik.
Dárdainé asszonyság.
Valler úr.
Gyula, *Emmi*, } Gyermekeik.
Tornyos úr.
Várdi úr.

Séliné. Tornyos úr is velünk tölti az estvét; de nem akar a' gyermekeknél maradni, így kérnünk kell kedves szomszédinkat: ha valaki a' whisthez ülne vele férjemmel. Pusztánk távul esik más szomszédságtól, 's e' miatt nem tudtam neki játszó társat szerezni.

Tornyos. Várdi, Séli, és Földesi urak velem jőnek, mert az asszonyokkal nem szeretek játszani; többnyire ezek nem értenek ahhoz. (Elmegy, a' nevezettek követik.)

Czili (lassan Emmihez). Micsoda durva beszéd ez már?

Emmi. Rá szokott így beszélni: 's ő ezt elmés tréfának találja; mi már föl sem veszszük ezen módját.

Földesiné (hozzájok lép). Igaz, hogy a' miveletlen és durva, többnyire sértő módon fejezi ki magát; de mivel gyakran találkozik ollyannal az ember, nem kell az iránt fölötte érzékenynek lennie, máskép' a' társaságos életben minduntalan megütközik és megbántódik. Lássátok, bár milly kedvetlen legyen a' míveletlen és sértő beszédűekkel társalkodni; de talán még is nehezebb ollyakkal élni, kik mindent rosz néven vesznek, és ez által a' társaságnak feszültséget, 's rosz kedvet okoznak. Ez többnyire csak a' hiuságnak, és elkényeztetett önszeretetnek jele. Hol az ember rosz akaratot nem tehet föl, tűrje el könnyen mások' hibáit; csak ez által lehet más emberekkel jólélni. Igen fontos az édes Gyermekeim! és örömest használom ezen alkalmat nektek figyelmeztetésül: miképen szükségesebb tulajdonság a' társaságos életben — melly minden ember' rendeltetése — nincs az egymás iránti engedékenységnél.

Dárdainé (Földesinéhez). Kivált nálunk itt a' falusi életben. Igaz, hogy társasági viszonyainkban ezen erény sok próbára tétetik, és ha egy felül lehet félnünk, hogy engedékeny-

ségök miatt gyermekeink a' gyöngédség' és a' jó társasági banásmód' hiányát szerfölött érezik: más részről talán még inkább tarthatunk, miképen a' durva példák által magok is igen könnyen kiméletlenek és durvák lesznek.

Földesiné. Ettől azonban a' jó szív maga is megmentheti az embert; mert nem könnyen bánt meg mást, a' ki szereti felebarátját.

Valler. A' ki nem érzi az illyes bántást, nem is tudja, hogy mást sért beszédével, és így durvasága csak tudatlanságból, 's növelés' hiányából ered. Azonban nagyon igaz, a' mit Földesiné asszonyság imént mondott: hogy az ember lelkiképen is elkényeztetheti magát. Szerfölött érzékeny lesz az illyen ember, és ez által másoktól minduntalan megbántva vélvén magát, a' másképen igen nemes tulajdon' túlsága által, mind magának a' ki ezen hibában szenved, mind azoknak, kik vele társalkodnak, kinossá és bajossá lesz. Ebből ismét kitetszik, mit a' multkor megmutatni iparkodtam: hogy minden erkölcs, ha bizonyos határon túl megy, hibává lesz; és hogy ezért nem elégséges egyedül a' természeti ösztön arra, hogy valaki igazán jó és hasznos ember legyen; erre mivelődés is szükséges.

Dárdainé. Minapi összebeszélésünk szerint: miképen ezen estve valamellyik gyermek kezdje mulatságunkat tanulása' vagy olvasása' köréből, úgy gondolom, most már erre mehetnők által.

Valler. De mellyik gyermek kezdje? úgy tartom, határoznók meg előbb, millyen sorban kelljen mindegyiknek valamit előadnia.

Földesiné. Gondoljanak ki a' gyermekek valamit.

Gyula. Menjen a b cz szerint keresztneveinken a' sor.

Valler. Nem bánom; úgy tehát Andor kezdi.

Andor (gondolkozva). Mivel a' multkor tengeri utakról volt a' szó, majd egy hajós' utazásából beszélek némelly különös tüneményt vagy phaenomenont.

Géza Mi az a' tünemény, vagy phaenomenon?

Andor. A' phaenomenon valamelly igen különös, nem mindennapi jelenés a' természetben.

Mari. Mint az égdörgés?

Czili. Az égdörgés közönséges dolog, ezt, gondolom még nem lehet phaenomenonnak nevezni, mert minden nyáron hallhatjuk; — de mint például a' meteor-kőesés.

Fáni. Mi az?

Czili. Meteor-kő olly tüzes golyó, melly a' légből földre esik, és itt elpattanván, egy kő marad.

Fáni. Hiszen ez igen rettenetes lehet.

Czili. Nagyon ritkán is történik az illyen.

Mari. De miért is történik?

Dárdainé. Ennek okát nem adhatjuk, valamint sok káros esetnek sem a' világon, p. o. miért van ollykor árvíz, jégeső 's több effele; ezek ollyan viszontagságok, mellyek e' földi léthez tartoznak. Azonban a' sok veszélyek közt, mellyeknek ki vagyunk téve, tudjuk mégis: hogy az isteni gondviselés nem hágy

minket ok nélkül elveszni; a' veszélyek és viszontagságok pedig talán szükségesek, hogy magunkat azon tökéletességre vihessük, mellyet képes tulajdonává tenni lelkünk. Milly sok erényt nem volna alkalmunk elérni, 's gyakorolni, ha semmi viszontagságoknak ki nem volnánk téve, és mindig csak kényelmünkre történnék minden.

Imre. Jó volna akkor még is a' világon, ha mindig csak az történnék, a' mit kivánunk.

Séliné. De akkor nem sokára egyik' kivánsága a' másikéval ellenkeznék: például, mikor egyik esőt akarna, a' másik napfényt kérne; de az egész világnak is zavarodásba kellene jőni, mert az emberek nem is mindig tudják, mi van igazán javokra; azért jó, hogy az isten' bölcsesége nem bízta egyikre is a' világ' elrendelését.

Czili. Már ha ollyan bajokat, mellyeket a' természet hoz magával, még csak el kell szenvednünk; de miért gyötrik az emberek is ezen felül egymást?

Földesiné. Ha ezt szánt szándékkal 'cselekszik, az bizonyosan igen rosz, de igen ritka- és, hálá isten! kevés ember van, ki másnak szándékosan kárt és bajt okozna. De tudatlanságból, balértelemből sokszor másnak hasznost vélvén tenni, okoznak egymásnak bajt az emberek. Ezen bajok is szinte úgy állanak az emberi életben, mint a' természet' csapásai, és szükséges, hogy ellenök türelemmel, 's lelki erővel legyünk felkészülve, és jó kedvünk, megelégedésünk ezek által ne csüggedjen.

Imre. De mint lehessünk megelégedettek, ha sok bajunk van? kivált ha másokat látunk, kik, a' nélkül hogy érdemök volna reá, sokkal boldogabbak nálunknál?

Földesiné. Tudod te azt bizonyosan, ha boldogabb-e más? talán mivel külsőképen gazdagabb, és szabadabb, fényesebb körülmények közt van? mit tudod te, milly belső titkos fájdalom gyötri sokszor lelkét? és ha épen most boldogabb volna is náladnál, tudhatode, millyen bajokkal fog küzködni jövendőben? Egyik se kívánja a' másik' sorsát, és higyje csak, hogy az isteni gondviselés mindegyiknek természetéhez és tulajdonihoz alkalmazva osztotta ki a' jót és a' roszat. — Lássátok, valamint egyik érzékenyebb a' másiknál, és a' mi egynek nehéz baj, azt a' másik könnyen szenvedi: úgy nem itélhet senki igazán más' sorsáról.

Valler. Ezen kivül az ember úgy van alkotva, hogy mindig jobbra vágy, és ezen természeti vágynál fogva, melly azért adatott nekünk, hogy tökéletesedni kívánjunk, soha sem vagyunk kívánság nélkül; ha valamit megnyerünk, tüstént másra vágyunk, és majd nem azt lehet mondani: minél inkább kedvez valakinek a' sors, annál telhetlenebb lesz, és annál előbb elveszti előtte becsét az, a' mit már bír. —

Emmi. Ezt nem értem.

Gyula. Én igy értem: a' mi nem újság előttünk, annak nem örvendünk többé.

Emmi. Ollyan csak te vagy.

Dárdainé. Többé vagy kevésbbé illyen min-

den ember. Mellyikünk örül, például, hogy jó ruháink vannak, hogy jó étkekkel jóllakhatunk; ezt mindegyikünk megszokta, azért csak úgy veszszük, mint ollyast, a' minek meg kell lenni. — De mint örülne mindezeknek egy szegény koldús, a' ki most künn a' hóban fázik, csak kenyérrel, sokszor roszszal táplálja magát, vagy éhezik. Azonban idő mulva az is szinte úgy megszokná sorsunkat, és szinte az is úgy valami jobbat kivánna.

Séliné. Erről eszembe jut egy hajdani ismerősöm' gyermekének története; 's mivel most úgy is mi rajtunk a' sor, elbeszélem majd, ha Andor elmondta hajósa' kalandját.

Valler. Mulatságunk már úgy is komoly lett, 's a' gyermekek szemeiből látom: ők előbb szeretnék ezen történetet hallani; e' miatt én is kérem, hogy Andor azután szólhasson tovább az elkezdett tüneményekről, ha az elbeszélésnek vége leend.

Séliné. Jól van, tehát elkezdem: Egy városi gazdag uraságnak egy kis leánya volt, kit Ilkának hítak; egyetlen gyermeke vala ez szülőinek, kik ötet igen nagyon, de nem okosan szerették; csak azon iparkodtak, hogy gyermeköknek mindent kényére és örömére tegyenek; de nem voltak arra figyelemmel, a' mi őt okossá és jová tehetné; e' nélkül pedig az ember nem képes valódi örömet érezni. — A' kis Ilkának tehát minden kivánságait beteljesítették: akármelly étket, csemegét, játékot, vagy ruhát kivánt, tüstént megnyerte azt szülőitől; a' cselédeknek soha sem volt szabad ellenére tenni, sem tőle megtagadni valamit,

bár mi féle balgatagságokat kivánt is, mindent kényére kelle cselekedniök.

Ennek következése a' volt: hogy a' kis Ilkát már kisded korában senki sem szerette; ha egyéb gyermekekkel játszott, és ezek úgy nem tettek miként ő akará, sohasem engedett, hanem haragra lobbant. Bár mint iparkodtak is a' cselédek kivánságait beteljesíteni, ritkán elégedett meg, mivel sokszor lehetetlent kivánt, illyenkor pedig méregre gyúlt, 's félnap' is elsírt.

Úgy megszokta már akaratja' teljesítését: hogy némellykor eszébe jutott a' feje fölött elrepült madár' megfogását kivánni, vagy pedig azt ohajtani: hínák be az utczán elmenő urat, ha ismeretlen volt is. Az illyeseknek ollykori megtagadása neki nagyobb fájdalmat okozott, mint más gyermeknek bár milly rajtok esett baj. Játék- és egyéb ékneműkből annyit kapott, hogy a' boltokban másféle már nem találtaték mellyből nem birt volna; de épen azért, mivel semmi nem volt már új előtte nem örvendhetett, és szép játékai mellett is elunta magát. Ez onnan is következett, mivel szüntelen csak játszott és mulatott, sem dologra, sem tanulásra nem kényszerítették szülői. Ezenkivül mindenféle csemegék és édességek által úgy elrontotta gyomrát, hogy végre semmi közönséges jó tápláló étket nem ehetett. E' miatt égészsége igen elgyengült és kedve is roszabb lőn; mert a' beteges ember mindig boszúsabb, ingerlékenyebb, és soha sincs ollyan kedve, mint az egészségesnek. Végre szülői, a' helyett, hogy örömet értek volna leányukon, csak bút és bánatot éreztek miatta; mert egy sápadt,

rosz kedvű, indulatos és elégedetlen gyermekké lőn az, semminek sem örült, senkinek sem iparkodott örömet szerezni, 's rosz sajátságai miatt őt sem kedvelheté senki sem.

Ilka' szülőinek szomszédságában egy orvos lakott, kinek nője igen jó, és okos asszony volt; sokszor hallotta ez a' leány' anyjának fájdalmas panaszait, 's előre látta az elkényezett növelés' kellemetlen következéseit; hozzájok járult így szólva nekik: látom hogy kegyetek' kis leánya sápadt szinű, beteges és kedvetlen; férjem bizonyosan meg tudná őt gyógyítani, ha reá bizatnék: de azt csak úgy igérhetné meg, ha Ilkát olly föltétel alatt adnák át nekünk félesztendőre, hogy ez idő alatt szülőit ne láthassa.

Elijedtek Ilka' szülői ezen föltételen, és sokáig nem tudták magokat elhatározni: ha e' részben az orvos' kivánságát teljesítsék-e, a' ki folyvást azt állítá, hogy szülői' házánál, és ezeknek jelenlétökben nem válalhatná magára Ilka' gyógyítását. Végre mindinkább elbetegülvén Ilka, reá gondolták magokat szülői elválni leányuktól, és ezt egészen az orvos' gondviselésére, ügyességére, és tudományára bízni, a' kit ők már régóta, mint okos, és jó embert ismertek.

Elérkezvén Ilka az orvoshoz, a' mint leszállott a' kocsiról, elébe lépett annak felesége két leányával, és nyájasan fogadván ötet, bevezették a' szobába, a' hová a' szobaleány, és dajka követék öket. — Önök most mindjárt a' kocsival visszamennek, úgy mond az orvosné a' két cselédhez: itt Ilka egyedül marad. —

Ezek menjenek! igy kiált Ilka: ki szolgál itt nékem? — El fognak menni, úgy mond szeliden, de elhatározottan az orvosné. Lássa Ilka, úgy végeztünk szülőivel, hogy minden a' mi akaratunk szerint történjék. —

Ezeket hallván Ilka eleget mérgelődött most, és sírva parancsolta a' leányoknak hogy nála maradjanak; de ezek otthon azon utasítást vették, hogy mindenben az orvosnénak fogadjanak szót, és úgy sem szeretvén Ilkával lenni, a' ki sokszor rajtok töltötte ki rosz kedvét, örömest is ott hagyták ötet. Ezután játékait kivánta Ilka; de az orvosné azt mondá hogy ezeket is visszaküldötte; az ő leányai majd játszanak vele, úgymond: ha idejök lesz; Ilka pedig dolgozzék, mert az a' legjóbb időtöltés. — Én nem szoktam dolgozni, szóla Ilka mérgesen: szülőim gazdagok, én nem szorulok arra. — Már édes Ilkám, viszonzá az orvosné: azért fogadtam önt ide; hogy vele úgy bánjam, mint tulajdon gyermekemmel; ezeknek pedig dolgozniok kell, ha enni és játszani akarnak; azért ön is csak ehhez tartsa magát. —

Ilka igen sirt, és nagy mérgesen a' szegletbe ült. Az orvos' leányainak épen ozsonnát hoztak; kenyeret, és gyümölcsöt; szivesen megkinálták Ilkát is. — Én kávét, és édes süteményt szoktam ozsonnázni, úgymond Ilka fitymálva: én illyen ozsonnát nem eszem. — Az orvos' leányai jó izűen ettek; azután játszó idejük jött, hozzá fogtak a' játékhoz és híták ismét Ilkát, de ez daczosan a' szegletben maradt. Igen elunta itt magát Ilka, és sirásában egészen elfáradt; azonban senki sem gondolt vele.

Az orvos' gyermekei a' szép tavaszi estvét a' kertben töltötték, Ilkát pedig, mivel olly durczásan bánt velök, nem hítták többé; ő egyedül maradt a' szobában, sírt, de végre ezt is elunván, fel- 's alá járt, minden széket, asztalt 's egyéb a' szobában levő bútort megnézett, összehasonlítván azzal, a' mi szülői' házánál volt, magában fitymálta mindennek egyszerűségét, sőt, midőn az orvos' gyermekei bejöttek, mindjárt kérkedni kezdett előttük, hogy szülői' házában millyen szép, és fényes minden; azt gondolta, hogy majd az által irígységet és egyszersmind több figyelmet gerjeszt maga iránt; de az orvos' leányai Ágnes és Lotti egykedvüen hallgatták Ilka' kérkedéseit. — Csak csinosan, és jó rendben tartson az ember mindent, úgymond Lotti: csekélyeknek is örvend akkor. — Ilka hallgatott, de magában boszonkodék, hogy ezen leányok olly keveset figyelmeztek ő reá és kérkedéseire. Most a' vacsora hozattatott be. A' gyermekek csak levest, és egy darab kenyeret szoktak vacsorára enni. — Én a' levest nem szeretem, szóla Ilka. — Egyék tehát kenyeret, felelt az orvosné. — Csupa száraz kenyeret? kérdé boszonkodva Ilka: inkább éhesen maradok. — A' mint tetszik, mondá az orvosné, és többé nem is figyelmezett Ilkára, ki azt sem tudta, mit csináljon, hogy kifakadó mérgét jól kimutathassa. De bár mit tett is, senki sem figyelmezett reá. Végre lefeküdni kivánt; ágyához vezették, melly egy szalma párnából és vánkosból állott, egy tiszta lepedővel behúzva, takarónak egy pokrócz volt csak az ágyon. — Én illyen ágyban

nem háltam soha, úgymond Ilka. — Én pedig mást nem adhatok, felel az orvosné: az én leányaim is illyenben hálnak. — Hiába mondta Ilka, hogy le nem fog feküdni, senki sem ügyelt reá; végre, el levén nagyon fáradva, még is reá szánta magát a' szalma-párnán való hálásra.—Vetkőztessenek tehát le, szóla parancsoló hangon. — Nálam nem szoktak a' gyermekek parancsolni, mondá ismét az orvosné: kérni kell mindent, a' mit kivánnak. — Én otthon parancsoltam, felel Ilka, 's daczosan maga kezde vetközni, de szokatlan levén ezen dolog neki, mindenben fennakadt; nem tudta felbontani ruháját, és sokszor kötődött gomb ujjai közt, midőn valamit megoldani akart; nagyon elálmosodván, végre sírva kérte Ágnest, hogy segítené; ez most teljesíté kérését, 's Ilka fáradtan és éhesen lefeküdt. Bár milly szokatlan volt is ágya, mégis jól aludt rajta; mert előtte való estve gyomrát csemegékkel nem terhelé meg. Más nap fölkelvén, látta, hogy az orvos' leányai már meg voltak mosdva; és magok szedték össze ruháikat, 's egyedül rakták össze mindenöket. Ilka előtte való nap mindent szokása szerint csak le dobált; de senki sem volt, a' ki, mint otthon, öszveszedte volna, azért most semmit se' talált meg, sem czipőjét, sem lábtyűjét; mérgesen kérte mindezt az orvos' leányaitól, ezek megkeresték ugyan neki, de az anyjok belépvén, megtiltotta nekik ezutánra: Ilkának valami ollyas szolgálatot tenni a' mit maga is elvégezhet; mert, úgymond: bár milly gazdag is valaki, jó, sőt szükséges, hol azt nélkülözhetni, mások

segitsége nélkűl ellenni. Édes Ilkám igy szól tovább: most csak rakja össze ruháit, vigye ki mosdóját, és minden harmad nap, leányaimmal sorban, seperje ki szobájokat; ez nálam a' házi rend, ehhez maga is alkalmaztassa magát. Ilka el fakadt sírva, és kiáltá, hogy ő soha seprühez nem fog nyúlni. Én is ki sepertethetném a' cseléddel, mondá az orvosné: leányaim' szobáját, de ezek szokjanak a' munkához; mert senki sem állhat jót, hogy mindenkor cselédet tarthassanak; a' leggazdagabb is elszegényedhetik, és az illyen lesz ám azután igazán nyomorult, ha el nem lehet más' szolgálatja és segítsége nélkül, mivel magával jót tehetlen.

Az orvos' leányai sietvén az összerakosgatással, reggelihez mentek. Ilka is igen éhes volt; de az orvosné nem engedte eljőni addig, míg előtte mindenét rendbe nem szedte. Nagy daczosan követé ezután az orvosnét a' reggelihez melly csak téjből és kenyérből állott. Ilka kávéhoz volt szokva, de már is tudván tapasztalásból, hogy hiában fogna ő valami különöset kérni, csak oda ült ő is a' tejes lábashoz és szedett csészejébe; csódálkozék, hogy ezen egyszerű reggeli olly jó izűn esett neki, sőt úgy tetszett, mintha sokkal jobb volna, mint a' kávé, mert elébb jól ki éhezett, otthon pedig soha sem volt éhes, midőn már unalomból ismét evett. Elvégezvén a' reggelit, Ágnes és Lotti meleg vizet hoztak egy medenczében, és megmosták csészéjöket, az orvosné Ilkának is mondta, hogy mosná meg a' magáét. Ilka többé nem állott ellent, mert tudta: ha vonakodnék, végre mégis meg kellene történni, azért

csak elmosta a' csészét. Ezután felöltöztek, és Ilka, bár milly nehezen esett is neki, kérte Ágnest: hogy segítene neki, mivel ő még szokatlan levén, nem tud maga felöltözni. Ágnes nagy készséggel, és nyájassággal teljesíté kérését, igy szólva hozzá: én örömest megtennék önnek mindent, mert látom, hogy nehezére esik az, a' mihez én már hozzá szoktam; de az anyánknak szót kell fogadni; ez azt gondolja, hogy mind ez önnek jobb voltáért nagyon szükséges. — Igen, de én azért vagyok itt, úgymond Ilka: hogy betegségemből kigyógyíttassam, nem pedig hogy itt önök között dolgozni tanuljak; ezt otthon is tehetném, ha kedvem volna reá. — Már én azt nem tudom, felele Ágnes: azt atyám tudja jól, hol van az ön bajának oka, és a' mint mondja, ő meg fogja ezt minden orvosság nélkül gyógyítani; de erre szükséges, hogy életmódunkat és szokásainkat vegye föl. — Oh ha tudná édes anyám, szóla Ilka: mikép' bánnak itt velem, ugyan megbánná, hogy ide adott; mert csak csúfot akarnak üzni belőlem a' helyett, hogy meggyógyítanának. — Azt ne higyje felőlünk, szólt Ágnes: mi minden embernek jót kivánunk. Ezen felül szülőivel jó barátságban van atyám, és bizonyosan csak mindnyájok' boldogságát akarja eszközleni azzal, a' mit most önnel tesz; azért csak vidámítsa fel elméjét édes Ilkám, meglátja, hogy nem ollyan rosz a' mi életmódunk; mi igen szerencséseknek érezzük magunkat mellette, és mindig jó kedvünk van. — Elhiszem, felele Ilka fitymálva: önök soha sem szoktak meg valami job-

bat. — Hát boldognak érezte-e magát ezelőtt, mikor még azon jobbhoz volt szokva, kérdé megindulás nélkül most Ágnes. — Ilka visszaemlékezvén milly sok unalmas, boszus órákat töltött el minden játékai és fényes ékszerei közt is, szégyennel hallgatott, és sejteni kezdé már, hogy az orvosnak talán mégis igaza lehet; hallgatva követé ezután a' leányokat Ilka azon szobába, mellyben ezek tanulni szoktak, és pirulva vette észre, mennyivel tudnak többet az orvos' leányai nálánál; neki is, vagy akart vagy nem, oda kellett ülni a' tanuláshoz, 's tudatlanságának megismerése sokkal inkább bántotta őtet, mint a' tanuláshozi kedvetlensége; mert az orvosné olly elmésen, és mulatságosan adta elő leczkéjét, hogy akaratja ellen is fölgerjedt Ilka' figyelme, és szinte sajnálta a' tanuló órának olly hamar eljött végét.

Ezután munkához fogtak a' leányok; Ilka szégyenelve vallotta meg, hogy sem kötni, sem varrni nem tud, álszeméremből és kevélységből hozzátevén ugyan, hogy ő soha sem fog az illyesekre szorulni; de erre senki sem figyelmezett, hanem az orvosné czérnát, 's tűket hozott, és nagy türelemmel el kezdé Ilkát kötni tanítani mondván: hogy míg ezt jól föl nem fogja, nem kap ebédet. Ilka nem akart kötni, nem vigyázott, 's végre főfájásról panaszkodott, mert ez volt otthon mindig utolsó módja, ha valamit meg akart nyerni szülőitől, tudván, ha valami betegségről panaszkodik, mindjárt megtesznek neki mindent; de az orvos átlátván, hogy csak tettetés Ilka' baja, azt mond-

ta igen nyugodtan, hogy csak feküdjék az ágyban, és nem kap egész nap mást enni, mint levest, a' baja ezután magától is el fog mulni. — Ilka szégyenlé megvallani, hogy baja nem igaz, e' szerint csak el kelle neki ágyában szenvedni az unalmat és éhséget; más nap fölkelt gyorsan, és bizonyítá, hogy semmi baja nincs; sietett összerakni mindenét, hogy csak hamar a' reggelihez jusson, és minden ellenvetés nélkül szót fogadott az orvosnénak. Tanult a' gyermekekkel varrni, 's kötni, és bár milly szokatlan egyszerű volt is az ebéd, igen jó izüen evett. Ebéd után, ha ismét egy kevéssé vonakodva is, de hozzá fogott Ilka a' munkához; most Ágnes, és Lotti nyájasan kezdtek vele munka közben beszélgetni, megigazították, ha hibát tett munkájában, és segítették ebben. Szégyenlé most Ilka magát, meggondolván, milly illetlen és daczos volt önviselete ezen leányok iránt, és átlátta, hogy bár gazdagabb is atyja az orvosnál, még is ennek leányai sokkal előbbvalók nálánál; mert az igazi elsőbbséget a' jó növelés, az erkölcs, és a' jó önviselet adja. Iparkodott is, kedvökre lenni, 's már valamennyire összebarátkoztak a' leánykák, midőn eljött a' játszás' ideje.

Elment most türhető kedvvel Ilka játszani az orvos' leányaival. Ezek többféle új és egyszersmind hasznos játékokat játszottak, mellyek Ilkának úgy tetszettek, hogy jobban mulatta magát, mint atyja' házánál, midőn szokás szerint minden csak az ő' kénye szerint ment. Mivel a' játék most munka után mintegy felvidítás volt, azért esett ollyan jól. A' ki igazán,

és jól akar mulatni, az erre előbb munkával szerezzen érdemet, igy szóla az orvosné: szinte mint az, a' ki elébb nem éhes, nem eszik jó izűt; a' ki nem fáradt és nem álmos, nem alszik jól: úgy a' ki nem dolgozik nem is örül és nem mulathat valódilag. — Ezen tanítás nyílt szivet talált Ilkánál, és ő igazán iparkodni kezdett szorgalmával az orvos' gyermekeihez hasonló lenni, 's nem sokára tanulásában, úgy mint munkáiban vetélkedett ezekkel; össze is barátkozott velök; minthogy most nem unta el többé magát és mértékletesen élt, rosz kedve, 's betegeskedése is elenyésztek, mindig vidámabb és egésségesebb lőn; nem is parancsolgatott senkinek többé, 's nem kevélykedett; mert senki sem hizelkedett neki, mások' nyájasságát és jóságát maga iránt előbb meg kelle magaviseletével érdemelnie.

Az orvosné' okos tanításai pedig annyira hatottak reá, hogy ön maga jobban átlátta előbbi hibáit, 's inkább inkább szorgalmatos, nyájas és szelíd lett, ezzel pedig boldogabbnak érezte magát; mert csak az lehet belsőképen igazán vidám és megelégedett, a' ki jó, és nyugott lélekisméretű. A' rosz ember, bárnémellykor igen vígnak látszik, még is szivében komor, megelégedetlen, és minden örömei közt érez valami kinosat szivében, mit soha el nem fojthat.

Elmúlván igy a' fél esztendő, eljöttek Ilkának szülői, és nem győztek eleget csodálkozni a' nagy változáson, mellyet leányukon tapasztaltak; ez most vidám képpel, piros arczczal, és szerény magaviselettel lépett szü-

lőihez, mindent megköszönt a' mit adtak, vagy tettek neki, mindenki iránt nyájas volt, mindenkinek kedvét kereste, semmit sem kért parancsoló hangon. Édes orvos úr, úgymond Ilka' atyja: mi csodatevő ön, milly különös betegsége volt leányomnak, és millyen jól kigyógyította őtet. — Majd oda adom gyógyíratomat a' mellyel meggyógyítottam, szólt mosolyogva az orvos, és magok levén, ezt monda Ilka' atyjának: Ne bövelkedjék leánya semmiben, mindig foglalatoskodjék, és helytelen kivánsága soha se teljesítessék; annál kevésbbé pedig az ollyas, mit makacsságal akar megnyerni. — Eszökben tartották Ilka' szülői ezen szavakat, azok szerint cselekvének, és mindig örömük volt leányukban. —

Czili. Igy tehát, kinek mindene van, a' mit kivánhat, épen legboldogtalanabb volna.

Földesiné. Ha, általán felvéve, volna ollyan ember; azonban gondoskodott már a' természet, és az isteni gondviselés, hogy ollyan ember ne legyen. Az ember' boldogsága csak a' lépcsönkénti iparkodásban és előmenetelben áll; minden jó csak úgy lehet érezhető sorsunkban, ha ahhoz kevesbbé jó állapotról jutunk; a' legjobbra pedig törekedünk, de soha sem érjük azt el; mert az emberi lét itt a' földön úgy van alkotva, hogy ez csak vágyásból, iparkodásból álljon, tökéletesedést a' más világon ér csak.

Gyula. Erről eszembe jut egy mese, melyet egykor Valler úr beszélt; ha szabad, elmondom.

Valler. Nem jut eszembe, mit gondolsz; de csak mondd el. —

Gyula. Egykor egy embernek seb levén a' kezén, füveket keresett, mellyekkel beköthesse azt; elébe szaladt egy sovány kóczos kis kutya, és azt mondá neki, hogy ő majd megnyalja sebét, és ettől meg fog gyógyúlni. Úgy történt: az ember rövid idő mulva meggyógyúlt. Fölkeresvén akkor az ember ismét a' kis ebet, igy szóla hozzá: te engem meggyógyítottál, mondd mivel hálálljam ezt meg neked? — Tisztíts meg, szól a' kutya: mert látod egészen el vagyok hagyatva, és nyomorult állapotomban majd elveszek undok férgektől. — Az ember megfésülte 's meg mosta tisztán az ebet. — Adj már most, úgymond a' kutya: egy kis kenyeret, hogy el ne veszszek éhen. — Az ember megadá neki. — Vígy házadhoz, úgymond a' kutya: hogy az estharmat, és hideg ne bántson többé. — Megtörtént ez is. — Ekkor húst kivánt a' kutya, a' kenyér már nem tetszett neki, azután vánkost kért, nem fekhetvén többé a' földön. Végre mindig rosz kedvű levén, csak morgott. — Mit akarsz még? kérdé a' háladó ember. — Többé nem akarnék járni, felelt a' kutya: hordozz mindig karodon. — Ezt is megtevé az ember, de a' kutya kedve még is mindig roszabb lőn. — Mondd, mi bajod még is? — Hogy kutya vagyok, az a' bajom, mormolá az eb. —

Valler. Az ember is azt mondaná, ha nem maradna tovább semmi kivánni valója: az a' bajom, hogy ember vagyok, hogy az embernek tulajdonival, gyarlóságival birok. — Ebből láthatjátok melly balgatagság, ha valaki sorsával elégedetlen, és azt gondolja mindig,

hogy másé jobb, sőt azt még irígy szemmel is tekinti. Pedig a' ki az egyféle sorsban meg nem tud elégedni, többnyire a' másikban sem volna képes, mert a' megelégedés inkább csak az ember' belsejéből jő.

A' ki jó lélek-ismérettel bir, bízik az istenben, hasznos munkássággal el tudja kerülni az unalmat; egy könnyen nem szűkölködik örömök nélkül, mindenütt talál elegendő okot, magát boldognak érezni. — Mert már azon öntudat, hogy életünk hasznos, és másoknak javára 's örömére szolgál, olly boldogító, hogy e' mellett soha sem lehetünk szerencsétlenek; jó gyermekek pedig iparkodással és jó önviselettel mennyi örömet szerezhetnek szülőiknek, mennyi örömet ad már magában is a' tanulás, iparkodás, és előhaladásnak tapasztalása. — De már elég is ezen tárgyról. Mondja el most Andor a' mit akart.

Andor. Egy útazó Messina körűl igen szép éjszakán a' csendes tengeren keresc enyhülést a' nappali hőség után. Midőn így a' part' hosszában tovább lebegett hajóján, egyszerre sok fényes világot láta, mint kis égő fáklyákat elébe uszni; ezen kis világok szinte reszketve mozogtak egyik helyről a' másikra, hasonlók a' bolygótűzhöz. Egyszerre sok elhúnyt közülök, azután ismét feltüntek, számok olly nagy volt, hogy már messziről egész világító sugárt vetettek hosszan a' tenger' szinére. — Kiváncsi levén az útas, közelíte most azon helyhez, és látá a' kis világító testek' formáját, melly gombákhoz volt hasonló. Rövid száron, felül domború, alúl pedig horpadt a' gombák' ka-

lapja (mert igy hivják a' gombák' tetejét) két némellyik négy ujjnyi. Ennek szélérűl czafranghoz hasonló szálak lógtak; alant pedig a' száron szinte több vastagabb szálok mintha gyökerek lettek volna. Kékes szinök volt, és az egész kis test olly átlátszó, mint a' legtisztább üveg. Ezen testek nagy gyorsasággal uszkáltak a' vizben, kalapjok szüntelen mozgott, összehúzta és ismét kiterjesztette magát, ha pedig némellyik elhagyta a' mozgást, azonnal elbukott a' vizben.

Látván az útas ezen mozgásból, hogy ezen világító testek élő állatokéi, azonnal ki fogott és haza vitt néhányat, és tengervizzel töltött edénybe rakta. Abban ismét világítának, gyengébben ha öszvehuzták magokat, de erősebben ha ismét kiterjedtek. Ezen mozgást folytaták, míg végre az bágyadtabb lőn, és ez által világítások is gyengült. — Több napig tartott még is ez, egy egészen sötét szobában, hol az edényekbe többször fris tengervizet töltött az útas, míg végre egészen elmúlt mozgásuk, és a' világítás is. — Egy természetvizsgáló, kinek az utas ezt elbeszélé, azt mondá: hogy ezen álatokat villós medusáknak (Medusa Phosphorea) nevezik; sokféle nemei vannak, nem mindegyik világít, és némellyek rőfnyi szélességre is meg nőnek. Csaknem minden tengerben, azaz sós vizben találtatnak illy nemű állatok; testalkotásukra nézve nagy hasonlatossággal birnak az ázalagokkal (infusoriák-) és a' habarczákkal (polypusokkal), csak hogy nagyobbak az infusoriáknál, és nincsenek a' földhöz nőve, mint a' habarczák (polypusok).

Valler. És egész testük némelly erekkel van átnőve, a' mi sem az infusoriáknál, sem a' polypusoknál nem találtatik.

A' medusa félék azon állat nemhez tartoznak, mellyet Oken, a' most élők közt legnevezetesebb természet-vizsgáló, a' harmadik osztályba teszen, és quallák-nak nevez. — De hogy jóbban megértsük, és rendesebben folytathassuk a' mit még ezután a' természet-történetből beszélünk, jó lesz, ha ama' hires természetvizsgálónak osztályozását most egymás után előadjuk. — Gyula, gondolom elegendőképen felfogta és el is tudja ezt mondani. Azt már hallottuk, hogy a' természet' általában három országra osztatik; de ezt Fáni mondja el.

Fáni. Ásványok'-, azaz a' föld nemek, kövek, savak, érczek, és égő nemüek; — azután növények'-, mint, fák, füvek, virágok, gabona, gombák, mohák, 'stb; — azután az állatok' országára.

Gyula. Megvallom hogy az ásványok' és növények' rendszerét, minthogy már régebben tanultuk, át kellene olvasnom, mielőtt helyesen előadhatnám; ellenben az állatoké még jó formán eszemben van.

Valler. Jó, az állatoknál kezdheted, ámbár Oken szerint a' leg alábbvalótól a' legtökéletlenebbtől kezdve kellene fölfelé menni. Tökéletesedik pedig az alkotmány, a' mint már gondolom említénk, minél több részből szerkeződik az össze. Ez az embernek müveinél is igy van; milly nagy különbség p. o. e' linea a' zon-

goráig? de a' linea csak egy darab fából van készítve, a' mellyet egyenesre faragtak; a' zongora ellenben, hány száz részecskéből van alkotva, hány mester munkálkodott elkészítésén? — itt réz, vas, fa, csont, posztó különbféle módra elkészítve és kifaragva, mesterségesen össze vannak egyeztetve. — Igy a' különbség az egyszerű monadák-, vagy infusoriáktól, mellyek csak bőrből, és gyomorból állanak, az emberig, a' kinek olly sokféle csontjai, érei, vére, idegei, és érzékei vannak, hogy különös tudomány kell mind azoknak megismerésére. — Mondja tehát el Gyula az állatok' felosztását Oken után.

Gyula. Először az egész állatország két tartományra oszlik, t. i. az első tartományhoz számíttatnak' a' béles állatok, azaz ollyanok, mellyeknek csak belső részük, bőrük, és ehhez tartozó organumaik vannak; csontjaik, és velőjük pedig nincs. A' második tartományhoz tartoznak a' húsos állatok, mellyeknek belső részeiken kivűl még csontjaik is vannak. Ezen tartományok felosztatnak kerületekre, és ezek ismét osztályokra, a' mint következik.

Az első tartományban az I. kerület az úgy nevezett kocsonya-álatokból áll, mellyeknek átlátszós testök van, belső részök nagyon egyszerű alkotású, mert májok, és szivök nincs. Ezekben az 1-ső osztály: az ázalagoké (infusoriák), mellyek, a' mint hallottuk, csupa bőrbül állanak, csekélységök miatt alig láthatók, és enni sem tudnak, csak abból élnek, mi magától beléjök csuszik. — A' 2-dik osztályt a' habarczák (polypusok) teszik. Ezek szinte

olly belső részüek; többnyire némelly köves, meszes tengeri növényekben laknak, vagy ezek inkább rajtok nőnek, mint p. o. a' kláris. Ezek már meg tudják ragadni eledelöket. — A' 3-dik osztálybeli állatokat Oken qvalláknak nevezi; ezek közé tartozik ama medusa, és többféle csodálatos alkotásu tengeri állatok is, mellyeket sokszor plántának tarthat, a' ki nem ismériri. Ezeknek már ér forma béleik húzodnak testükön átal, mellyek beszivják magokba az eledelt.

A' II-dik kerület héjas, vagy házas állatokból, t. i. kagylókból, és csigákból áll. E' kerületnek részei ezek: az 1-ső osztályt a' kagylók teszik; ezeknek mell-üregök van nyilásokkal, mellyeken az eledelt bevenni, és ismét kiereszteni tudják, kemény födelök, vagy házok van. 2-ik osztályhoz tartoznak a' csigák, ezek házukból ki mászhatnak, hasuk talp forma, és ezen másznak. 3-dik osztályhoz számíttatnak az evedző csigák (Kracken). Ezek többnyire különös formájú tengeri állatok, mellyeknek már láb forma héjaik vannak, és azokkal evedzhetnek, ezek közé tartozik a' sepia, vagy tinta-hal is, mellynek nedvéből az ismeretes barna festék készül.

A' III-dik kerületben a' gyűrüs állatok vannak; ezek ollyanok, mellyeknek teste gyűrűkből, vagy karikákból látszik összefüzve; úgy szinte a' kukaczok is. — E' kerület' 1-ső osztályához tartoznak a' kukaczok, mellyeknek sokféle neme elég ismeretes előttünk. — 2-dik osztályt teszik a' rák nemű állatok; ezekhez tartoznak a' pókok, az úgy nevezett ezer-

lábú bogarak, mellyeket a' pinczékben, és egyéb nedves helyeken olly gyorsan mászkálni látunk; azután a' scorpiók, és rákok. — A' 3-ik osztályt alkotják a' bogarak, vagy légy nemű szárnyas állatok; ezeknek testükben már lyukak vannak, mellyek által lélekzetet vesznek. Az eddig elő számláltak pedig csak a' bőrös testükön levő porus, vagy is izzólikakon lélekzenek. A' bogár nemű állatoknak a' lélekzethez más különös nyilásaik vannak testükön, szárnyaik alatt; mert ezen osztály már szárnyak által is, a' sok több izből álló lábak mellett, meg különbözteti magát, a' melly lábak már az elébbi osztályban is a' pókoknál és rákoknál találtatnak.

Következik ezek után a' második tartomány. —

Ennek I. kerületét ollyan állatok teszik, mellyeknek érzékeik igen csekélyek, ebben, az 1-ső osztályhoz tartoznak a' halak, ezek birnak már csonttal, t. i. a' szálkákkal; azonban a' halak még nem lélekzenek torkukon, és orrukon, hanem szinte úgy mint a' legyek, a' testükön levő lyukak által, mellyek ezeknek evedző tollaik, vagy szárnyaik alatt találtatnak. Ezen állatok egyébként elég isméretesek; mind vizben élnek, testük többnyire úgy nevezett pánczéllal, vagy pikkelylyel van födve.— A 2-dik osztály' a' kétlakuaké (amphibiumok), a' békák kigyók 's gyíkoké stb. Ezek már az orrukon lélekzenek; van látszatós fülök és szempillájok, de még szemeiket nem mozdíthatják. Többnyire vizben, és szárazon egy formán élhetnek. — A' 3dik osztályt teszik a'

madarak. Ezeknek már idegeik vannak, fejük hátuktól nyak által van elválasztva, a' mi az eddig nevezett állatoknál nincs; szemeiket ezek sem tudják mozdítni.

A' II-dik kerülethez az érzékes állatok: ollyak t. i. a' mellyeknek már mind az öt érzéke tökéletesen megvan, tartoznak. Ezek a' szoptatós állatok, mellyek nem mint az eddig nevezettek tojásokból költik fiaikat, hanem elevenen hozzák ezeket a' világra, és tejökkel táplálják; ezeknek húsos nyelvük, és orruk, nyilt fülök, és ollyan szemök van, mellyet mozdíthatnak. —

Egy inas (be jő).

Séliné. Kell valami?

Inas. Tekintetes asszony! Reteg lakos' felesége ma vásárra ment, addig pedig öt esztendős kis fia, kit szomszédjánál hagyott, elszökött, 's csak estve felé vették észre, midőn már az anyját vissza várták. Ekkor keresték mindenfelé, 's csak most találták meg, de a' hidegtől egészen meg van dermedve; az anyja itt van, sír és jajgat, kéri, ha a' tekintetes asszony tudna valamit segíteni.

Séliné. Csak meleg szobába ne vigyék; hóval kell dörzsölni. Hozzák csak ide a' folyosóra a' gyermeket, mindjárt ki megyek magam is hozzá. (Az inas elmén). Mari! hozd be köpenyemet.

Mari. Édes anyám én is ki megyek.

A' többi gyermekek. Mi is, mi is!

Valler. Mi is, de csendesen kell ám magokat tartaniok, és ama' szegény gyermek' el látásában senkise' akadékoskodjék.

Mind. Nem, nem! (Ezután mindnyájan kimennek a' pitvarba, hová a' megmerevedett gyermek hozatik).

Séliné. Csak gyorsan havat hozzatok be! (Gyula 's Andor kiszaladnak hóért, a' többi is kiván segíteni, Séliné' felvigyázása alatt a' cselédek dörzsölik hóval a' gyermeket, kinek anyja jajgatva áll mellette).

Földesiné (a' gyermek' anyjához). Ne féljen kend, nem lesz baja gyermekének; de miért hagyta otthon ezen gyermeket magára, ezt nem kellene ám tenni, kivált ha szomszédjai nem eléggé emberek, hogy rájok lehetne bizni.

Az asszony. De mit csináljak? a' vásárra kellett mennem téli ruhákat venni; szinte úgy nyáron is munka' idejében mindennap el kell hagynunk kisebb gyermekeinket. Sokszor az egész háznál öreg sincs, a' ki vigyázna rájok.

Séliné. Most hideg vizzel kell mosni, azután langyossal, azután ruhába takarva be lehet vinni a' meleg szobába; (Mind ez meg történik, a' gyermek lassanként magához jő, 's panaszolkodni kezd hogy fázik).

Séliné. Hozzatok pokróczot; már most bele lehet takàrni.

Gyermek (sír és enni kér).

Séliné. Melegítsetek hús-levest számára; ne félj semmit, de miért szöktél te el?

Gyermek. Édes anyám után mentem, mert a' szomszéd-asszony' gyermekei bántottak.

Séliné. Hát az anyjok megengedte ezt?

Gyermek. Az anyjok elment a' juhászhoz torba.

Séliné. Igy van ez! egyik gondatlanságból, a' másik szükségből magukra hagyják apró

gyermekeiket, kik mindenféle szerencsétlenségnek ki vannak téve, egymástól sokféle roszat eltanulnak, és minden csintalanságot elkövetnek unalmokban.

Földesiné. Ez igen is igaz a' köznépnél, és a' jelen példa nekem alkalmat ád majd egy dolgot említeni, melly már régen szivemen fekszik.

Séliné (a' gyermek' anyjához). Most vigyétek a' gyermeket szobába, és adjatok ennie; semmi baja sem lesz, és igy mi is nyúgottan visszatérhetünk elhagyott mulatságunkhoz; nem sokára ismét megnézzük szegényt.

Mindnyájan (vissza mennek a' szobába).

Földesiné. A' mint már mondtam, ezen véletlen félbeszakasztás alkalmat nyújt, hogy azonnal előadjam kedves szomszédimnak egy intézet' leirását, melly nem rég' állíttatott fel a' városban, hol eddig laktunk. Már férjemmel elhatároztuk, azon intézet' példája szerint pusztánkon egyet alapítani, és igen jó lesz, ha gyermekinknek eleve ezen hasznos és jótevő találmányról ismeretet szerezünk. — Az intézet, mellyről szólok, kis gyermekek' óvóintézetének neveztetik, 's leginkább azon czélra szolgál, hogy szegény szülőknek — kik kényteleníttetnek élelmök' keresése után lakásukat elhagyni, és igy kisdedeikre nem vigyázhatnak — gyermekeik felvigyázat alatt tartassanak, tehetségeik kiképeztessenek, és azok szerint hasznos foglalatossághoz szoktathassanak. —

Géza. De olly kicsiny gyermek mint ez,

ki szegény ma majd meg fagyott, nem foglalatoskodhatik még hasznosan semmivel sem.

Földesiné. Sőt inkább, és főképʼ ollyan kicsinyeknek szolgál azon intézet; mert aʼ nagyobbak már magukra is jobban vigyáznak, és szülőik által hasznos munkára is fordíttathatnak. Azon kisdedekʼ szoktatása és oktatása azonban — mire általán figyelmet kérek — egészen gyengye tehetségeikhez van alkalmaztatva, és csak játszva, minden kényszerítés nélkül bánnak azon intézetben aʼ gyermekekkel. Láttam hat éves gyermeket az intézetben, mellyről most beszélni akarok, aʼ ki már olvasni, imádkozni, sokszorozást és kivonást ʼs eʼ mellett kapcza-kötést is tudott; többféle énekeket, és apró verseket aʼ természet-történetből ʼs egyéb hasznos tárgyakról, és pedig többnyire igen helyesen adott elő.

Séliné. De nem erőtetik-e meg és kedvetlenítik-e el illy kora tanulás által aʼ kis gyermekeket? Olly kisded korban csak játszani szoktak, és gyenge korukhoz képest ez legalkalmatosabb is, gondolom, kifejlődésükre nézve.

Földesiné. Illyen intézetben, aʼ mint már mondám, aʼ tanulás is csak játék; ʼs minthogy egy tárgygyal félóránál tovább soha sem foglalatoskodnak aʼ gyermekek, aʼ változás már magában mulatság, és nem engedi, hogy kedvök, és figyelmök csüggedjen. De ezen kivül még több játszó óráik is vannak aʼ gyermekeknek, és egy különös játszó helyök mindenféle játék-szerekkel ellátva, hol aʼ gyermekek szabad ég alatt egészségökre szükséges mozgás-

sal és játszással váltják fel rövid és mulatságos tanulásukat. Egyébiránt, a' mint már mondtam, habár csodálkozni kell is, milly előmenetelt tesznek mindenféle hasznos ismeretekben ezen kis gyermekek, az említett intézetben korántsem tanulás a' fő czél, hanem leginkább az, hogy szegény emberek' gyermekei, kikkel szülőik munkájok miatt nem foglalatoskodhatnak, itt ápolást és felvigyázást találjanak, véletlen szerencsétlenségtől, és rosz példától, úgy a' testi lelki elposzátulástól megmentessenek, jó szoktatás, oktatás és példák által zsenge kis személyeikben már a' jó erkölcs is ébresztessék, a' hibák pedig kiirtassanak. — Mondják is a' tanítók: hogy rövid idő alatt a' legvásottabb és csintalanabb gyermek is megjobbítja magát, még pedig minden verés, vagy egyéb erős fenyiték nélkül.

Gyula. Pedig a' parasztok' gyermekei többnyire a' veréshez vannak szoktatva; sokszor látom, midőn Valler urral házaik körül sétálok, mikép' ütik és taszigálják a' legkisebb gyermekeket; mondtuk is nekik gyakran, hogy ez nem jó; de azt felelik, hogy e' nélkül nem fogadnak szót.

Dárdainé. Lássátok, milly szánakozásra méltók ama' szegény gyermekek, kik már kisded koruktól fogva illy roszúl szoktattatnak, és ezzel minden jobb indulat elfojtatik bennük, mi által más jobban növelt gyermekek a' rosztól vissza tatóztathatnak.

Földesiné. A' jobb érzések és indulatok, millyen a' becsületérzés, az istenfélés, és azon kivánat, hogy előjáróiknak és társaik-

nak örömet szerezzenek, és a' többi jobb gyermekekhez hasonlók legyenek, képeztetnek ki a' gyermekekben azon intézet által.

Az utánozás a' gyermekek' tulajdona, és ezen ösztön használtatik leginkább a' kisdedovó intézetben. A' gyermekek t. i. egy gyermektől sem látván ott roszat, mert ez akadályoztatik, sőt jó példa levén mindig a' gyermekek előtt, csak jót utánozhatnak, így az egész kis társaság' lelkülete jó lesz; továbbá mindig együtt taníttatnak, és egyik a' másikat követvén, csak ez által lehetséges, hogy egy tanító 's egy segéd asszony, vagy tanítóné száz ötven gyermekre is egész nap felvigyázhatnak, sőt őket oktathatják.

Emmi. Egész nap ott vannak a' gyermekek az intézetben?

Földesiné. Igen, csak ebédre mennek haza, sokan még ebédjöket is elviszik magokkal, és reggeltől estig az intézetben maradnak.

Andor. Egykor mi édes anyánkkal benn maradtunk az intézetben, midőn épen ebédelt a' tanító. A' gyermekek közül is többen még benn voltak. Ezek előszedték egy kis szekrényből, melly azon czélra van a' szobában, kenyeröket, némellyek egy darabka húst, mások sajtot, vagy túrót hozzá. Minden kis gyermek tüstént reá talált a' maga ebédjére, egyik sem nyult pedig a' másikéhoz. Rövid imádságot mondottak, mi előtt ennének. Miután pedig elvégezték volna, a' tanítónő megmosatta velök kezeiket, és kendővel megtörülte; ezen kendők is mindig ott vannak az oskolában, és ha valamellyik gyermek mocskosan jőne be,

ott megmosdatják; de a' ki többször is úgy jő, visszaküldetik, hogy szülői is reá ne szokjanak a' rondaságra; öröm nézni, milly csinosak, és tiszták azon kis gyermekek, habár silány és foltos is soknak ruhája.

Séliné. Már az is milly nagy nyereség, hogy reá szokik ez által a' köznép a' tisztaságra. Sokszor boszonkodva nézek némelly szegény gyermekeket, milly mocskos és rút alakban jelennek meg mindenütt, még az oskolákban is.

Valler. Általában meg kell vallani, hogy nálunk igen számos a' rest és tunya, ki minden kis munkát kerül, és ettől jő tisztátalanságuk is, mert restellik a' magok' és gyermekeik' ruháját és testét mosni 's tisztítani, pedig ebben csak minden szegénynek volna módja. — Ha reá gondolkozom, Németországban és egyéb útaimban, milly örömmel szemléltem a' legszegényebb sorsú embereknek csinos alakjaikat, sokszor elszomorít, ha itt a' falukon keresztül menvén, azt a' sok mocskos, rongyos embert látom; pedig ezen nép sem szegényebb más nemzetbelinél, vagy ha szegényebb, ennek is csak tunyaság az egyik oka.

Földesiné. Mind ezen hibák' javítására bizonyosan semmi sem alkalmatosabb olly intézetnél, mellyről épen beszélünk; mert a' tunyaságot és rondaságot már gyermekségüktől megszokják; a' kisdedóvó intézetben pedig olly sükeresen tartóztatják vissza őket a' henyélés- és mocskosságtól, hogy épen az ellenkező erkölcsök szokássá válván, egész életükben megmaradnak bennök; de ezen kivül

a' gyermekek' jó példája által még a' szülők is arra indíttatnak, hogy magokat e' részben megjobbítsák.

Czili. Emlékezik reá édes anyám, mit azon intézetnek tanítója egykor beszélt nekünk, hogy egy szegény kézmüves' felesége nagy örömmel ment azon asszonysághoz, ki a' városban az intézet' kezdője 's alapítója volt, és megköszönte neki, hogy mióta kis fia az intézetbe jár, férje nem megyen többé a' korcsmába; mert, úgymond: gyermekünk sok jóról beszél neki, mit az oskolában tanúl; a' szentirásból történeteket, szép verseket és énekeket mond neki el, a' mi annyira mulatja atyját, 's egyszersmind olly jó indulatokat gerjeszt benne, hogy nem kiván más egyéb mulatságot, szégyenli magát jó fia előtt pénzét és idejét a' borra költeni, örömest otthon marad az estvéken, mellyeket eddig unalomból korcsmákban szokott tölteni.

Valler. Igen örvendetes, egyszersmind igen természetes ez; a' köznép sokszor csak azért adja magát roszra, mert minden jó oktatás, jó példa, szóval, minden nélkül szűkölködik, a' mi a' jóbb érzést benne fölébresztené, a' melly a' sok gond, munka, és élelmi fáradozás közt amugy is igen hamar elcsügged. Ki nem tudja közülünk: melly sokszor köszönheti jó gondolatjait, minden jóhoz való vonzódását, készségét, nemesebb tulajdoninak fölébredését egy jó könyv' olvasásának, egy beszélgetésnek jó és lelkes emberrekkel.

A' szegény dolgozó nép illyenek nélkül szűkölködik; nem olvas, kevés könyv is van

érzelméhez alkalmaztatva, és ha olvas, némelly bűbájos', vagy rabló' történetével, vagy olly balgatagságokkal mulatja többnyire magát, millyeneket a' vásárokban látunk néhány garasért rosz nyomtatásban eladatni. Okosabb, míveltebb ember nem igen beszél velök, hogy őket kötelességükről, az ember' becséről, és nemesebb rendeltetéséről felvilágosítaná; a' prédikációkat sokszor elmulasztja, vagy ha hallgatja is, nem minden pap tudja beszédjét a' köznép' értelméhez és szükségéhez alkalmaztatni; igy tehát, többnyire ébresztés nélkül, a' jó érzések lassanként eltompúlnak elalusznak a' szegény népben.

Az emberi természet gyarló, 's a' lélek' szebb, és nemesebb tulajdoninak ápolás, és táplalás kell, hogy a' mindennapi élet' foglalatosságai, bajmolódásai, 's zavarjai közt el ne hervadjanak. — Igen megfogható tehát, hogy a' kisded oskolás' beszédei fölébresztvén atyja' jobb érzéseit, ezt reá birták életmodját jobbra változtatni.

Dárdainé. Igy ágazik el minden jó, és így hoz jó gyümölcsöt ott is, hol nem véljük.

Valler. Fájdalom! hogy szinte úgy a' rosz is. — És így elgondolható, hogy egy iskola, mellyben olly sok százan nyerik az első oktatást, legkivált olly intézet' alapítása, mellyről szó van, mellyben a' legelső benyomásokat, sőt egész gondolkozás-modjoknak első irányzatát kapják a' gyermekek, milly behatással lehet; nagy érdemet szerez tehát az magának, a' ki egy illy intézetet állít, alkalmatos módon elrendel és igazgat.

Dárdainé. Valóban köszönettel tartozunk azoknak, kik emberi szeretettől buzdíttatván, nem unták és nem csüggedtek el, mig sükeres módot találtak segíteni olly hiányon, mellyet minden jobb érzésű ember már régen érzett. A' mi falunkban ez előtt minduntalan hallatszott szerencsétlenség, melly a' szülőktől felvigyázás nélkül magokra hagyott kis gyermekekkel történt. Egyet az útczán kocsi tört össze; máskor a' játszó gyermekek egy udvarban bárdra találván, egy a' másiknak minden ujját elvágta; ismét egy másikat, midőn több sertvések elébe szaladt volna, ezek eldöntötték, és képét úgy megmardosták, hogy megvakult, és több más illyek történtek; ezen szerencsétlenségek után, intéseim és dorgálásaim annyira vitték a' szülőket, hogy többé az utczán nem hagyták magokra a' kis gyermekeket; de hogyan látták el őket? Be csukták szegény kisdedeiket a' szobába, és ismét egykor egy kis gyermek, kinek fejét már tele beszélték mindenféle babonás és kísértetes történetekkel, igy egyedűl hagyatván, annyira félt, hogy nyavalya-törésbe esett. Ezután nem tudtam jobbat gondolni, mint néhány asszonyt, kiket mint jó erkölcsűeket ismértem, a' kik özvegyek és már korosak levén, család nélkül egyedül laktak, reábirtam, hogy csekély fizetésért vállalják el a' felvigyázást mind azon gyermekekre, kiknek szülőik a' házon kivül kényszeríttetnek foglalatoskodni. A' szülők tehát azon asszonyokhoz vitték gyermekeiket, ezek minden nap változva maguknál tartották a' kisdedeket, e' végett kevés élelmet is adván

nekik. Ezzel a' szerencsétlenségektől mentve valának; de ezen intézetet egyszersmind tanításukra és erkölcsi előmenetelökre használni — az bár milly természetesnek látszik — nem jutott eszembe. Nagyon örültem, midőn ezen gondolatot, és pedig már teljesedve értettem; jó 's bölcs emberek által iparkodtam, a' menynyire szerét tehetém, megismérkedni mindennel, a' mi egy illy intézet' felállítására szükséges. És nem mulasztok el semmit, hogy minél rövidebb idő alatt Világoson egy illy intézetet én is állíthassak.

Séliné. Nem kétlem, hogy férjem egyet értvén velem, mi is fogjuk ezen czélt tehetségünk szerint előmozdítani. —

Tornyos, *Várdi*, *Földesi* és *Séli urak* (be jőnek).

Tornyos. Már nem lehet eltürni ezen két úr' játékát; Várdival ugyan boszonkodtunk a' miatt, hogy semmi gyakorlásuk nincs, és még az eszök is mindig máshol van.

Földesi. Kivált én, megvallom, igen rosz játszó vagyok, mivel nagyon ritkán érhetek reá. —

Tornyos. Már a' rosz játék engem is kényszerít részt venni a' gyermekek' mulatságában.

Várdi. Gyermekek' mulatsága? ha ezt tudám, az enyémeket is elhoztam volna; ha megengedik, máskor én is eljövök velek; szegény gyermekek most a' télen úgy is eleget elunják magokat.

Földesi. A' jövő vasárnap ismét nálunk jőnek öszve szomszédink, és én igen szivesen fogom látni Várdi úr' családját. De ne szakasz-

szuk továbbra félbe gyermekeink' mulatságát, úgy is az újan érkeztekkel meg kell ismértetni ezeknek módját. Kérjük tehát folytassák a' tárgyat, mellyről épen beszélgettek.

Valler. Gyula, minő tárgy volt az? meglátom sükerrel hallottad-e?

Gyula. Egy intézetről volt a' szó, melly a' szegény emberek' kisded gyermekeiknek számára állíttatnék fel, hogy ezen gyermekek — szülőiknek távul létében — magokra ne legyenek hagyva, hanem fölvigyázás alatt sokféle jót tanulhassanak, és hasznos foglalatosságokkal töltsék az időt.

Tornyos. És kiállítja fel ezen intézetet?

Földesi. A' földes urak és egyéb jó emberek, kiknek tehetségökben áll.

Valler. A' mint épen hallom: az elsőt itt a' vidékünkben Földesen fogjuk látni, és ezt Világoson nyomban fogja egy követni.

Tornyos. Már mi közük ehhez a' gyermekeknek, nem ő reájok leszen bizva azon intézet' felállítása.

Valler. Bizonyosan nem; de jó, hogy szülőik' példája által megtanulják korán, hogyan kelljen megfelelni jövendőbeli kötelességeiknek. —

Tornyos. Már engedelmet kérek, de én nem látom álal, hogy' lehetne egy oskola, vagy akármelly ollyas intézetnek felállítása valakinek kötelessége, kinek semmi dolga nincs illyenekkel.

Várdi. Igen, ugyan mi közöm nekem ahhoz, ha parasztjaim' kis gyermekei az utczán porban játszanak-e, vagy addig a b cz-ét tanul-

nak, ha egymásnak fejöket verik-e be, vagy az oskolában üldögélnek?

Tornyos. Ha valami ollyast tennék is értök, az jó akarat, de nem kötelesség volna.

Várdi. Ezek csak ollyan újítások, mellyek pénzünket fogyasztják, a' nélkül, hogy hasznunk, vagy örömünk lenne az által. Ez előtt semmitsem tudtunk az illyes felöl, még is megvoltunk, és pedig jobban mint most.

Földesi. Mi, igen is, megvoltunk elég jól, de alattvalóink annál roszabbul.

Várdi. Azt lássák ők, nem segíthet az ember mindegyiken; és ugyan mi jó volna úgy urnak lenni, ha azzal kötelességet vállalna az ember, hogy a' más' ügyét baját magára vegye, és vagyonát azokra költse, a' kiknek nincsen.

Valler. Pedig az még is úgy van. Azonban az emberi társaságban sok visszaélések történnek, és igy elég közönséges, hogy némellyek csak az élet' javaiban duskálkodnak, a' nélkül, hogy meggondolnák, ezeket minő föltétellel birják; de azért ezt nem lehet helyben hagyni, és nem lehet mondani, hogy a' ki úgy él, teljesíti kötelességét.

Várdi. Föltételek? mi az? a' mi az enyém, azt én azért birom, hogy kedvemre, kényemre fordítsam, és senkinek sem számolok arról.

Valler. Senkinek sem az igaz; de a' lélekismeret, a' jó szív, a' józan ész, az erkölcsi érzés, mind ezek éreztetik velünk, milly nagy igazságtalanságot követünk mi el, ha az élet' minden javaival élvén — mellyeket mi mások' munkája által minden érdem nélkül bi-

runk — még azon kötelességet sem akarjuk elismérni, hogy mi azon szegényeknek javáról gondoskodjunk, kik értünk éltüket sanyarú nehéz munkában töltik, és igy nem képesek magoknak módot szerezni, melly őket felsőbb lépcsőre emelné, azaz lelki tulajdonaik' ki mivelését, és a' jóban való előhaladásukat eszközölné; mert hogyan olvasson, hogyan foglalatoskodjék tudományokkal a' szegény munkás ember, midőn egész nap munkájával terhelve más gondolattal foglalatoskodni nem képes; valóban nem tagadhatjuk magunk előtt, hogy nekünk, kik kényünkre élünk, kik minden fáradság nélkül találjuk élelmünket, kötelességünkben áll, ha más móddal is, az emberiség' hasznára szinte munkálkodni. Hogy mindjárt a' gyermekóvó intézetet vegyem például; ezen intézetek' terjedése bizonyosan jobbá, miveltebbé fogja tenni a' szegény dolgozó népet; de ezt ollyannak kellett föltalálni, ki javára gondolkodni képes, a' ki nem tudatlan mint ő, a' ki nem foglaltatik el, mint ő minden napi kenyerének keresésével. Igy minden találmányok, mellyek a' nép' hasznára vannak, minden a' mi őket előmenetelre segíti, leginkább csak azoktól ered, a' kik nem dolgoznak, mint ők épen a' mindennapi kenyérért, de az emberi kötelesség' érzetében iparkodnak leróni azon adósságot, mellyel az egész emberiség' iránt tartoznak, a' midőn ők olly sok jót éldelnek, mit mások szereznek nekiek.

Ki nem szégyenli magát ha meggondolja, hogy mindent, a' mi táplalására, kimiveltetésére és örömére szolgál, mások' munkája szer-

zett meg neki, ha e' mellett el kell ismérnie azt is, hogy részéről semmit sem tett az emberiség' hasznára, és úgy szólván csak henyélve viszszaélt azzal, a' mit mások neki verítékkel szereztek.

Géza. De ha meg fizetjük, a' mit mások nekünk dolgoznak, élelmet adunk ezeknek.

Tornyos. Jól mondod édes öcsém, nem munkálkodik az én számomra ingyen senki is; a' szántó-vető, a' ki élelmemre a' szükségeseket termeszti; a' cseléd, a' ki szolgál; a' mester-ember, a' ki öltözetemet és butoromat készíti; a' müvész, a' ki mulatságomra üzi mesterségét, mind ez csak azért teszi dolgát, mert pénzemmel viszont élelmet és éldeletet szerzek neki.

Földesi. Igen, de miért van nekem pénzem, és miért nincs neki is? miért nem fizethet ő is azért, hogy neki más ember dolgozzék? miért nincs neki sem ideje, sem egyéb tehetsége kimiveltetését eszközölni? és micsoda érdemem van nekem, hogy én mind azon javakkal birok, a' mellyek nélkül a' szegény dolgozó ember szűkölködik?

Várdi. Ez is csak ollyan sorsjáték, mint más. —

Valler. Igen, de a' mint már mondám, az igazság épen a' sorshoz köti a' kötelességeket is, és valóban azt kivánja, hogy bár mi éldeljük közvetlen legtöbb javait, azok' áldásaiból ember társainkat végkép' ki ne tagadjuk; és azt kivánja, hogy midőn a' dolgozó nép számunkra olly javakat szerez meg, mellyeket mi önmunkánkkal alig állíthatnánk elő, más

részről mi is őket ollyakra segítsük, a' mellyek nélkül szűkölködnek, és mellyeket mostani helyzetükben magoknak meg nem szerezhetnek; t. i. a' kimivelődést, az elmebeli előmenetel által a' felvilágosodás' javait; máskülönben mi, mint haszontalan tagjai az emberi társaságnak, ennek csak terhére élnénk, és azon javakat, mellyeket úgy is érdemünk nélkül birunk, mivel már születésünknél fogva adattak nekünk — a' mikor ugyancsak épen semmi érdemünk nem lehetett — tovább is az emberi társaság' kárára birnánk.

Tornyos. Azért nincs ez más' kárára, mert más ember is részesül kenyerünkből, ha bár egészen tulajdon kényünkre és mulatságunkra költjük is pénzünket; ha én p. o. vendégeskedem, a' földmivelő, a' kertész, az állat-tenyésztő, a' szakács, a' czukrász, a' fűszeres és borkereskedő, mind részesülnek pénzemből, ezen kivül még a' vendégek is. Nekem magamnak csak az marad, a' mivel jóllakom, és ez sem több, mint a' mivel minden szegény ember is jól lakik. Ha én tehát pénzemet elköltöm, akár hogyan, mindig az emberiség' hasznára van ez.

Földesi. De ezzel nehezen teljesíti kötelességét másra nézve, ha csak illy módon adja másnak pénzét. Pedig még is ki van ez által mondva: milly csekély jó az, a' mit illy módon magunknak szerzünk; mert nincs egyéb hasznunk mind ebből, mint hogy egy kevéssé jobb izletű étkekkel élünk, egy kevéssé finomabb szövetet viselünk más szegény embernél, a' többi hiú, nem valódi öröm, nem is mulatság, mely-

lyet magunknak így szerzünk; ha pénzünket úgy nevezett mulatságokra költjük, még is csak mindig abból áll, hogy másokkal osztjuk ezt meg, vendégeskedünk, társaságokban részesülünk, játszunk és elpazaroljuk pénzünket másokra, de ollyanokra, a' kiknek ezzel igazi hasznot még sem teszünk, és a' kiktől ezért köszönetet annál kevésbbé nem várhatunk. — A' pazarlás káros a' gazdálkodásnak és az országnak; ellenben a' jó czélra költött pénz üdvös következményü. A' kisdedóvó intézet által jó czélt akarunk — midőn annak létesítése által a' szegényebb sorsú gyermecskéknek alkalmat szerzünk már gyöngéd korukat is jóra használhatni —; a' jó czélra törekvés pedig egyike emberi rendeltetésünknek.

Emmi. Oh, bizonyosan igen nagy a' különbség e' kettő közt. Ez olly világos, és olly elevenen érzi ezt az ember!

Czili. Nagyon is szomorú az, hogy mi, bár sokat örömest tennénk a' közhaszonra, semmit sem tehetünk.

Emmi. Tehát mi nem tehetnénk hasznot a' világon?

Gyula. Ez nagyon szomorú volna; de gondolom nincs is ugy.

Dárdainé. Bizonyosan nincs, édes gyermekeim! az ifjuság' ideje készület a' komolyabb élet' rendeltetésére, a' gyermekek' kötelessége tehát tanulással, szives iparkodással minden jóban előmenetelt tenni, ez által magokat jövendő rendeltetésükre kiképezni, és alkalmatosakká tenni.

Lássátok, már az iparkodás és jó önviselet által szülőiteknek, tanítóitoknak és sok másnak örömére lehettek. De már szinte ti is munkálkodhattok a' szegény emberek' javára; és pedig többféleképen; legkivált, ha iparkodtok azt, a' mi jót és hasznosat tanultok, olylyanokkal közleni, kiket a' sors megfosztott jó növeléstől és ollyan módoktól, mellyekkel ti elméteket ki mivelhetitek.

Földesi. Ehhez szükséges a' gyakorlás is, és azért igen jó, ha gyermekeink mind abban előre gyakoroltatnak, a' miben jövendőre mások' hasznára munkálkodhatnak. Igy ha majd fenn állanak a' kisdedóvó intézeteink, jó lesz, ha gyermekeink is naponként bizonyos időt ott töltvén, kivált az idősebbek, a' tanítót felváltják, és a' kis gyermekeket többfélére tanítják; ez béketürésöket fogja gyakorolni, alattvalóikkal jó bánásmódra szoktatni őket, de még más többféle haszna is lesz majd reájok nézve ezen kis oktatóságnak.

Czili. Ennek már előre igen örülünk.

Földesiné. Késő már az idő, és igy a' jövő összejövetelre hagyjuk a' gyermekóvó intézetről bővebb beszélgetést.

Gyermekek (mindnyájan). De elbeszélést is hallunk?

Földesiné. Bizonyosan; nálunk levén pedig az összejövetel, én rajtam lesz a' sor, kis vendégeimnek a' vakmerőség' üdvtelen következéséről elbeszélést mondani. —

Negyedik estve.

Földesen.

Személyek:

Földesi úr.
Földesiné asszonyság.
Czili.
Andor.
Imre.
Julia.
Dárdainé asszonyság.
Gyula.
Emmi.
Fáni.
Valler úr.
Séli úr.
Séliné asszonyság.
Géza.
Mari.
Tornyos úr.
A' földesi káplán.
Füzes úr, a' gyermekóvó intézet' tanítója.

Később jőnek:

Várdi úr.
Sidónia, tizenhárom esztendős } gyermekei.
Kálmán, tizenegy esztendős }
Verdet asszonyság *Sidónia'* nevelőnéje.

Földesi. Várdi úr elkésvén egy kevessé, csak most érkezett, feleségem velök maradt, míg átöltöznek és theát vesznek. Mi azonban folytassuk a' gyermekóvó intézet' tárgyát. —

Íme Füzes úr, ki tegnap érkezett a' városból, felállítandó kis intézetünknek tanítója,

legkielégítőbben fog arról szomszédainknak szólhatni.

Leginkább pedig az oktatás' módjáról kívánnánk bővebben hallani, miután ezen intézetek' fő elveiről már a' mult estvén értekeztünk.

Füzes. A' tanítás' módjában, mennyire azt oktatásnak lehet mondani, mert azon intézetek nem oskolák: a' kisdedeknek óvása, szoktatása és tehetségeiknek fölébresztése, képeztetése azokban a' fő czél, és erre csak segéd eszközképen áll a' tanítás, mellyre szorosan véve ama' kisdedek még igen gyenge korúak is volnának; illy értelemben véve tehát a' tanítást, ennek módjában, a' szokott oskolabeli tanitástól főkép' abban áll a' különbség: hogy minden csak játszva és jó kedvvel taníttatik, és hogy itt a' tanító fő iparkodását arra fordítja: mikép' kis tanitványait minél jobb kedvben tartsa, és megkedveltesse velök a' dolgot. Nem is unják el magokat azok soha; mert a' tárgyak, mellyeket tanulnak, mindig csak megfogásukhoz vannak alkalmaztatva, és folyvást változnak, t. i. a' mint a' tanító látja, hogy csügged a' kisdedek' figyelme és jó kedve valamelly tárgy iránt, tüstént mást vesz elő; egy víg éneket vagy némelly játékot, és ezzel ismét fölébreszti kisdedeinek kedvét és figyelmét.

Igaz, hogy ehhez a' tanitónak csüggedhetlen béketürésre és jó kedvre van szüksége; mert ha komor, roszkedvü és türhetetlen, elidegeníti magától a' kisdedeket, és ha azok nem szeretik őtet, akkor semmire se' megyen velök.

Dárdainé. Ez igen természetes; mert olyan kis gyermeknek még sincs annyi belátása, hogy a' jót csak magáért kedvelné, nem látja ő még át, hogy a' tanulás neki hasznos és szükséges, és igy a' tanítónak kell mindenkép' tetszetővé tennie előadásait, hogy olly gyenge elmékre ez által nyerjenek hatást.

Földesi. Ugy látszik, hogy a' tetszetős és kellemes mód nem csak kis gyermekeknél, de minden embernél is segíti a' jó tanácsnak, oktatásnak vagy akármilly jótéteménynek hatását. Igen szükséges tehát, hogy kiki iparkodjék minden emberrel, de kivált alattvalóival nyájas és tetszetős módon bánni. Ehhez pedig legjobb, vagy talán az az egyedüli mód: hogy fentartsa magában a' jó kedvet, mert a' komor, kedvetlen ember, bármilly jó és okos legyen is, ritkán szeretteti meg magát másoktól, és a' mint már mondtuk, ritkán fogadja el az ember a' jó tanácsot vagy egyéb jót attól, a' kit nem szeret.

Emmi. De ha valakinek már természete ollyan, hogy komor, nem erőtetheti az magát a' jó kedvhez, és ha kényszerítheti is, csak észre lehet azt venni, hogy erőtetett és nem természetes az.

Dárdainé. Igazságod van, hogy az erőtetés kitünik, és azért nem tetszetős a' jó kedvben is. Igy van ez minden jó tulajdonokkal, mellyeket az ember csupán szinleni, mutatni akar mások előtt, a' nélkül, hogy azt igazán lelkében magáévá tenné. Azért iparkodjunk a' jó kedvet úgy mint minden egyéb erkölcsöt természetévé, tulajdonává tenni lelkünk-

nek. Ez pedig nem lehetetlen, habár igaz is, hogy némellyeknek természete igen nehezíti ezt, — p. o. ollyanoknak, kik érzékenyebbek minden lelki és testi fájdalom iránt, és kevesebbé képesek örülni. Ezek azonban nem menthetik magokat azzal, hogy ez természeti hajlandóságuk; mert minden hibáinknak, és igy természeti tulajdonainkban levőknek is, jobbítása nem csak nem lehetetlen, de kötelességünkben áll.

Az ifjuságban, midőn még a' lélek is, úgy mint a' test hajlékonyabb, sokkal könnyebb ez, mint később, midőn kivált a' jó kedv úgy is csügged az élet' viszontagságai, sokszor még betegeskedés által is. — Iparkodjatok tehát édes gyermekeim, a' rosz kedvnek, mint legnagyobb ellenségteknek minden módon ellenállani, mert ha ez elhatalmaznék bennetek, bizonyosan magatokat és mind azokat boldogtalanná teszi, a' kik veletek élni és szorosabb összeköttetésben lenni fognak.

Valler. Hogy az ember rosz kedvét legyőzhesse, legjobb mód magát arra reá szoktatni, hogy igazán számot adjon maga magának rosz kedve' okáról; ha ezt igazán teszi az ember, elszégyenli sokszor magát, milly csekélységből áll az, a' mi őtet jó kedvéből kiforgatta, és sokszor több órákat, sőt napokat is elront életéből. — A' hiúság p. o. sokszor oka rosz kedvünknek; a' hiú mindig sokat kiván másoktól és a' sorstól, mert érdemét a' méltányosságon mindig tulbecsüli, és e' szerint ő többnyire elégedetlen, ha más nem gondolkozik vagy bánik vele olly megkülönböztetve, mint

ő maga, — De látom már házi asszonyunkat érkezni új vendégeinkkel.

Gyula (lassan Andorhoz). Bár ne jőnének, majd meg látjátok milly szenvedhetlenek.

(Az alatt, mig az újon jöttek köszöntik egymást, a' gyermekek sugva és sebesen beszélnek együtt. Cecilia az új vendégekkel foglalatoskodik, a' többiek csak változva mennek hozzájuk.)

Emmi (sugva Marihoz). Ma talánesak nem versenyeznek együtt, minthogy itt még idegenek.

Mari. Nem állok jót erről. Tudod, hozzátok is csak ritkán jőnek, még is olly szenvedhetlenek voltak a' multkor.

Géza. Mi előttünk már épen nem tartózkodnak, félünk is mindig, ha hozzánk jőnek.

(Mindnyájan leülnek Kálmánon kivül, ki a' szobában ide 's tova megyen, és mindent kiváncsi módon megszemlél.)

Sidónia (halkan). Kálmán! nem látod, hogy mindnyájan leülnek?

Kálmán. Aztán?

Sidónia (Kálmánhoz menvén lassan ehhez). Ki mutatod magadat előszörre.

Kálmán. Te nem kevesbbé.

Verdet asszonyság (lassan hozzájuk). Allez vous encore vous quereller?

Sidónia. Au contraire, — nous nous disons des choses tendres.

Verdet asszonyság. Grace à dieu quoique le tems n' est pas bien choisi.

Valler. Nem szabad elkülönözni magát senkinek is kis társaságunkban. Mulatság és be-

szélgetés itt közös; — új vendégeinket erre előre figyelmeztetem.

Verdet asszonyság (Sidihez). Que dit il?

Sidónia. Il va nous dire un sermon.

Verdet asszonyság. Violà qu' il est édifiaut!

Földesi. Kérjük Füzes urat, folytassa mit kezdett.

Füzes. Minden szegény gyermek két éves korától hétig bevétetik az intézetbe, ügyelnek ott arra, hogy a' gyermekek tisztán jelenjenek meg; sok intézetekben visszaküldetik az, ki mosdatlan jő, nálunk megmosdatott az intézetben, mihez kendők voltak készen, ezeket több szükséges butorokkal és eszközökkel, mellyeket utóbb előszámlálok, az intézet' alapitói szereztek meg. — Megjegyzem eleve, mint fő dolgot: hogy a' büntetéshez csak a' legnagyobb szükségben folyamodunk; de többnyire elég a' kisdedek' jobbítására a' többiek' példája. Hogy pedig a' szégyen és becsületérzés a' büntetés által el ne nyomassék a' gyermekben, nem büntetnek senkit nyilván a' többiek között. Fő dolog azután, hogy általában mindenkép' arra legyen ügyelet, hogy örömmel menjenek kis oskolájukba, mint a' legjobb mulatsághoz.

Kálmán. No ez már csoda volna; de alig hiszem.

Imre. Pedig még is igaz, ugy örülnek a' gyermekek az oskolában, hogy legnagyobb büntetésnek veszik, ha onnan ki záratnak.

Czili. Nekünk a' tanitó azt beszélte, hogy egy kis gyermek nem rég háztól házhoz járt

koldulni; egy ember kiszidta őtet, hogy miért nem dolgozik inkább; a' gyermek sirva azt viszonozá, hogy dolga által nem kereshetne még felényit se' mint összekoldul; és soha sem koldult még, nem is fog többé koldulni, csak annyi pénzt tudjon öszveszedni, hogy bémehessen a' kisdedóvó intézetbe; mert szülői olly szegények, hogy az oskola bért nem fizethetnék, ez tizenkét forint váltóból áll évenként. Azon ember tüstént jelentette az intézet' igazgatójának ezen esetet, és a' gyermek ingyen bevétetett.

Füzes (folytatja). Minthogy ezen intézet nem annyira tanitást, mint az egész ember' növelésének kezdetét tárgyazza, mint már mondám, a' tanitás épen nem fő gondja itt a' tanitónak; ez leginkább iparkodik minden jó érzést a' kisdedekben fölébreszteni, és kifejteni. Iparkodik tehát a' gyermekeket tisztaságra, csendességre, szófogadásra, rendtartásra, és illő magaviseletre szoktatni és inteni. A' tanitás mindig nyugodalom és játék által váltatik fel, és a' tanitónak fő czélja ezen időt is hasznukra fordítani növendékeinek, játékaikat hasznossá tevén. Ezenkivül minden nemü hasznos mesékkel, elbeszélésekkel, rövid mondásokkal, versekkel és énekekkel vidítja föl a' gyermekeket, és egyúttal mind ezt oktatásukra és serkentésökre használja.

Várdi. Illy sok fáradsággal és figyelemmel még a' magunk gyermekeit sem szoktuk növelni, és most paraszt gyermekekre fordíttatnék az?

Földesi. Mindenki ugy arat, a' mint vetett. Ha gyermekeinket jól növeljük, örömünk lesz bennök, ka a' körünkben élő szántó-vetőnek jó növelést szerzünk, jó és hasznos emberek lesznek belőlük, kik körülöttünk élvén a' mellett, hogy az emberiség' javát és kimüvelését 's előmenetelét mozditjuk elő, önmagunknak is hasznot szerzünk.

Füzes. Az úgymondott tanulmányi tárgyakból következendők fordulnak leginkább elő az intézetekben: az A. B. Cz. a' szótagolás és olvasás, számolás; a' számvetésnek könnyebb nemei egy különös eszközön taníttatnak, a' mellyet itt megmutathatok, és a' melly igen könnyebbíti a' tanulást.

Földesiné. Hozd elő csak Juliska számoló eszközünket.

Julia. Itt van édes anyám! (Előhoz egy lábon álló négyszögű rámát, mellyen keresztben tiz sodrony-(drót) szál van vonva, és mindegyik szálon fele hosszában tiz átallyukasztott golyócska, mellyek a' sodronyra füzve azon járnak.)

Földesi. Mutasd meg, hogy' számolsz vele.

Julia. Ezen golyókat, mellyek itt a' sodronyon sorokra vannak füzve, ide 's tova lehet tolni, és ezen mutatja a' számvetést édes anyám; p. o. ha ezen sorból az egyik felére hetet tolok a' tiz golyóból, marad a' másik félen három; ha ismét kettőt hozzá tolok, lészen kilencz, és a' másik félen marad egy.

Füzes. Ezt a' legkisebb gyermekek is igen könnyen megfoghatják. Ezenkivül irni 's némiképen rajzolni, azaz, különféle egyszerü geo-

metrikai fugurákat, mint lineákat, köröket, szögleteseket 's t. e. csinálni is megtanulnak a' gyermekek. Azután erkölcsös és tanúságos rövid mondásokat, verseket és énekeket tanulnak betéve. — Leginkább pedig arra ügyeltetik, hogy a' gyermekek minden tárgyakkal, mellyeknek ismeretét korunk megengedi, valódilag és minden oldalról megismerkedjenek, hogy azon tárgyakat anyanyelven helyesen meg tudják nevezni, sőt leirni és megmagyarázni. Ez egyik legfőbb ága a' kis gyermekek' oktatásának. Ide valók a' természet-tanban, a' müvészetben, gazdaságban és minden napi életben előforduló egyéb tárgyak, mellyek vagy képekben, vagy természetökben egy forgó támon (Pult) mutogattatnak.

Földesiné. Gyermekek, ti láttátok ezt, mondjatok egy példát. Teszem, egy juh volt lefestve a' táblán, ez alatt gyapju volt nyers állapotjában, azután többféle gyapju-szövetekből mustrák voltak alája tüzve. —

Andor. Illy formán kérdezett azután a' tanitó: mi az, a' mit láttok?

Imre. Juh.

Andor. Micsoda állat a' juh?

Imre. A' juh négylábú házi állat, a' kérődző állatokhoz tartozik, nyájban őriztetik.

Andor. Micsoda hasznára van az embernek a' juh?

Imre. A' gyapjából (itt reá mutat a' gyapjura) különbféle szövetek készíttetnek az ember' ruházatára, mint p. o. posztó, pokrótz, flanell, fél posztó vagy kazimir és circasse,

merino 's a' t. (itt egymás után reá mutat a' kis oskolás a' tárgyakra, mellyeket nevez.)

Andor. Mi haszna van még a' juhoknak?

Imre. Tejük is használtatik, különösen zsiros, vaj és sajt csináltatik abból, ez is, husa is egészséges étek; A' juhtartás' egyik legfőbb ága a' magyar gazdaságnak, gyapját drága pénzen megveszik, 's a' t. Igy a' ló, a' tehén 's egyéb ismeretes állatok is leiratnak. Azután kézi müvek, a' mezei munkához szükséges szerek és eszközök, mint eke, ásó, kapa, mind ezeknek haszna és használás-módja; azután különbféle gabona és növénynemek 's a' többi.

Tornyos. No még az legalább okos, hogy a' gazdaságra és ollyakra is tanitják őket, a' mikkel jövendőre foglalatoskodnak.

Földesiné. Minden oktatás csak azt tárgyazza, hogy jövendő életmódjukra elkészítse a' gyermekeket.

Tornyos. De minek a' parasztnak a' természet-tan, a' versek és énekek?

Dárdainé. Minden, a' mi az ember' lelkét nemesíti, a' mi az erkölcsösséget növeli az emberben, az a' paraszt' növelésében szinte olly hasznos és szükséges mint akárki' máséban. Az erkölcs-tudomány mindenkire nézve fő tekintetü; mert a' mint már mondottuk, a' nélkül senkisem tehet eleget rendeltetésének, t. i. senkisem lehet jó ember.

Géza. De az erkölcs-tudományról még nem hallottuk, hogy tanittatnék azon iskolában.

Czili. Hiszen minden oktatás sőt minden mulatság, az apró mondások, versek és énekek főkép csak azt tárgyazzák.

Földesi. Bizonyosan. Az erkölcs-tudomány nem valamelly száraz rendbe szedett és czikkelyekre felosztott formában tanittathatik csak, mint teszem a' Mathesis; sőt inkább minden ezen tudományhoz tartozik, a' mi az emberben jó indulatokat ébreszt, és őtet kötelességére emlékezteti, 's azok iránt felvilágositja. Bizonyosan nagy érdemük van ama' tanulás-mód' feltalálóinak, melly szerint ezen legfőbb és legszükségesb tudományt olly kisded gyenge gyermekeknek már kellemessé tudják tenni.

Füzes. Különösen vannak képek is a' végre, mellyek a' szentirásbeli történeteket ábrázolják, és felfogó tehetségükhez képest megmagyaráztatnak a' gyermekeknek. —

Most még hátra van, hogy az oskolához szükséges eszközökről, és az ott levő rendtartásról 's időelosztásról szóljak.

Andor int atyjának, és titkon Kálmánra mutat, ki elaludt székén és fejével bugdácsol.

Sidónia is már több jeleit adta ez alatt megelégedetlenségének és unalmának.

Földesi. De minthogy látom, úgy is unatkoznak kis barátink, talán ezen komolyabb tárgyat inkább későbbre hagyjuk, és most elbeszélést veszünk közbe.

Géza (megtaszitván Kálmánt, a' ki fel ijed). Ne aludjál most, egy mulatságos történetet fogunk hallani.

Kálmán. Tündéres mesét, csodálatos kalandokat? illyet szeretek hallani.

Földesiné. Igy nehezen lészen kedvére elbeszélésünk.

Sidónia (Emmihez). Az elbeszélések is csak ollyan gyermekeknek való apró történetek. —

Emmi. Korunkhoz és megfogásunkhoz alkalmaztatott mulatságos és egyszersmind oktató történetek. —

Sidónia (fitymálva). Én már Walter Scott és Bulwer' románjait mind elolvastam — és most Victor Hugo' munkáit olvasom.

Emmi. Azok bizonyosan igen mulatságosak lehetnek, minthogy szülőinket is örvendeztetik; de ezek azt mondják: hogy még mi nem vagyunk alkalmatosak azoknak értésére; és most még nem tudnánk hasznunkra fordítani, sőt kárunkra is lehetnének.

Sidónia. Ha szülőinknek nincs kárukra, miért volna nekünk?

Dárdainé. Ez nem jó következtetés; mert sok, a' mi magában hasznos, ártalmas lehet az azzal élés' módja által, ha olly kezekbe jut, mellyek nem tudnak vele bánni, p. o. kis gyermeknek nem adunk kezébe kést, mellyet mi legnagyobb hasznunkra fordítunk; és a' mint a' gyermek csak lassanként szokik arra, hogy szabadon járjon, úgy elméjét is csak lassanként kell szabadon ereszteni, hogy a' világon mindent maga szemléljen, maga tapasztaljon, különben sok botlásoknak lészen kitéve. A' növelés' ideje az, a' hol a' lélek járni tanul, a' hol neki még a' vezetés szükséges.

Sidónia. Már én, hálá isten! nem vagyok illy vezetés alatt; az öreg ott ugyan föltette eleintén szemüvegét, és bele tekintgetett fejcsóválva könyveimbe; de én mindjárt megmondtam neki, hogy én illyeseket még a' városban az asszonyságnál már olvastam, és továbbra sem hagyom magamnak eltiltani.

Várdi (mosolyogva). Hiszen gonosz kis szer ez.

Dárdainé. Pedig még nem ártana némellykor egy kis vezető Szidinek is. De ne halasszuk már tovább az elbeszélést.

Várdi. Leányom' felvigyázója tud whistezni; ne kezdjünk hozzá?

Sidónia. Ha negyedik kell, én örömest leszek.

Tornyos. De ez rosz tréfa volna.

Sidónia (megbántódva). Miért? azt gondolja Tornyos úr, hogy én nem tudok whistezni?

Tornyos. Magának másra van az esze, és úgy is kell lenni; a' fiatalsághoz vigabb mulatság illik.

Gyula (lassan Andorhoz). Szinte örülök, hogy nem veszik közükbe.

Andor. Én meg azt szeretném, ha játszanék, legalább megszabadulnánk tőle.

Sidónia (lassan Emmihez). Már minő neveletlen durva egy ember ez a' Tornyos?

Emmi. Most köszönettel tartozol neki, mert sokkal jobban fogod magadat itt mulatni.

Sidónia. Már ebben nagyon kételkedem; nektek, a' kik jobbat nem hallottatok, jó lehet.

Valler. Csendességre hivom fel a' társaságot, és figyelmet kérek az elbeszéléshez.

Földesiné. Elkezdem tehát.

Voltai báró ifjuságát katonai szolgálatban töltötte. Olaszországban levén egy ideig, megismerkedett egy római leánynyal, és azt feleségül vette. Felesége, nem sokára összekelésük után, egy öreg nénje' halála által jószágot örökölött, melly bár sziklák közt egy kevéssé vadon volt, annyira kedvelte azt még is a' báróné, ki gyermekkorát ott töltötte, hogy férjét reábirta, hogy az esztendőnek nagyobb részét ott töltsék.

A' báró kilépett a' katonaságból, s' feleségével jószágára ment lakni, hol egy kis fia született neki, kit az anya' kedveért Camillonak neveztek. Nem soká örvendeztette azonban a' bárónét fia és kedvelt lakása, mert forró nyavalyába esvén, megholt, midőn fia még csak 6 esztendős volt. Voltai báró annyira megszomorodott felesége' halálán, hogy kerülvén minden emberi társaságot, csak egyedül élt felesége' jószágán, és nem is kivánt többé házájába visszatérni.

Ott Voltainak egyetlen vigasztalása a' kis Camillo volt, a' kinek külseje egészen anyja' hasonlatosságára fejlődött ki; hajlandóságai ellenben inkább atyjáéira. Legnagyobb örömét katonás játék, lovak és mindenféle testi merész gyakorlásban lelte föl; azonban jó esze is volt Camillonak, könnyen tanult, és elevensége mellett jó szivet is mutatott. Sokszor megharagított ugyan valakit dévajságból és csinta-

lanságból; de mégis örömest segíte hol szenvedőt talált. —

Ezen tulajdonai Camillonak, kinek szépségét mindenki csodálta, édes atyjának nagy örömére voltak; de vak szeretetében nem iparkodott ezeket Camillo' jövendő hasznára fejteni ki; sőt hibás bánásmódja után egészen olly irányt vettek azok Camilloban, hogy nem sokára szinte minden természeti jó tulajdonai mindannyi hibává változtak, Atyjától és ennek alattvalóitól, kik tudták, hogy ez által a' báró' kedvét megnyerik, szüntelen dicsértetvén, mindig növekedett Camillo' hiusága; bátorsága, mellynek atyja annyira örült, mindig inkább vakmerőséggé és elbizottsággá változott, minthogy vakmerő tettei, mint valamelly vitéz lélek' jelei, minden embernek elbeszéltettek és megdicsértettek. Elmésségét és könnyü megfogását nem győzvén dicsérni atyja. Camillo ez által a' tanuláshoz kedvet ugyan nyert és iparkodott is; de nem annyira azért, hogy magát kimivelje és hasznos ismereteket szerezzen, mint inkább olly végre, csakhogy ez által dicséretet nyerjen; pedig kik igy tesznek csak szinre tanulnak és tudnak inkább holmit, de nem valódikép'. Nem sokára atyja, ki semmi költséget nem sajnált, hogy nekie a' tanulásra minden módot megszerezzen, minden esztendőben egy nagy vendégséget adott Camillo' probatéte' alkalmakor. Ekkor az összegyült számos vendégek, csak a' házi gazda' kedvéért is, égig emelték Camillo' tudományát, és mindig inkább növelték benne a' gőgöt, úgy hogy végre azt hitte el, hogy ő már

mindent tud, és ő neki mindenhez lehet szólania. Azért is, ha koros emberek akármelly komoly és mély tárgyakról beszélgettek is, ő nemcsak mindenbe bele szólt, hanem vélekedését, mint valami igen fontos és kérdést alig szenvedő dolgot, úgy adta elő. Ha pedig valaki figyelmezett arra, a' mit mondott, vagy meg akarta igazítni, a' mit ő nem jól adott elő, nagyon rosz néven vette ezt.

Kálmán (ki ez alatt mindig Sidóniára integetett, most elneveté magát). Ejnye Szidi, ha az a' Camillo leány volna, és Szidi volna a' neve, azt gondolnám, a' te képedet irják le.

Sidónia. Talán okosabb is volt az a' Camillo igazán, mint a' nagyok gondolták, de mindenesetre okosabb volt náladnál.

Valler. Már én a' rend-fentartást magamra vállaltam, és most is kérem új tagjait kis társaságunknak, ne szakaszszák félbe illyképen a' többiek' örömét. Nem lehet egy könnyen kellemetlenebb és megbántóbb a' társaságra nézve, mintha ez szemlélőjévé tétetik tagjai közt támadó izetlenségnek és haragnak.

Andor. De még is hallunk sokszor nagyobb társaságban, sőt szülőink közt is elég eleven vitát, és ez inkább mulatni látszik őket.

Valler. Igen olly tárgyakban, a' mi közérdekü, a' mi minden embert egy formán illet; kivált némelly erkölcsi vagy tudományos tárgyakban igen hasznos is lehet illy vita, egyik a' másik' okait fontolóra veszi, a' magáéival összehasonlítja, és igy legelébb kitünik az igazság. De jól meg kell különböztetni az illyen szóváltást attól, melly csak személyes érdek-

letből támad, és többnyire haraggal, személyes megbántásokkal folytattatik. Az illyent mindenesetre jobb elkerülni. De ha már némelly szerencsétlen okok, vagy ollykor véletlen esetek kényszeritnek valakit, hogy mással kellemetlen szóváltásba bocsátkozzék, a' mint már mondottam, a' jó növelés azt kivánja: hogy az illyest csak magok közt végezzék és másokat ne tegyenek tanújává ollyannak, mi mindegyiknek csak kellemetlen lehet.

Sidónia (félhangon Emmihez). Itt tehát abból áll a' mulatság, hogy az embert mindig leczkézik.

Emmi (úgy tesz, mintha nem hallotta volna, és nem felel.)

Földesiné. Folytatom tehát elbeszélésemet. A' mint már mondottam, Camilloban, minél inkább korosodott és előmenetelt tett a' tudományokban, annál inkább növekedett a' gőg, az elbizottság, a' szófogadatlanság és makacsság benne. Már atyja épen nem tudott neki parancsolni, és ő mindig csak azt tette, a' mit maga gondolt jónak.

Már most atyja is sajnálni kezdé, hogy olly nagyon kényére engedte; mert vakmerősége annyira növekedett, hogy sokszor élet-veszedelembe hozta őtet. A' többi hibáit, mellyek a' növelés' módjának következései voltak, nem látta annyira által atyja. Igy szeretetétől elvakítva ha Camillo elévágó, sőt illetlen beszédü volt, atyja mindezt elménczség' jeléül vette; de ha némellykor a' legcsökönösebb és nyughatatlanabb paripán látta nyereg nélkül egyedül lovaglani, magas fákra mászkálni,

minden óvakodás nélkül a' vizben uszkálni, ekkor még is elfogta sokszor a' félelem az atyát, és illyenkor komolyan intette és mondta volna fiának: te még valamelly véletlen szerencsétlenség által múlsz ki a' világból. — Jó ugyan a' bátorság; de azért adta az isten embernek az észt, hogy meggondolja, mit tegyen, és hogy ne tegye éltét minden ok és szükség nélkül koczkára, mert az élet más és felsőbb czélra adatott, mintsem hogy azt olly könnyen elvesztegesse az ember. De az illyen tanitás már nem fogott többé a' vakmerő és hiúsággal teljes Camillon. — Legnagyobb hiba az ifjuságban az elbizott gőgösség, minthogy ez nem engedi elismérni a' többi hibákat, és igy minden javulást lehetlenné teszen.

Voltai bárónak még Magyarországban egy testvér húga élt. Halmosinénak híták őt; ennek egy kis leánya is volt, kit Louisenak neveztek. Ezen húgával volt a' bárónak egyedül még összeköttetése hazájában. Midőn Camillo' mintegy tizenegy esztendős vala, azon szomoru hirt vette Voltai báró húgától: hogy férje megholt, és vagyonbeli dolgai olly rendetlenségben maradtak, hogy az adósságok' kifizetése után, majd semmi sem maradt szegény özvegyének, a' ki bátyjától kére tanácsot, hogy mitévő legyen ezen szomoru helyzetben?

Voltai báró, ki házánál ugy is már nagyon sajnosan érezte az asszonyi rendtartás' és felvigyázás' hiányát, azonnal írt hugának, és kérte őtet, hogy ha nem esnék nagyon nehezére elhagyni hazáját, jőne hozzá, és lenne asz-

szonya házának, leánykája pedig növeltetnék Camilloval. —

Camillo nagyon megörült, midőn ezt hallá, ő igen eleven képzelődésü levén, mindent, a' mi még távul volt, nagyon szépnek és kivánatosnak tudott magának festeni. — Igy a' nénjével és kis húgával is az életet előre igen elevenen kifesté képzetében, és ebben húgát igen szépnek és elmésnek. A' mellett még is annak örült leginkább, hogy majd Louise, de még ennek anyja is, az ő tökéletességeit, tudományát, bátorságát és ügyességét csodálni fogják. Louiseban kivált mindig kész és hivő hallgatót reménylett feltalálni, a' kinek ő minden hős tetteit elbeszélheti. Mint minden kérkedő, Camillo is sokszor nagyobbított, sőt hazudott is, ha maga felől beszélt, és semmisem boszonthatta meg jobban mintha hallgatói' képén jeleit látta, hogy nem hiszik mit mond. Csak hadd jőjön meg Louisika, igy gondolá magában: mit tud az hozzá, elhiszi akármit beszélek neki, tudom ő nem fog soha kételkedni.

Camillo, midőn nénje' érkezését várta, egész nap nyeregben tartotta paripáját, elébe akart nénjének lovaglani, és már előre látta, hogy' fog az leányával együtt kinézni a' kocsiból, csodálván a' kis lovas' ügyességét, még minekelőtte tudná, hogy Camillo az, kit a' fürgöncz pejen látnak kocsijok mellé szöktetni. Azonban ezen örömből semmi sem lett. Camillo sokkal korábban, mint nénje érkezett, lóra ült, és fel alá lovaglott az úton, mellyen várta őt, mit sokáig hiában tevén, türhetlenkedni kezde,

és rosz kedvében zaklatta lovát inkább inkább, mig ez megcsökönösödve rugdalni kezdett, és végre minden ügyessége mellett ledobta Camillot, és haza szaladt. A' báró nagyon megijedve tüsténT minden cselédjét elküldötte, és maga is sietett fiát keresni. Nem sokára fel is találták ezt legroszabb kedvében sántikálva feléjök. Ő a' lovászszal kezde azonnal perelni, miért nyergelte roszul paripáját; mert a' mint minden elkényeztetett önkényes ember, ki nem tanulja zabolázni indulatait, úgy Camillo is mindig másokkal szokta éreztetni rosz kedvét. Most is mindenre haragudott, a' mit látott; boszúsan ment szobájába, és nem is jöve elébe nénjének, midőn hallotta kocsiját az udvarba járni; hanem csak mikor ez már szobában volt, jelent meg Camillo is atyjának hivására. Rosz kedvében levén, nénjét, ki elég szivesen köszönté, ő hidegnek, kis hugát pedig, ki egy kevéssé tartózkodónak és idegennek mutatta magát, gyávának és ügyetlen magaviseletünek itélte. Külső alakja sem tetszett neki, ő Louiseát igen szépnek képzelte, ki tetszetős formáju volt ugyan, de minden kitünő szépség nélkül. Most kivált a' hosszu út és szokatlan hévség nagyon ellankasztotta őtet; fő fájásról panaszkodott, és anyjával nem sokára elment a' neki rendelt szobába, a' nélkül, hogy különös figyelmet mutatott volna Camillo iránt, mit ez nagyon rosz néven vett, és ezen óra óta minden jó előitélet 's kedvező érzés elenyészett benne nénje és huga iránt, és már kedvetlenséget látott házuknak ezen új tagjai mellett.

Másnap Camillo nem mehetett szokása szerint tanuló órái után messze, veszedelmes sétálása' és mulatsága' következésében; mert lába meg volt dagadva és nagyon sántított. Minthogy nem szokott atyjával reggelizni, ki nálánál később kelt, Camillo még nem jött összsze nénjével; de már hallotta a' cselédeket egymásnak beszélni, hogy már is átvett minden kulcsot, és mindenféle gáncsot talált az eddig bevett szokásokban Halmosiné asszonyság, a' mi a' cselédeknek, kik szorosb rendtartástól féltek, épen nem volt tetszésökre, és azért mindenféle hozzátételekkel beszéltek e' fölött magok között; a' minek hallása Camilloban igen kész indulatot talált.

Valamint elébb igen is sok szépet és jót képzelt volt nénjéről, úgy most őt szigorú, roszkedvü, mindenben gáncsolódó, fösvény és pörlekedőnek sejté, és minél inkább örűlt az előtt eljöttének annál boszúsbban és haragosbban szemlélte most jelenlétét.

Már illy előítéletekkel levén nénje iránt, ennek minden szavát, bármi nyájas és szives volt is, balul magyarázta, és Louiseának visszatartózkodó magaviseletét és szerény hallgatását majd képmutatásnak, majd elméje' tompaságának tulajdonitotta. Mindjárt az első ebédnél elkezdett Camillo kérkedő módon előhordogatni mindenféle tudományos tárgyakat, és mindig majd nénjére, majd ismét Louiseára tekintett lopva, hogy látszik-e' csodálkozás képükön? de mind ketten egykedvűen és hallgatva ültek, sőt nénje' képe roszallást mutatott; mert ez a' szerénységet igen szükséges tulaj-

donnak tartotta az ifjuságban, és fájdalommal vette már is észre Camillo' beszédeiből, hogy ő ezen jó erkölcs nélkül szükölködik. Azt gondolván utóbb, hogy az olasz nyelven, melylyet házukban közönségesen beszéltek, nem fogja fel jól nénje és Louise az ő igen okos beszédét, magyarra fordítá azt át; de nénje igy sem látszék jobban figyelmezni reá. Néhány egyszerü, de igen helyes feleletekből pedig, mellyeket Louise atyja' kérdéseire adott, látván hogy az jól beszél olaszul; — bátyja' kedvéért már régen megtanulták Halmosiné és leánya ezen nyelvet — nem képesek elméjükkel felérni, úgymond magában Camillo: a' mit beszélek; nem értenek egyébhez mint a' konyhához és varró-tűhöz. Hogy ezekhez jól kell nekik érteni, nem sokára észrevevé Camillo, mert bár csekélyebb számu, de sokkal jobban elkészített étkek jöttek az asztalra, mint ez előtt. Camillo nem kapott többé, mint eddig sokszor megtörtént, rongyos harisnyákat és ingeket, sohasem voltak ezek csak egy gomb' hiányával is, és hó-fehérségüek lettek. Rövid idő mulva az egész ház tetszetősb alakot nyert, a' butorok máskép' és jobb izléssel rakattak, itt egy rongyos szék vagy kanapé újonan lehuzatott, vagy kifótoztatott; ott tükrök, melylyek majdnem elvakultak már, új fényt nyertek; a' padlat, a' falak, minden tisztább, tetszetősb lett; ez udvaron nem csevegtek és versengtek többé henyélő cselédek; a' kertet nem nyomta többé el a' gaz és gyom. — Mind ezt, de egyszersmind azt is észrevette Camillo, hogy nénje őt is szinte úgy, mint a' nagy részben

rendetlen és elhagyatott házat más rendbe kivánná szedni, és hogy ő benne is épen úgy, mint a' házi rendtartásban csak hamar feltalálta a' hibákat. Bár milly kimélve és szivesen tevé is ezt Halmosiné, még is annyira megsérteték a' mindig csak dicsérethez szokott hiu Camillo, hogy megátalkodván minden ellen, a' mit jónak el kelle ismérnie nénje' lényegében és cselekvésében, erőtetve is roszra magyarázta azt; makacs hidegséggel volt mindig iránta, és nemcsak hogy szivességét nem köszöné, 's nem viszonzá; de kerülte társaságát, és nyilván kimutatta idegenségét nénje és Louise ellen. Ez pedig látván, milly komor és feszes Camillonak viselete anyja iránt, és természete szerint is egy kevéssé visszatartózkodó 's félénk levén, egészen elvonult lassanként Camillotól, és mindig egy kellemetlen érzés foglalá el, ha véle együtt volt. Nem is vala képes szokott nyájassággal beszélgetni Camillo' jelenlétében, ki olly gunyoló, sőt megvető tekinteteket vetett reá. — Egyébiránt meggyógyúlván ismét lába, tanuló óráin kivül, mellyeket szobájában töltött, többnyire künn csavargott szokása szerint Camillo, fákra mászkált, lovaglott, maradarakat fogott, gyermekekkel birkozott 's t. e' f.

Egy idő óta, kivált egy elrejtett kincsekről szóló történet, mellyet egy olasz románban olvasott, annyira elfoglalta eleven képzetét, hogy most még inkább felkereste a' vadon helyeket. Atyja' jószágán sok régi omladékok látszottak, egyes oszlopok, némelly istenségek' templo-

mainak falai 's t. e' f. sok helyt fenállottak még iszalaggal és borostyánnal benőve tüske és bokor közt. Camillo most legörömestebb mulatott ezen romok körül, ott fürkészett üres óráiban, a' márvány töredékek, gaz, csollán és iszalag közt, és szokszor véres kézzel és rongyos ruhával jött haza a' tüskék közül, a' nélkül, hogy valami figyelemre méltó találmányt tett volna.

Halmosiné figyelmessé tevé mind erre bátyját. Édes bátyám, ugymond: Camillo nagyon fiatal még arra, hogy ő egészen szabad akaratjára bocsáttassék; bár milly elmés legyen is, még nincs arra elegendő tapasztalása, hogy meg tudja itélni: mi van javára; szót fogadni, jó tanácsot fölvenni pedig épen nem akar; nagyon elbizta már magát: szükséges volna tehát, hogy atyai tekinteted' használnád, míg késő nem leszen őt jobb utra vezetni, szerénységre, maga meggondolására birni, és vakmerőségének határt szabni, mert ez legnagyobb veszélyeket hozhat reá, amaz pedig jövendő boldogságát csonkítja. Az ollyan ember, ki igen sokat tart maga felül, soha sem boldog a' társas életben, mert másoktól mindig többet kiván, mintsem ezek nekie megadnak, és azért sohasem elégszik meg mások' figyelmével, felsőbbséget óhajtván elérni mindig mások felett, végre csak ollyanokkal társalkodik, kik sokkal alább valók mivelődésük- és elméjükre nézve, a' mi azután lassanként önmagát is lealacsonyítja.

Eh! mondá a' báró félig boszonkodva: mit értetek ti asszonyok a' férjfiu növeléshez? Hogy ti szelidek és szerények legyetek, az

szükséges; mert ti mindig másoktól függtök, akár mi lesz is jövendő sorsotok; és ha épen árnyékotoktúl megijedtek is, az semmit sem tesz; nektek nem kell veszedelmekkel vivni: de a' férfi független, maga választja sorsát, mindenféle veszedelmekkel, ellenséges körülményekkel és emberekkel kell nekie az életben küzködni; szükséges tehát, hogy bátorságát gyakorolja, és lelki testi erejét ismérje; — hogy maga magát fentarthassa, ha a' sors vagy ellenségei le akarják alacsonítani.

Ez mind igaz, úgymond Halmosiné: de az erő és bátorság nem gőgösség és vakmerőség; az első mindig többet tesz fel maga felül, mint ereje elbir; a' második pedig haszon és szükség nélkül veszedelembe dönti az embert.

Bármilly igaz volt is Halmosinénak észrevétele, még sem hatott ez Voltai báróra, úgy hozzá volt már szokva, mivel hizelgésből mindenki csak dicsérte fiát, hogy meg nem foghatta, miként találhat valaki hibát benne. Azért húgánál ellenséges indulatot tevén fel Camillo ellen, hidegebb lőn iránta. Halmosiné észrevévén, hogy minden siker nélkül vannak észrevételei, sőt bátyját megbántani látszanak, többnyire hallgatott ezután, — és csak ritkán mintegy eltakarva adta némellykor értésére Camillonak, ha ez vagy igen kérkedett, vagy nagyon vakmerőn cselekedett.

Camillo igen megelégedett, hogy nénje ezután csak házi gazdasággal és tűivel foglalatoskodott; ezt legalább ő igy tevé föl, mert egész nap távul levén, nem igen hallott vagy látott egyebet felőle fáradhatlan munkásságá-

nál. Ezen minden ember csodálkozott, minthogy az olasz asszonyok sem házi dolgaikkal, sem kézi munkáikkal nem szoktak foglalatoskodni; de a' mellett elméjök is többnyire egészen miveletlen marad.

Illyennek gondolta Camillo nénjének elméjét is, minthogy nem igen látszott figyelmezni az ő tudós kérdéseire. Sokszor gúnyolva mondá tanítójának, a' ki mindenben egy véleményben szokott vele lenni, hogy az isten nénjét és Louiseát kulcsárnénak teremtette.

Azonban egykor nénje szobájának nyilt ajtaja előtt menvén el, a' merre ő egyébként nem szokott el menni, véletlen arra tekintett, és nagyon meglepetett, egy asztalon földabroszt és könyveket, a' másikon pedig egy deszkára felhuzott papirost, festékeket és ecseteket látván. Minthogy hozzá szokott már Camillo minden gyengédebb tekintetek' félretételével, csak szempillanatnyi szeszélyétől vezérelve, önkényesen tenni mindent, úgy most is nem tartózkodott belépni az üres szobába, 's abban mindent megnézegetni. A' szoba nénje' csendes takarékossága, tisztaság-szeretete és jó izlése szerint volt elrendelve, minden a' maga rendes helyén, minden tündöklött a' tisztaságtól; a' felhuzott papiroson egy virág-bokréta volt rajzolva és festékekkel elkezdve, mellynek originálja egy üvegben az asztalon jó izléssel öszveszerkeztetve olasz mezei virágokból állott. — Ezen virágok ott sokkal nagyobbak és égőbb szinüek, mint minálunk, és inkább a' mi kerti virágainkhoz hasonlók. Egy varró asztalkán némelly asszonyi munkák és egy fran-

czia ifjusági könyv voltak; az asztalon levő munkát látta már Camillo Louise' kezében, és igy elgondolta, hogy a' könyvet is az olvassa. A' falon némelly igen szép virág-festések függtek, mellyeket megszemlélvén közelebb, növekedő csodálkozással olvasá Camillo az aláirást: „Festette Halmosi Louise" — Szégyenlvén maga előtt hamis véleményét, egészen más gondolatokra jött most Louise és nénje felöl Camillo; de olly hiuság, mint az övé, semmit sem kerül inkább, mintsem megvallani ön hibáját. Nem hogy örűlt volna Camillo, és iparkodott volna ezután közelíteni nénjéhez és Louiseához, inkább eltagadá magának, a' mit tulajdon szemei láttak; Louise' miveltsége' jelét, a' festményt mechanikai munkának nevezé, a' mellyhez semmi elme, csak ügyes kéz kell; a' könyveket pedig, úgymond: ki tudja, olvassa-e igazán, vagy ha olvassa, érti-e? ennek legalább beszédében semmi jelenségét nem mutatja.

A' hiú ember ugy is mindig csak a' szerint itél meg másokat, a' mint ezek illyesek iránt mutatják magokat; és ha valaki nem látszik elismérni azon tökéletességet, mellyet a' hiú magában hisz, a' megbántott hiuság annyira el tudja vakítani az embert, hogy a' legjobb tulajdonokat sem isméri el abban, ki az ő hiuságát megbántotta volt. Igy Camillo is csak hibákat és tökéletlenségeket keresett nénjében és leányában, mert ezek soha sem magasztalták és nem csodálták őtet, mint mások tőnek, kikkel Camillo eddig társalkodott.

Egykor Voltai bárónak egy útat kelle tennie, mellyet Camillo, ki épen próbatételéhez is készült, már néhányszor atyjával tett volt, és ezért kérte atyját, hagyná őt otthon, mit tőle meg is nyert. A' legfőbb ok azonban, miért nem kivánt Camillo atyjával azon útra menni, az volt, hogy egy düledék alatt, hol már régóta áskált, némelly fényes köveket talált, és az alatt valamelly kincset vagy egyéb nevezetes régiségeket reménylvén találni, föltette magában; hogy atyjának távolléte alatt üres óráit mind ennek keresésére használja.

Alig mult el néhány nap Voltai báró' elutazta óta, hogy Camillo a' düledéknél egy bokrok és sziklák által egészen elrejtett gyalog utra talált, melly egy másik düledékhez vezetett. Meszebbre levén házuktól, és minthogy már késő volt, nem folytathatá tovább vizsgálodásait. Föltevé azonban, hogy a' holnapi napot egészen ezen titkos út' kikutatására fordítja. Késő estve volt már, midőn haza ért; nénje nagy félelem' jeleivel sietett elébe. — Hálá isten! igy szólt: hogy itt vagy valahára; igen aggódtam miattad; édes öcsém, igérd meg, kérlek hogy legalább atyád' visszajöveteléig nem fogsz messze távozni kíséret nélkül; — miért nem mehetne el tanítód mindig veled.

Maga sem köszönné ő meg, viszonzá Camillo: ha velem együtt ott kellene mászkálnia; de atyám meg is engedte már régen, hogy kiséret nélkül járhatok a' tájékban.

Igen, de atyád nem tudta, felelt nénje; hogy most az egész vidék tele van rettentő hí-

rekkel, azon rabló bandáról, melly nem rég vidékünkön tartózkodik.

Már többször emlékezem, mondá Camillo: hogy illy hírek támadtak vidékünkön; de soha sem valósodott meg egy is; sőt végre mindig a' sült ki, hogy némelly negédes ember' költeményei voltak, hogy félelembe hozzanak és elámítsanak másokat. Én magam is gondoltam ki egyet, czifrábbat és borzasztóbbat valamennyinél, és sokáig mint igaznak beszéltetett az egész vidékben.

Ezzel ne is kérkednél, felele Halmosiné: hogy igy gyakorlottad költeményes eszedet mások' rovására. A' félelem egy igen kellemetlen érzés, és mást a' jószivü ember ettől meg kimél.

Én nem tudom, millyen érzés az, felele kérkedve Camillo: ezt nem is képzelhetem magamnak. Azért nem is lehet szánakodásom a' miatt mások iránt.

Nem ereszkedem most szavaid' vizsgálásába, mellyet ismét kérkedésnek tartok, felele nénje: de hallgasd csak meg a' borzasztó történetet, mellyet épen ezen emberünk beszél, kit egy távolabb lakó haszonbérlőnkhöz köldöttem volt, némelly gazdaságos dolog végett.

Azon haszonbérlő igen jól birja magát, fiacskája, úgy mint te, mindig kószált; egyszerre csak eltünt, és minden keresés sükeretlen volt. Másnap reggel egy levelet talált a' haszonbérlő, ajtajára szegezve, mellyben az volt, hogy 500 zechinát küldjön holnapig egy bizonyos helyre fia' váltságára; ellenkező

esetben ennek füleit és orrát el fogják vágni a' rablók.

A' haszonbérlő a' rablók' keresésére indult szomszédaival, és nem küldötte meg a' kivánt summát. Másnap egy pár véres gyermek-fület talált azon intéssel: hogy most már 1000 zechinát kivánnak a' rablók, és ha ezeket meg nem adják, holnap az orrát, és nem sokára egész holttestét meg fogják találni a' fiúnak. Erre eliszonyodva elvivé a' haszonbérlő az 1000 zechinát, és visszanyeré szegény fiát, de igen kegyetlenül elcsonkitva. Most gyógyítják őtet. —

Mari. Ez szörnyüség!

Földesiné. Pedig azon időben, mellyről elbeszélésem szól, és azóta talán tizenöt évek sem folytak el, szüntelen hallattak illyes történetek. Akkor számtalan borzasztó rablások és gyilkosságok történtek Olaszország' egyik részében; egész ezredek voltak kiküldve a' rablók' kiirtására, és ezek szinte csatáztak a' katonákkal; többnyire a' földnép közt is voltak társaik és kémjeik a' rablóknak, kik ellátták élelemmel őket, és a' közelgető veszedelemről hírt adtak nekiek. A' tartomány' sziklás, erdős, vadon részében tartózkodtak, hol rejtekhelyeket leltek, mellyekből támadták azután meg az utasokat, kik azon vidékben nem is mertek már katona kiséret nélkül utazni. Már most azonban ez máskép' van, és a' rablók többnyire kiirtattak.

De bár milly igazak voltak is azon történetek, Camillo még sem hitte; nem is figyelmezett nénje' kérésére hanem ezután is kíséret

nélkül járt. Egyszer észrevévén, hogy messziről kíséri két cseléd, ezeket elperelte, bár megmondák neki: hogy Halmosiné asszonyság' parancsolatjára követik. Épen ennek daczára, mint vélte: bátorsága' megmutatására föltette magában, azon utat fölkeresni, mellyet az árendás' fiának története óta még sem akart igen fürkészni. Útjában némileg el is enyésztek a' rabló történetek más képzeletei elől; ismét a' kincsekről, az elsülyedt városokról kezdett álmodozni Camillo, és dobogó szivvel közelitett az omladékokhoz, mellyek' falai közt tekervényes, rejtett helyeket talált, és mindig inkább elragadtatva régi reményétől, mélyebben bement és bujkált ott az iszalag és omladékok közt.

Halmosiné asszonyság megijedett midőn látta visszajőni a' Camillo után küldött cselédeket; ezek mentették magokat, hogy nem mertek ellenkezni az ifjuúr' akaratjával, mert ezért haragudni szokott a' báró. Elküldé most Halmosiné kocsin Camillo' tanitóját, ki igen rest ember volt, annak fölkeresésére; mert, maga sem tudta miért, különös félelem fogta el szivét, és mindig veszélyeket sejtett képzelmeiben, mellyek öcscsét fenyegetnék. Inkább inkább növekedett nyugtalansága, egy órától a' másikig hiában várván a' tanitó' és Camillo' visszaérkezését. Késő volt már, midőn hallották a' kocsi' zörgését, Halmosiné Louiseával együtt kiszaladt Camillo elébe. De milly nagy volt ijedségök, midőn a' tanitót magát látták leszálni, ki azon szomorú hírt hozta, hogy minden helyet összekeresett, hol máskor Camillo

lenni szokott, a' nélkül, hogy ennek csak nyomát vagy hirét találta volna. — Minden cselédet kiküldött Halmosiné, végre maga is kocsira ült; de siker nélkül fáradtak mindnyájan, hiában is kérdezősködtek a' közellevő falukban és pásztor-lakokban. — Végre fáradtan és szomorúan vissza kellett térniök.

Most Halmosiné sebes póstát küldött bátyjához, írt a' közel fekvő katona sereg' parancsnokának, a' legközelebb levő tisztviselőknek. De maga is a' cselédekkel fáradhatlan volt a' keresésben és tudakozódásban; azonban mind hiában. Egy nap a' másik után folyt le; a' báró visszajött a' legnagyobb búba merülve, ő is hiában követett el mindent kedves fia' feltalálására; hiában bánta meg már most ennek növelése' módját, és iránta igen nagy engedékenységét. Camillo elveszett volt! és a' báró egyedül szomoruságban élt. Ezen nagy szerencsétlenségében a' bárónak egyetlen vigasztalása Louise volt, ki mindig körülötte levén mindenben kedvét kereste, kellemes szavával és igen helyes szóejtéssel olvasott és énekelt neki, szóval mindent megtett, a' mit nagybátyjának felvidítására szolgálhatni gondolt, ki most, nem levén többé elidegenítve Camillo által húgától és leányától, mindig inkább elismérte ezeknek érdemeit, és érezte szives részvétük' és szeretetük' becsét.

Camillo azon délután, midőn visszaküldötte az őtet követő cselédeket, a' mint már beszéltem, kincsásó kalandjai forogván eszében, sokáig az omladékok közt bujkált, mig végre egy csapó ajtó formára talált egy sötét

oszlopos útban; ezen ajtót nagy fáradsággal fölemelte, 's most elég jó állapotban tartott kőlépcsőket látott előtte. Meghökkent ugyan egy kevéssé Camillo; de csakhamar eszébe jutván a' kincsekkel teljes földalatti paloták, mellyek felől olvasott, eltökélé, hogy el nem áll czéljától. Dobogó szívvel és halkkal ment Camillo a' lépcsőkön; egy hosszú boltozatos nagy pinczében lelte most magát, melly sötét volt, csak a' végén látott fáklya- vagy egyéb lángoló tűzvilágot, — 's úgy rémlék most Camillo előtt, mintha onnan ember szavakat hallana. Ijedve vissza akart fordulni; de a' nedves sikos kövezeten megcsuszamodott és elesett. Erre lárma lett a' boltozatnak végén, és világot látott maga felé sietni. A' legnagyobb ijedtségben iparkodott Camillo fölkelni és szaladni; de már késő volt, körülvétetett, és sok káromlások közt hallott több szózatot kiáltani: hogy meg kell ölni a' vakmerőt, ki be mert jőni ide. Habár el is volt iszonyodva Camillo ennek hallására, öszveszedte még is magát, és elég bátorsággal szóllítá meg a' rablókat; mert hogy azok voltak ezen vad alaku emberek, a' kik illy rejtekhelyen gyültek össze, nem kételkedett Camillo. —

Ereszszetek el! igy szólt: ha megöltök, ez nektek semmi hasznotokra nem fog lenni; ha ellenben haza küldötök, atyám gazdag és nagy summát fog adni váltságomért. —

Ugy-e, mondá az egyik: hogy nyomunkba segítsék a' katonaságot, melly úgy is már üldözőbe vett bennünket? nem, a' mi maradásunk ezen vidékben úgy se' lesz már hosz-

szas; nagyon sokáig tartana, míg mi váltságáért alkudoznánk, és mostani helyzetünkben ez igen veszélyes lehetne reánk nézve; — azért csak öljük meg a' fiút!

Öljük meg! kiáltának többen. Camillo már öldöklő vasat láta villogni feje fölött, midőn egy elég szép alakú, de vad nézésü asszony lépvén elő felkiáltva: halljátok! ezen fiú hasonlít az én megholt fiamhoz, ha élne, nem sokára ennek korába jőne; fiamat elvesztettem miattatok, hagyjátok most helyette ezen gyermeket nekem; én fiamnak fogadom, segíteni fog dolgaimban, és az időt könnyebben eltöltöm társaságában, ha ti naponként magamat hagytok unalomban és félelemben.

Sokáig ellenkeztek a' rablók az asszonynyal; de végre, minthogy ez a' rabló vezér' felesége volt, ki őtet szerette, a' vezér' parancsolatjára megengedték az asszonynak Camillot maga mellé vennie. Ez most reményleni kezdé, hogy nénje mindent elkövetvén fölkerestetésére, végre meg fogják őtet még is a' rablók' kezeiből szabadítani. Azért, átlátván, hogy addig legjobb lesz mindent elkerülnie, mi azokat ismét fölingerelné, és előbbi gyilkos szándékjokat felkölthetné csendesen követé az asszonyt a' boltozat' végére, hol a' tüz égett, mellynél ő épen vacsorát készített a' rablóknak. Ezek ismét összeülének, és beszélgetéssel tölték az időt. Szörnyeket hallott most Camillo: durva tréfák közt beszélték egymásnak a' legkegyetlenebb tetteiket, szinte kérkedvén ezekkel; ollyanokon, mellyek' hallására Ca-

millo szinte megmerevedett borzadásában, ők jó izüen kaczagtak.

Camillot azonban az asszony azonnal használta munkájánál; bár milly szokatlan volt is előtte az illyen munka, és keserves lehete nekie azt illy helyezetben tenni — tudván, hogy élete függ most indulatjának legyőzésén, és azon reményben, hogy nem sokáig fog tartani szomoru állapotja — alája veté magát a' szigorú szükségnek, és forgatá a' kezébe adott kalánnal az olajban rántott halakat, mellyek épen a' tűzön sustorogtak. Minden kis zaj öröm-gerjedést hozott Camillo' szivében, mert mindenik után szabaditójai' érkezését várta. De annál nagyobb lőn szomorusága, midőn mindig csalva találta magát. Végre egészen beérkezett az éjszaka; a' rablóknak egy része kiment az ország-útra lesni; az asszony pedig, a' ki Camillot megmentette, több visszamaradottakkal együtt fa levelekből készitett pamlagokra feküdt. Camillot is késztette az asszony, kit Dorinnának neveztek, hogy egy illy ágyra feküdnék; de Camillot kerülte az álom, a' legnagyobb nyugtalanságban töltötte az egész éjszakát. A' remény: hogy végre még is ki fogják szabaditani őtet a' rablók' kezei közűl, fentartá ugyan benne némileg a' bátorságot. Gondolta hogy ezen hely olly messze van lakjától, és olly vadony kietlen úton, hogy nehezen fogja valaki őtet itt keresni. De, ugymond ismét magában: a' mint én megtudtam találni ezen útat, ugy más is ide találhat. Igy aggódott 's vigasztalá magát ismét Camillo, mig végre egy szürkülő sugár, melly a' pincze-fal'

hasadásán bevilágított, megmutatá neki, hogy már meg virradt. Nem sokára Dorinna is fölkelt, és öszveszedé Camilloval, a' kit fölkelte után segitségül hiva, a' mi még élelem találkozott a' pincze' egyik üregében, és ebből reggelit kezde főzni. Nem sokára meg is érkezének a' rablók, többnyire komor képüek voltak, az egyik egy aranynyal telt erszényt, a' többiek némi élelembelit adának elő. —

Miért vagytok olly hallgatók? úgymond Dorinna: hisz a' mint látom, elég jó zsákmáyt leltetek; és Camillo' segitségével kezdé az élelembelieket elrakosgatni.

Ugy ám! felele az egyik vén rabló: de ezen zsákmány az utolsó lészen ezen vidékben, és ennek a' te új kedvenczed az oka; a' rosz lelkek hozták ezen gyermeket közünkbe; mert rokonai felizgatták ellenünk az egész vidéket; katonaság, rendőrség, minden hajhász bennünket; ha még is megöltük legalább boszút állottunk volna azon bajért, mellyet nekünk most okoz.

Hiszen azt most is megtehetjük, úgymond egy másik, és elhalaványodva látá Camillo, hogy ezen embertelen kését kezde köszörülni; de Dorinna' kérései ismét eltávoztaták tőle a' veszélyt, és férje megigéré ennek: hogy nem hagyja bántani Camillot. Hiában várta és reménylette azonban szegény Camillo, hogy a' sok keresők közül, kik, tudta, utána vannak, valamellyik csak feltalálja a' rablók' tanyáját, és úgy megszabaditják őt. Bealkonyodott ismét; a' rablók elvégezték készületeiket ez elköltözésre, és elsötetédvén, végre utnak is in-

dultak Camilloval együtt. Ennek két rabló közt kellett mennie, kik halállal fenyegették a' legkisebb kiáltásra, mellyel utjokban segítséget híni merészelne. — Talán ezen fenyegetés mellett sem türhette volna meg Camillo, hogy ne árulja el nyomukat kiáltással, ha hallott vagy látott volna valakit, kihez intézte volna azt; de a' sötét sürükben a' mély sziklás völgyekben, hol a' csillagok' világa alig engedett valamit megkülönböztetni a' szemnek, mindenütt a' legnagyobb csend uralkodott, és semmi emberi lépés nem közelített az éjjeli vándorokhoz. Camillo' reménye mindig inkább csüggedt, és a' legnagyobb kétségbeséssel látta magát a' hajnal' szürkülésénél egy sürü erdőben, hol a' rablók letelepedtek nyugodni fáradságos utjok után. Csendes volt itt minden, a' madarak' zengése és a' rablók' hortyogása szakaszták félbe némellykor a' csendet; de Camillo bár milly lankadt volt is, még sem lelt nyugodalmat. Elenyészett szegénynek már most majd minden reménysége: hogy egy hamar meg szabadulhasson szörnyü helyzetéből, mert útja' hosszaságáról itélve, nagyon távul volt már atyja' jószágától a' rablók' mostani tanyája, és nem gondolhatta, hogy olly messzire tudják azokat nyomozni. Nem szokott eddig Camillo a' türedelmességhez, és nem tudta magát zúgolódás nélkül alája vetni a' változhatlan szükségnek. De most hiában zúgolódott, hiában sirt, és ha türelmetlen heves természete kitört, a' rablók káromlással, sőt veréssel is hallgatást parancsolának nekie.

Két éjszakán folytatták a' rablók vándorlásaikat, míg végre egy sziklabárlangban újra állandóbban megtelepedtek, hová sok zsákmányt hordtak minden éjszaka. Camillo ritkán, csak a' rablók' és Dorinna' kíséretében jöve fel a' napvilágra; többnyire a' barlangban volt Dorinnával, ki őtet igen megszerette, habár Camillo épen nem kereste is kedvét. Sokszor ugyan Camillo durczasága annyira elvevé béketürését, hogy kedvenczét a' legdurvább szavakkal, sőt veréssel is illette; de ezt azonnal megbánván, annál inkább kedvezett nekie; folyvást oltalmazá pedig őtet a' többi rablók ellen, a' kik sokszor rosz kedvöket ezen nekiek folyvást alkalmatlan gyermeken akarák kitölteni. Ha mostani sorsát összehasonlítá az előbbivel, keserüség töltötte el Camillot. Ő, ki minden emberen keresztül járt, sinkitől nemcsak parancsolatot, de még tanácsot sem fogadott el, most a' rablóktól ide 's tova taszigálva, mindegyiknek szót fogadni, nekik szolgálni, étkeik' elkészítésével foglalatoskodni vala kénytelen; ő, a' ki mindenkitől dicsértetett most illy durva emberektől megvetve, csak egy alávaló asszony' oltalmának köszönheti életét; ő, ki valaha mindenben bővelkedett, most egy nedves barlangban lakott, azt ette, mit a' rablók vetettek neki, többnyire mivel magok nem tudták használni; és ha Dorinna fel czifrázta őtet mindenféle szedett vedett tarka ruhákkal, ezek által mintegy nevetségessé levén maga előtt Camillo, annál mélyebben érzé leláztatását.

Hónapok folytanak már le illykép', Camillo csak a' sok durvaságok, iszonyu káromlások

és még iszonyúbb tettek' elbeszélésének levén tanúja, úgy elcsüggedt mindez által lélek-ereje, hogy végre majd nem ollyan félénkké lőn, mint az előtt bátor, sőt vakmerő volt. Mindig rettegett a' rablók' haza jövetelétől; mert tudta, hogy ismét új zsákmánynyal és új vétkekkel terhelve fognak visszatérni barlangjukhoz. Némellykor foglyokat is hoztak velök; de ezekhez Camillo soha sem közelíthetett. —

(Séli Várdi és Tornyos urak, ugy Verdet asszonyság is visszajőnek.)

Várdi. Elhagytuk a' játszó-asztalt, Séli azt mondja: hogy a' házi szokás szerint vacsora' ideje van már; ezt mi nem olly könnyen hittük volna neki, de olly roszul játszott, és Tornyos barátom is vele együtt, mi épen nagyon szokatlan előttem, hogy mi is örömest ott hagytuk a' mai zavart partiet.

Tornyos. Már csak nevessenek ki; de meg kell igazán vallanom, hogy valami ollyanon töröm fejemet, a' mi eddig legkisebb gondom volt, és ez jutott a' whistnél is mindig eszembe; azért nem figyelmeztem a' játékra.

Várdi. Szabad tudnunk, mi lehet ez? eddig épen nem volt szokásod a' fejedet törni.

Tornyos. Ez igaz; de most Valler az, a' ki, mint mondják, szeget ütött fejembe, és ezt nem tudom többé kivetni.

Valler. Én? hogy' tehettem ezt?

Tornyos. Majd meg mondom egyszer; most csak annyit, hogy azon kisdedóvó intézetről, többet kivánnék tudni, — és ha ismét arról folyik a' leczke, engem is, kérem híjanak meg.

Várdi. (Tornyoshoz.) Tréfa-e vagy valóság?

Tornyos. A' legkomolyabb valóság, habár kinevetsz is.

Várdi. Ezt méltán tehetem. Még nem rég velem együtt az illyest szükségtelen pénzköltésnek mondád, melly csak arra szolgál: hogy a' paraszt elbizottságát, gőgjét és szerfeletti követeléseit iránt unk még inkább növelje.

Tornyos. Az igaz, hogy mindazt mondtam és véltem; de itt ollyanokat hallottam, mik ezen véleményemet igen megtántoritották. Kiváltképen azon kérdés: hogy minő föltétel alatt birjuk mi az élet' javait? igen sok új gondolatokra vezetett. Megvallom, hogy eddig mindez sohasem jutott eszembe, és csak úgy tekintettem mindazon javakat, mellyekkel én a' többi emberek fölött birtam, mint valamelly véletlen sors-adományt, mellynek használása egészen kényemre van bizva, a' mellyről senkinek sem tartozom számolni. — Azon nézet, hogy mindegyik némikép' köteles a' köz haszonra forditani vagyonát és munkáját, előttem új, de már is olly nyilván igazságosnak, olly természetesnek látom, hogy egészen fölzavarta eddigi nyugalmamat. Érdemesnek, sőt kötelességemben állónak vélem mindezt több gonddal és komolysággal megvizsgálni, és ez iránt majd négy szem közt fogunk beszélgetni Valler úrral.

Várdi. Hát még leczkéztetni akarod te is magadat?

Földesi. Én igen köszönöm Tornyos barátunknak főkép' gyermekeink' nevében azon jó példát, mellyet ez által nekik ád. Az ál-

szégyen, fájdalom! már sok jót hátráltatott a' világon. Ha mindig elég lelki erőnk volna illyen ál-szégyen nélkül megvallani, hogy hibásak voltak cselekedeteink, vagy véleményeink: sokszor megigazitnánk ezeket; és egészen más életmódra vezetne igen sok embert az illyen őszinteség. Kövessétek édes gyermekeim ezen nemes példát, és legyetek bizonyosak: hogy ezzel azon módot követitek, melly egyik legbiztosabban vezet boldogságra benneteket.

Tornyos. Nem is véltem illy elismérést találni; de higyjék, hogy föltételem és ezen egész állapot igen vidám kedvet gerjeszt bennem, és egy igen szives kérésre gerjeszt, melylyet Földesi barátom által igért jutalom' fejében is el kell fogadniok. Röviden azt kérem, hogy a' jövő vasárnapi estvét nálam Tornyoson töltsük mindnyájan; — és pedig különösen a' kisdedóvó intézet' ügyében lenne ezen összejövetelünk.

Földesiné (körültekintve). Látom kedves ez közönségesen, és örömmel el is fogadjuk a' meghivást. Tornyos úr' szép szándéka mindnyájunkat lelkesitni fog. Ne is halaszszuk a' dolgot, és ne hagyjuk azt meghülni.

Földesi. Arra még is vigyázzunk: hogy hirtelenkedéssel ne ártsunk épen a' dolog' helyes és biztos megindításának. Mert a' mint igen helyes a' jót halasztás nélkül elkezdeni; úgy szükséges előre mindent meggondolni és elkészíteni, a' mi szándékunk' kivitelére kivántatik, hogy ezeknek hiánya magát a' dolgot

ne veszélyeztesse. De látom a' vacsora már az asztalon vár bennünket. —

Kálmán. Hát az elbeszélés félben szakad? olly érdekes volt, 's olly nehezen vártuk már a' kimenetelt.

Földesiné. Vacsora után játszani szoktak a' gyermekek; de mivel a' jövő vasárnap Tornyoson jövünk össze, ottan házi gazdánk meg fogja talán engedni: hogy ő helyette én folytathassam elbeszélésemet.

Tornyos. Oh igen megköszönöm ezt; úgy is nehezen tudnám teljesíteni magam az elbeszélő' tisztét, hacsak, mit dajkámtól hallottam még, a' kutya fejü tatárról és a' gömbötzről nem mesélnék.

Földesiné. Tehát örömest átvállalom én a' házi gazda' kötelességét, és folytatni fogom félben szakasztott elbeszélésemet Tornyoson; de minthogy azon tárgyban, melly miatt ott fogunk fökép' összejőni, ámbár máskülönben is igen örömest látogatjuk meg Tornyos barátunkat, sok fordul elő, a' mi nem fogná gyermekeinket érdekelni, jó volna, ha ezek ott egy kis szinjátékot adnának elő; úgy is estveli mulatságink' tervében volt ez is, és még eddig nem jutottunk hozzá.

Andor. Oh! ez igen igen jó lesz. Ugy-e, ma vacsora után a' szerepeket fogjuk kiosztani, és a' héten otthon mindegyik megtanulhatja a' magáét.

Ötödik estve.

Tornyoson.

Személyek:

Tornyos úr.	*Fáni.*
Náni kisasszony, Tornyos úr' nénje.	*Valler úr.*
Földesi úr.	*Séli úr.*
Földesiné asszonyság.	*Séliné asszonyság.*
Czili.	*Géza.*
Andor.	*Mari.*
Imre.	*Várdi úr.*
Dárdainé asszonyság.	*Sidónia.*
Gyula.	*Kálmán.*
Emmi.	*Verdet asszonyság.*
	Füzes úr.

Tornyos (letelepedvén a' társaság). Drága vendégeim megigérték, hogy ezen nekem igen kedves összejövetelünk' sajátságos tárgyaira nézve a' házi gazda' tisztét helyettem fogják teljesíteni.

Földesi. Minthogy tehát abban már mindnyájan megegyeztünk, hogy gyermekóvó intézeteket vagy magunk alapítunk, vagy legalább azoknak alapitásában részt veszünk, most együtt levén, értekezhetünk: mikép' lehessen

köztünk ezen hasznos intézetek' terjesztését leginkább eszközölni. Füzes úr több ideig volt a' városban ollyan intézetben, tökéletesen ismeri a' tanitás' módját, és így mindegyikünknek körülálásunkhoz képest legjobb tanácsot adhat e' részben.

Valler. Sokat gondolkoztam én is ezen tárgyról, és legjobbnak vélném, ha legalább kezdetben egy illyen intézetet, mintegy mintának, vagy törzsöknek állítnánk fel a' vidékben, mellynek a' többi intézetek ágai lennének, mellyben mindegyik a' szomszédok közül részt venne, és mellyre nézve mindegyiknek szólása volna; oda küldenének azután a' többiek ifjú embereket, a' kik tanítóknak akarnák magokat kiképezni; és addig néhány jobb reménységü gyermeket is, kikkel azután otthon el lehetne az oskolát kezdeni.

Füzes. Kisebb helyeken, kivált pusztákon némi útmutatás és felügyelés mellett egy asszony maga is elégséges volna erre. —

(Dárdainé' és Séli' gyermekei integetnek és lassan beszélnek egymáshoz.)

Valler. Micsoda suttogás az?

Gyula. Mi a' multkor Virágoson levén, azt tettük fel egymás közt, hogy szülőinket kérni fogjuk: engednék meg nékünk a' kis gyermekek' tanítását sorban felvállalnunk.

Géza. Ezen gondolatot pedig onnan vettük, hogy Virágosra érvén, Emmit néhány kis leányokkal találtuk körülvéve, a' kiket varrni, kötni és olvasni tanított. Ne is integessen Emmi! mert itt ezt szabad elmondanunk. — Megtudtuk azt is, hogy Gyula és Emmi

több szegény gyermeket tanítottak Valler úr' tanácsa szerint mindenfélére, és így azt gondoltuk, hogy mi is segíthetnénk, mint tőlünk telik a' kisdedóvó intézetekre nézve.

Füzes. Ez igen szép és igen jó; egy nehézség még is van a' dologban, hogy t. i. a' gyermekeknek egész nap felvigyázás kell, ezt pedig nem vállalhatnák magokra minden jó szándékuk mellett sem, minthogy magok is el vannak tanulással foglalva.

Földesi. Találjunk módot ebben is. A' kisebb oskolákban legyen egy asszony, ki a' törzsök intézetben egy ideig tartózkodván, ott a' szokást fölvenné, és az ott fölvett mód szerint egész nap a' gyermekekkel foglalatoskodnék; a' mi pedig a' tanítást illeti, azt felváltva a' gyermekek vállalhatnák magokra egy kis gyakorlás után, a' fő intézet' mestere' fölvigyázása alatt. Ez fog menni.

Gyermekek (mind együtt). Óh de jó lesz ez, de örülünk ennek.

Földesiné. De ezt csak úgy tehetitek ám édes gyermekeim, ha magatok' viselete az okos emberek' sorába emel benneteket, mert átláthatjátok, hogy a' kinek magának is néha feddésre és szünetlen fölvigyázásra van szüksége, arra nem igen lehet mások' oktatását bízni.

Gyula. Én mindnyájunk' nevében igérhetem, hogy egész tehetségünk szerint fogunk iparkodni.

Séliné. Azonban ti ne vegyétek ezt még úgy, mintha elvégzett dolog volna; szükséges, hogy előbb mi is meggondoljuk és tanács-

kozzunk együtt, ha lehetséges és hasznos lesz-e az reátok nézve?

Dárdainé. Szólunk még erről; azonban biztathatom a' gyermekeket, mert tapasztalásból tudom, hogy az ember legjobban tanúlja azt, a' mire másokat tanít; azért gyakorlottam gyermekeimet is a' tanitásban, és igen jó sükerrel, de még ezen kivül a' felvállalt új hivatal mindegyiket, ugy reménylem, arra fogja serkenteni, hogy annál meggondoltabb és illedelmesb legyen. Hogy illy fontos, jó ügy bizatott reájok önérzésüket emelni és minden jóra ösztönözni fogja őket. — Ezen felül, hozzá szoknak korán, másokról gondoskodni, és a' nálok gyengébbekkel és alattvalóikkal jól és szeretettel bánni; mindez nem csekély nyereség leszen reájok nézve, 's azt gondolom sokkal felmulja azt, a' mit ellene hozhatnánk föl ezen gondolatnak. —

Földesiné. Természetes, hogy csak a' nagyobb gyermekek részesülhetnek ezen foglalatosságban, és ezek is csak a' mennyire okos magaviseletükkel, iparkodásukkal és előmenetelükkel arra magokat érdemesekké és alkalmatosakká teszik.

Kálmán (Szidihez). Nem volna neked is kedved kisded tanítónő lenni? az oktatóskodást úgy is szereted.

Sidónia (gúnyolva). Sőt nagy kedvem van.

Várdi. Alig lesz szükséged reá, mert én nehezen fogok kisdedóvó intézetet alapítani.

Náni. Jól teszi. A' sok újságokat kezdik, pedig semmi jó sem jő ki belőle; maradjunk csak meg régi szokásinknál.

Tornyos. De ha őseink, vagy azoknak ősei is azt mondták volna, mi sem lennénk ott a' hol most vagyunk; sőt ha Ádám ezt mondá vala, mi most is vad állatok' bőrébe öltözködnénk, és vad gyümölcsökkel élnénk; tetszenék-e ez?

Várdi. Én nem mondom, hogy maradjunk a' réginél: de ha újságot veszünk fel, csak ollyan legyen ez, a' mi hasznot és örömet szerez nekünk.

Földesi. Ebben mi minnyájan megegyezünk; csak abban különböznek nézeteink, hogy mit ismerünk el hasznosnak és örömnek? — Az én nézetem szerint ezek kétfélék; ollyanok t. i. mellyeknél csak a' jelen szempillantást veszszük tekintetbe; és ollyanok, mellyek, habár a' jelenben némi megtagadással 's némi nehézséggel járnak is, jövőre tartósan és igazán boldogítnak bennünket. — Az ollyan örömök, mellyek nem segítenek elő bennünket rendeltetésünk' útján, mind az első rendbeliekhez tartoznak, azaz, csak rövid időre hatnak kellemesen, és nem képesek lelkünk' vágyait igazán kielégítni, sőt nem sokára untatnak bennünket; illyen minden hiú mulatság, mellyben a' lélek nem részesül és nem tökéletesedik.

Várdi. Már most szeretném tudni, minő örömek azok, mellyek az úgy nevezett rendeltetésünkben elősegítenek? Ezen rendeltetés az legyen-e tehát, hogy minden örömtől elzárva, mint a' régi remeték, éljünk, és minden jót kedvest és szépet megtagadjunk magunktól?

Földesi. Épen ellenkezőleg. Minden jót, kedvest és szépet fölvegyünk és ápoljunk magunkban, csak ismerjük meg, mi az igazán jó és szép.

Mari. A' mulatságok is jók és szépek, tehát szabad ezeket is fölvenni életünkben.

Földesiné. Minő mulatságokat neveztek ti jóknak és szépeknek?

Mari. Mindenfélét: tánczot, muzsikát.

Czili. Igen, a' bálokat, mellyekről a' városban annyit hallottunk, a' komédiát. —

Andor. A' lovaglást a' sétálásokat.

Imre. A' billárd- és tekejátékot.

Géza. A' vadászatot.

Földesi. Mindez magában nem épen elvető; ha csak mint pihenést, mint fűszert az ételben, ritkán 's móddal használjuk; de a' ki csak mindig egyik illyen örömtől a' másikhoz sietne, a' kinek ennél egyéb foglalatossága nem volna, bizonyosan nem sokára efféléket megunna, és boldogtalan emberré lenne; cselekvésre, munkára vagyunk mi teremtve a' világon, és munka nélkül, habár ez sokszor nehéznek tetszik is előttünk, soha sem lehetünk boldogok igazán. Higyjétek el gyermekeim! azon boldog önérzést, mellyet a' sükeres munkásság ad, semmi egyéb nem pótolhatja a' világon.

Gyula. Még is sok ember van, a' ki minden munkát kerül.

Valler. Mert az illyen még nem érezte azon kielégítő boldogságot, mellyet a' munkásság ad; hozzá szokik az illyen a' henyéléshez, ha külső körülállásai nem kényszerítik dolog-

ra; de bünhödik az illyen, mint mindegyik a' ki elvéti önhibája által rendeltetését, mert unalom és mintegy lelki zabálás közt éli napjait és mindig elégedetlen.

Várdi. Ismét és mindig rendeltetés; itt már annyiszor említtetett ezen szó és még sem fejtetett voltaképen ki, mi légyen ez; ha csak azt értjük rendeltetésünk alatt, hogy dolgozzunk, ennek a' barmok is megfelelhetnek; — a' jármos ökör többet dolgozik akármellyik embernél.

Sidónia. Mi légyen rendeltetésünk? ezt igen könnyü megfejteni.

Tornyos. Nem igaz-e, hogy Szidi minden kérdésre megfelel? ő mindent ért.

Náni hisasszony. Pedig, mintha csak ma volna, mikor pólyában hordoztam őtet; de illyen a' mai ifjuság! az én időmben a' gyermekek alig mertek mocczanni, midőn az öregek beszéltek.

Földesiné. Ez nem volt jó, mert ez által elvadultak a' gyermekek és elidegenedtek szülőiktől; de ebből nem következik, hogy a' gyermek olly megbizottsággal adja elő véleményeit, mintha mindent átvizsgált volna és legjobban tudna.

Andor. De úgy-e szabad véleményeinket itt kimondanunk azért is, hogy ezek megigazoltassanak?

Földesiné. Igen is, csakhogy igazolást várjatok, és ne úgy adjátok elő kis gondolatitokat, mint ellenvetésen túl levő igazságot. Lássátok édes gyermekeim, igen rövid még a' ti éltetek, hogy a' magatok' tapasztalása után

illy igazságokat kifejthetnétek vagy feltalálni képesek volnátok; csak más' tapasztalása után tanuljátok ti ezeket, és sokszor nem is vagytok képesek ezeknek valóságát igazán belátni, vagy csak fontolóra is venni. — Azonban mondja el ki mit akart. Szidi! örömest meghallgatjuk vélekedését és felelünk kérdéseire.

Valler. Bizonyosan Szidi azon kérdésre akart felelni, mi légyen rendeltetésünk a' földön, és ezt könnyünek mondta.

Sidónia. Könnyü és hamar kimondható: rendeltetésünk az, hogy a' lehetőségig ki míveljük magunkat.

Dárdainé. Ez igen jó — most csak az a' kérdés marad fenn, hogy minemü legyen ezen kimívelés. —

Kálmán. Megmondom én mit gondolt Szidi: kimivelődés az, hogy az ember ollyan legyen mint ő.

Valler. Kálmán Kálmán! ez már ismét renden kivül van. Talán azt akarta mondani Kálmán, hogy sokan igen bal véleményben vannak a' kimívelődés felől, és ezt egészen külsőségekben helyezik, jóllehet az igazi kimívelődésnek leginkább az ember' belsőjére kell hatni. A' külső alakok, mint p. o. a' diszes és tetszetős magaviselet, sőt azon ismeretek is, mellyek leginkább csak azt tárgyazzák, hogy az embert a' társaságban kitüntessék és kellemessé tegyék, korántsem elégségesek arra, hogy rendeltetésünk' czéljának tartassanak. Hasznosak ugyan kétségkivül ezek is, de csak jelei, kifejezései legyenek azon felsőbb belső kimívelődésnek, kedélyünk' lelkünk' azon álla-

potjának, a' mellyre, mint éltünk' legfőbb czéljára törekednünk szükséges.

Sidónia. Jelei? kifejezései? ha az ember avval akarná magát tetszetőssé tenni a' társaságban, hogy azt fejezze ki, mi belsejében van, bizonyosan nem igen érné el czélját!

Valler. De nem is volna igazán mívelt azon ember; mert a' mívelt embernek szép, tetszetős belseje; lelkében csak jó és szelid indulatoknak enged helyet, csak azokat ápolja magában, csak minden jóra és szépre való hajlandóságot képez ki mindig inkább belsejében. — Ha tehát magaviselete ezen jó indulatokat fejezi ki 's mutatja a' társalkodásban, bizonyosan tetszetős lesz ez; illyen belső mívelődés szerint nem sérti meg az ember soha a' másikat; mindenkiben csak kellemes érzéseket iparkodik gerjeszteni, még a' rosz és a' kíméletlen iránt sem kíméletlen durvasággal-, hanem szelid, okos, belsőkép' meggyőző móddal viseltetik; csak a' jóra vezérelni, nem bántani vagy büntetni törekszik.

Sidónia. Így tehát mindent, a' mi egy jó mívelt embertől kivántatik közönségesen a' társaságban, csak semminek vesz Valler úr.

Valler. Korán sem; azonban a' társaság igen tágas értelmű szó; az úgy nevezett társaság sokféle, és talán sokfélék is ennek nézetei arról, mit kelljen jó növelésnek nevezni; de mondja most tehát meg Szidi, mit gondol, mi kivántatik egy jól növelt embertől?

Sidónia. Mi kivántatik? hogy — hogy —

Kálmán. Úgy-e, most még is fenakadtál, és nem tudsz erre megfelelni.

Sidónia. Ó épen nem. A' jól növelt ember az, ki a' társaságban magát ki tüntetni, legalább tetszetősen viselni tudja.

Valler. Igen átalános és nem kielégitő ez. Ereszkedjünk részletesbben ezen tárgyba, és nézzünk egyes ágozataira. P. o. micsoda tulajdonokkal kell bírnia egy leánykának önhelyezetében, hogy őtet jól növeltnek lehessen mondani?

Sidónia. Kellemesen tudjon beszélni minden emberrel; semmi illetlenséget el ne kövessen; tudjon legalább németül és francziául; tánczolni; szép munkát késziteni, és szóval, minél több kellemes talentumokkal bir, melylyel a' társaság' mulatságára lehet, annál míveltebb, annál jobban növelt volna azon leány. —

Valler. És ha ez fiú volna, még mind ezekhez lovaglani, vívni s' a' t. kellene neki úgy-e? Fájdalom! igen sokan csak illyenekben helyezik a' jó növelést; pedig lehetne valaki társaságban ezek nélkül is míveltebb és jobb növelésű, mint az a' ki mindezen tulajdonokkal dicsekedhetnék.

Sidónia. Ez még is különös volna. — De feleljen most meg, kérem, Valler úr azon kérdésre: millyen tehát az igazán mívelt ember?

Kálmán. Most azt gondolja Szidi, hogy majd Valler úr is úgy fog akadozni, mint ő előbb.

Valler. Nem is ollyan könnyen lehet ezen kérdésre megfelelni; azonban mi legyen fő alapja a' mívelődésnek, ezen kérdés' megfejtését Gyulára bizom.

Gyula. A' mívelt ember, úgy véli Valler úr: mindenek előtt kötelességeit igyekszik ismérni, és ezekről minél tökéletesbben fölvilágosodni.

Géza. Én ezt igen könnyünek és egyszerűnek gondoltam: „szeresd mindenek fölött istenedet; és felebarátodat mint önmagadat," így tanultuk mi ezt. —

Földesiné. Igen, — de ezt minden alkalommal igazán átlátni, és a' szerint, miként a' józan ész kivánja, gyakorolni nem ollyan könyü, és meggondolást kiván. — Hányfelé elágazik azon törvény, hogy felebarátinkat szeressük, — és mennyi foglaltatik ebben! Először az egész emberiség, azután szorosabb viszonyaink állnak ellőttünk. Valóban gyengéd árnyéklatú kimivelt érzés és gyakorlott megkülönböztetés szükséges, hogy szinte azon isteni parancsolatnak: „szeresd felebarátodat mint önmagadat" teljesítésében az igaz úton maradjunk, és példáúl ne mulaszszuk el kötelességeinket azok iránt, a' kiknek közelebb igényeik vannak szeretetünkre, figyelmünkre, segitségünkre, az által, hogy távolabb viszonyainkat erőnk felett tárgyalva, — a' legközelebbeknek kielégítésére módunk nem marad.

Andor. Hogy' lehetne ez? én azt gondoltam, hogy soha sem mulasztjuk el valaki iránt kötelességünket avval, ha másokkal jót teszünk.

Földesiné. Ez még is igen meglehet; ha p. o. én mindenféle idegen gyermek' növelésére fordítanám időmet, és a' ti növeléstekkel azalatt nem gondolnék, elhagynálak benneteket: a' közelebb, elsőbb kötelességemet mulaszta-

nám ollyanok miatt, mellyek ezeknél hátrább állnak. Azért kell ismérni voltakép' kötelességinket ezeknek fokozatai és az életnek különböző viszonyai szerint, hogy egyiket szerfölött kiterjesztvén a' másik ellen ne vétkezzünk.

Dárdainé. A' jó ember' szíve és törekvése a' naphoz legyen hasonló; minél közelebb a' közép ponthoz, leginkább világítnak, legjobban melegítnek sugárai; — legközelebbi körébe azaz családjába leginkább hasson a' jó ember; aztán mindig inkább terjedjen köre. A' nap is bár mindenhol, hová hat, világot, meleget terjeszt: de természetes, minél távolabb annál vékonyabbak sugárai.

Valler. Igen, de minél több és erősb világosság és melegség, azaz miveltség és szeretet van a' közép pontban, annál tovább terjednek a' sugarak, annál nagyobb körben, annál jótékonyabban világítanak és melegítenek mindent. A' mívelt ember nem lehet önző, mit közönséges értelemben egoistának mondanak; minél míveltebb, annál tovább terjed hatásának és érdekeinek köre. A' felsőbb míveltségű ember képes némikép' az egész emberiség' ügyét magáévá tenni, és magát mint az egésznek tagját tudván tekinteni 's érezni, így az egész' boldogságában fel is tudja találni a' magáét, a' nélkül, hogy legközelebb köre és családja iránt kötelességeit elmulasztaná. Minél míveltebb valaki jóságban, okosságban, ismeretekben: annál igazábban teljesítheti azon szent törvényt: szeressed felebarátodat, mint ön magadat.

Czili. De igen kevés ember lehet csak olly boldog, hogy az egész emberiség' hasznára munkálkodhassék; teszem mi, és átalában az asszonyok, mit tehetnek azok illy módon az emberiség' hasznára.

Valler. Nemcsak az asszonyoknak, de minden embernek is a' természet és a' sors által meg van szorítva hatáskörük; legyen ez szükebb vagy tágasb, de határai mindig vannak. Az embernek tehetsége, élete, az egész ember, igen is határok közé van szoritva; ő tökéletlen, hogy' ne lenne tehát illyen mind az a' mit mívelhet. Itt csak azon szempont vétetett föl, a' mellyből mindegyik indulhat, és azon czél, mellyre törekedhetik. Továbbá midőn azt mondom, hogy az egész emberiség' ügyét, a' magamévá teszem, nem kell azt úgy érteni, mintha mindazon ezer millió emberért, a' ki a' világon van, közvetlen kivánnék munkálódni: hanem úgy, hogy érzem szívemben, miként mindazon ezer millió ember felebarátom, testvérem, és hogy előmozdítván, a' mennyire lehet, azoknak javát, kiket a' sors hatáskörömbe helyezett, vagy is a' kiket elérhetek jótéteményeimmel, — igyekezvén ezen kört, mint tőlem telik, kiterjeszteni, azaz: minél több embernek lenni hasznára, boldogságára, örömére; ha egy részét, bármilly csekély részét is az egésznek elősegítem akármi jóban, az egésznek használtam, szintén úgy, a' mint egy, bármilly csekély tagjával a' testnek jót tévén, az egész testre behatok. — Ha pedig mindegyik körében így iparkodnék, milly igen előmehetne mívelődésben boldogságban az

emberiség, mellynek nem kevésbbé mint az egyes embernek mívelődés, tökéletesedés a' czélja. Mindig jobb, emelkedő életre törekedjék az ember, ez földi létének föladata. — De ne szorítsa szük körre ezen törekedést, hanem a' mit magára nézve az élet' legfőbb ezéljának elismér, arra segítsen másokat is, a' mennyire ez hatalmában áll; minden embert nem kevésbbé mint önmagát az egész' tagjának ismerjen, és illy módon szeresse felebaráját mint önmagát. —

Földesiné. Ez pedig nem ellenkezik azzal, a' mit előbb mondottunk, t. i. hogy a' közelébb viszonyaink iránt előbbvalók, nyomosabbak, határozottabbak levén kötelességeink, ezeket iparkodjunk mindenek előtt teljesíteni.

Földesi. Mindegyiket iparkodjunk teljesíteni; csakhogy a' kötelesség' határai közt maradjunk; — azaz ne tegyünk egy felől olly módon és olly sokat, hogy ez által más felől el kelljen mulasztani kötelességeinket, mert az, a' mit így kötelességünk' elmulasztásával teszünk, bármi jónak tessék is; csak igy látszik, és valódikép' nem jó többé, ha a' miatt kötelességünket elmulasztjuk. Nem is lehet azzal menteni magunkat, hogy egy kötelesség miatt a' másikat elmulasztjuk; mert ekkor valósággal nem azt teszszük, a' mi kötelességünk.

Földesiné. Igaz, és érthető ezen különbség, és az életben legnagyobb fontosságú; figyelmezzetek erre jól édes gyermekeim! kivált az ifjúság' idejében sokszor a' hiúság valamelly kitünő jónak eszközlésére készteti az ifjat, és ezért igen kész elmulasztani kötelessé-

gét, melly egyszerű, közönséges és nem különbözteti meg őt a' többitől.

Valler. Midőn én még hazámban éltem, egy illy szomorú példának voltam tanúja. Egy házban laktam egy igen jó és tiszteletre méltó özvegygyel, kinek egy leánya volt csak, velem egy idős és ifjú koromban kedves játszó társom. Midőn 1813ban egész Európa háborúban volt, és minden nép abban sorsának elhatározatát várta, a' német ifjúság is felhivatott, hogy fogjon fegyvert és védje hazáját. — Én már mintegy 18 éves voltam; szivemben is lángolt a' haza-szeretet és dics-vágy, melly akkor minden ifjút elragadott. — Elmész-e? így kérdezett Emilia, azon özvegy' leánya, igen megilletődve, midőn először tudtunkra esett ezen fölhívás. — Bizonyosan, felelék. — Én is elmegyek! felkiálta Emilia egy kevés gondokozás után: miért nem mennék el én is? — Először tréfának vettem a' dolgot, azután midőn láttam, hogy komoly, elhatározott szándékká lett csak hamar Emiliában ezen gondolat, előadtam neki, minő különbség van e' részben mi kettőnk közt, hogy nekem, kit hazámnak felhivása személyesen illet, kötelességemben áll hazámat védeni, hogy ez rendeltetésem, és hogy ezen kivül is magam állok a' világban, nincs közelebb joga senkinek is életem-, szeretetem és ápolásomra. Neki ellenben, ha azt nem tekintenénk is, hogy mint leánynak minden bevett szokás és illendőség tilt illyen különösködést, — de koros anyja elhagyatva, segitség nélkül fogna maradni ha ő elhagyja, kinek legközelebb kö-

telessége anyjának gyámolása; csekély erejű karja pedig a' hazának még is csak igen csekély szolgálatot tehetne. De ő elragadtatva eleven képzete- és hiúságától. Csak ezen rendkivüli szándékról álmadozott; magában egy Orleansi szüzet szemlélt, és szünetlen zaklatott engem, hogy segíteném föltétele' teljesítésében. Én ennek határozottan ellenmondtam, sőt fenyegettem, hogy ha föl nem hágy szándékával, tudtára adom ezt anyjának. Megharagudva reám Emilia, nem szólott többé szándékáról, 's minthogy szokott módjára nyugodtan élt, azt véltem, hogy végre belátván tervének fonák voltát, attól elállott légyen.

El is voltam foglalva azon idő alatt készületeimmel, és végre elmentem egy csapat önkénytesekkel Lüczow' seregéhez. Más nap egy másik csapattal egyesültünk. Elevenül emlékezem most is, midőn nyugvó helyünkön eltávoztam egy kevessé a' seregtől, — egy igen karcsu és fiatal katona azon új csapatból közelített hozzám, és fölemelvén süvegét szemem közé nézett. Milly nagy volt meglepetésem, midőn Emiliát ismértem meg. — Lásd, úgymond: még is eljöttem, habár megtagadtad is tőlem segítségedet. A' belső sugallás, melly engem erre késztetett, legyőzött minden nehézségeket.

Elszöktél anyádtól boldogtalan! így szólék: és azt véled, hogy ezzel valami jót cselekvél? —

Hazám az első anyám! felele az ábrándozó leányka. — Hiában ismételtem nekie, hogy ez nem szorult ő rá, midőn szegény any-

ja, a' ki őtet táplálta, 's növelte, nyomorúságban és búban fog elhalni. Haraggal hagyott el innét Emilia, visszatérvén csoportjához, mellyben egy másik ismerősünk, egy gazdag kereskedő' fia volt, ki őtet mindenben segítette vala, hogy szándékát kivihesse.

Nem sokára ütközetbe mentünk, és a' boldogtalan Emilia az elsőkbüli volt, a' kik elestek közűlünk. Szegény anyja bújában súlyos betegségbe esett, mellyben, kellő ápolás és segítség nélkül szükölködvén, meg is holt.

Sidónia. Csak az volt a' baj, hogy elesett szegény Emilia; ha életben maradt- és hös tettek után fényes jutalmakkal tért volna anyjához, mindenki dicsőitette volna őtet.

Földesiné. Mindig kárhozatos maradt volna ez, minden józan ember előtt. A' kötelesség alól semmi sem szabadít fel. Ennek föláldozására csak a' hiúság birta Emiliát; nem is kellett volna neki nagy miveltség, — csak jó szív és gyermeki szeretet, melly őtet illy lépéstől visszatartóztatta volna. — De vannak ollyan esetek is, a' mellyekben nem elégséges a' jó szív, hogy a' kötelességet igazán megismerjük és megkülönböztessük olly ösztöntől, melly magában jó és csak egyes esetekben ellenkezik kötelességünkkel.

Czili. Emilia' esete nem illyen volt-e? ha p. o. neki sem lettek volna szülői, mint Valler úrnak, nem jól tette volna-e, hogy elment az ütközetbe?

Földesiné. Lehet ollyan eset, melly az embert fölszabadítja attól, hogy a' bevett szokások és a' világban megismert illendőség ellen

cselekedhetik, a' nélkül, hogy az illyen cselekvés kárhozatos volna; de illyen esetek igen ritkák; csak nagy és bizonyos jónak lehet illyen áldozatot tenni. Többnyire pedig mindig rosz következése van annak, ha valaki a' bevett szokás ellen cselekszik, ha magában nem volna is rosz azon cselekedet. Ezen szokás és ezen illendőség pedig az asszonyt a' ház' szük határai közé szorítja. A' mint mondám: lehetnének olly esetek, mellyekben ezen szokást és rendet elmellőzhetné valaki; ha tudniillik a' jó, mellyet az által tenne, fölülmúlná azon roszat, melly az illy különködésből mindig származik. De Emilia' esete épen nem volt illyen, — sőt akkor sem lett volna az, ha egyedül állott vala is a' világban; mert azon jó, mellyet ő mint katona tehetett volna, csak kétséges és csekély volt, csekélyebb mindenesetre annál, mellyet rendes körében jó akarattal és erős igyekezettel szerezhetett vala; a' rosz következés pedig, ha nem bizonyos, igen valószínű volt.

Czili. De nem munkálkodhatunk mi tehát soha az egész emberiség' hasznára, ha a' szokás és illendőség minket csak épen a' ház' körébe szorít.

Dárdainé. Nincs ennek olly igen szoros értelme; de ha csak házunk' körében tehetnénk jót, még innen is elég befolyásunk volna az egészre. — Egy asszony ha kimíveli tehetségeit; ha kötelességét körében teljesíti, gyermekeit jól növeli, házát rendben tartja, cselédjeit jóra vezérli, ezeknek gondját viseli, jólétöket, tökéletesedésöket munkásan eszköz-

li, igen sok jót tehet a' világon. Gyermekei a' kiket jóra vezérlett, cselédjei, a' kik általa hasznos, jó emberekké lehetnek, egész háza, melly jó rendben van; mennyi jót terjeszthet mind ez! Ezen kívül tovább is terjeszthetjük mi hatáskörünket a' nélkül, hogy ez által a' bevett szokásokkal ellenkeznénk. — Példa erre mindjárt a' gyermekóvó intézet; Egy asszony alapította először hazánkban. De épen akkor, midőn azon Emilia Lüczow' seregével ment, hány nemes lelkü asszony foglalatoskodott a' megsebesített és beteg katonák' ápolásával; hány köszönte élete' megtartását ezen jóltévő munkálódásnak; és így, sok más móddal tehetünk bizonnyára mi is elég jót a' világon; terjeszthetjük mi is a' míveltséget és a' jót körünkben, csak igazán akarjuk.

Valler. Kevés ember van ollyan, a' ki ezt nem tehetné, Mindenki körülálásait sőt természeti hajlandóságait is tekintetbe veheti annak választásában, a' miben a' közjóra munkálódni akar. Mert különbözők a' tehetségek, és egyik p. o. ki mint törvénytudó és bíró igen sok jót tehet, igen rosz orvos, vagy növelő lenne. De orvos is szükséges; és fognak ollyanok találkozni, kiknek ehhez nagyobb hajlandóságuk, több talentomuk van. Így egyik tudományokkal foglalatoskodik, könyveket ir, a' melylyek az emberek' felvilágosítására vagy gyönyörködtetésére szolgálnak; a' másik, körülállásai szerint közhasznú intézeteket alapít, vagy ha ehhez pénze nincs, munkálkodik azokban, mellyek mások által alapítvák.

Gyula. Hát a' szépművek és mesterségek, — ezeket senki se mívelje?

Géza. Ezeknek talán nincs is hasznok.

Valler. Sőt inkább! A' szépmesterségek, mint a' költészet, muzsika, festés 's a' t. az életet emelik és nemesítik, — az embereknek legszebb és legtisztább örömöket nyújtanak; és így az is valódi érdemet szerez magának az emberiség iránt, a' ki ezeket míveli és tökélyetesíti.

Dárdainé. Ollyak ezek, mint a' virágok a' kertben, ezeknek sincs hasznok, azaz, — nem eheti meg őket az ember, nem használhatja eszközök' készítésére, vagy tűzre, mint a' fát, még is örömmel míveli, gyönyörködik bennök, és legszebb ékességnek tekinti kertjében.

Földesi. De ideje már hogy azon tárgyhoz térjünk a' mellyért itt összejöttünk; az idő halad; kérjük Füzes urat, folytassa előadását és ismérkedtessen meg bennünket, mi legyen szükséges egy kisdedóvó intézetnek fölkészitésére és ellátására.

Füzes. Földesen ugyan már többnyire föltaláltam minden ehhez kivántatót, és ennek megszemlélése által leginkább megismerkedhetik mindenki a' szükséges helylyel, eszközök- és bútorokkal; azonban felszámlálom még is, minthogy némellyeknek szükséges voltára nézve talán egy kis magyarázás kivántatik.

Minthogy két esztendőstől nyolczig vétetnek be rendszerint a' gyermekek az intézetbe; szükséges, hogy illy különböző korú és tehetségű gyermekek legalább két felé osztassanak;

e'hez igen jó, ha két szoba van; azonban ha nincs, annál inkább ha a' gyermekek nagyon kevesen vannak, egy szobában is el lehet különözni őket, de a' szoba legalább téres legyen és minél világosabb. A' szobában padok legyenek tiz és tiz gyermekre egyet számítva, mindegyik pad' szélén ül egy figyelő, igy nevezünk egy kiválasztott okosabb és az intézet' szokásaiban 's a' tanulás' módjában jártasabb gyermeket, ki az egy padban levő többi kilencz gyermekre ügyel: ha nem követnek-e rendetlenséget el, vigyáznak-e? a' többivel együtt mondják-e és teszik-e azt, a' mit a' leczke hoz magával? A' mi intézetünkben változnak e' vigyázók, és csak azokra nem kerül a' sor, a' kik teljesen alkalmatlanok. A' vigyázók arra is ügyelnek, hogy minden törvény az oskolában úgy mint a' játszó-helyen szorosan megtartassék, ezek felelősek ha az nem történik, és mégsem jelentették azonnal a' tanítónak. — Szép látni, milly komolysággal és buzgósággal jár el némelly kisded fölvigyázó ezen tisztében. Egyébiránt szükséges minden intézetben több nyomtatott olvasó tábla; szükségesek kemény papirosból kimetszett egyes betük és számjegyek, mellyeket a' gyermekek összerakván — mi mulatja őket — szavakat olvasni és irni, számokat kimondani könnyebben megtanúlnak. Minden gyermek' számára egy palatáblának hozzávaló palavesszővel kell lennie, melly a' falon függ; — azon számoló eszköz is, melly már ismeretes előttünk, ide tartozik. — Azután vannak több fából készített támok (Pult) mellyeknek felső részét föl-

jebb alább tolni és forgatni lehet, erre tétetnek azután a' képek vagy egyéb tárgyak, mint p. o. készítmények, növények 's a' t. mellyeket a' tanító mutatni akar a' gyermekeknek, ezek így mindenfelé fordíttatnak, hogy minden gyermek láthassa és így jobban felfoghassa a' tanító' magyarázatát. Az, kit a' tanító felhí, egy pálczikával minden tárgyra reá mutat, mellyet megnevez. Igen czélszerűek még mindenféle képek, a' természet-tudományt, gazdaságot, kerteket, állatokat, müvészetet, történetet 's a' t. illetők. Jézus' életéből vett képek rendkivül jótékonyan hatnak a' gyermekekre. — Egy föld- és egy ég-golyó, 's földabroszok igen hasznosak; nem különben a' formátumra nézve különbféle gömbölyű és szegletes alakok, és sok más, mit a' tanító a' gyermekek' fölfogásuk' isméretük' és megkülönböztető tehetségük' felébresztése- 's kiképzésére nézve alkalmatosnak gondol és használni tud. Egy harang is kell az intézetben, a' mellyel a' tanulás' változtatásakor a' játszó-helyre való menéshez 's a' t. jel adatik. Illyes, bár csekélynek tessék, igen jó, mert a' gyermekekre nézve a' rendtartást kedvessé teszi már felfogásaik' zsengéjében. A' játszó-hely, a' mint ezt az alapítvány vagy a' szülők' tehetsége engedi, többféle játékszerekkel van ellátva; a' legközönségesebbek: mindenféle hinták, ugrálásra mászkálásra 's más testi gyakorlatokra szolgáló készületek, lapták, kis tekejáték hely; különféle formára metszett fadarabok, mellyeket a' gyermekek épület formára összeraknak, 's a' t. — illyeseket a' tanító a' körülmények-

hez képest szerezhet és használhat. Mind ebben a' tanítónak fő gondja legyen, hogy a' játékokat egyszersmind hasznosakká tegye, és így a' szembekötős, bújóskás és a' gyermekeknél közönséges újabb játékokon kívül még másokat is hozzon divatba, p. o. a' müvészi játékot, mellyben mindegyik gyermek mozgásival egy müvészt utánoz, és a' többinek elő kell találni, hogy millyen mester-ember az, a' ki itt p. o. kezét erőtetéssel fölemelgeti, mintha kalapácscsal verne; ott mintha tűt húzna ki, úgy nyújtogatja karját; amott ismét a' tészta-dagasztásnál való mozgásokat utánozza 's a' t.

Földesiné. Ezt mind szemlélni kell, — az egyedüli elbeszélés csak igen tökéletlen képét adja elő. —

Földesi. Hátra van azonban még, hogy a' költségről szóljunk, melly egy illy intézet' alapítására szükséges, és továbbá azon tulajdonokról, mellyek a' tanítóban vagy tanitónéban megkivántatnak; úgy végre a' kisdedóvó intézet' épületéről. De mindezek nem igen fogják a' gyermekeket érdekelni. Jó lesz tehát, ha feleségem velök maradván, folytatja a' minap félben hagyott elbeszélését; mi pedig távozzunk és dolgozzuk ki tervünket. (El mennek.)

Földesiné. Folytatom tehát, hol elhagytuk a' múltkor: t. i. mint emlékezni fognak a' gyermekek, a' midőn a' rablók új rejtekükben tanyáztanak — Camillo pedig reménység és csüggedés közt volt Dorinna' szolgálatára. —

Egy idő óta azonban növekedett a' rablók' óvakodása; több őrök voltak ki állítva; ritkáb-

ban hagyták el barlangjokat; sokszor az élelem is fogyatkozott, és Camillo éhesen maradt volna, ha Dorinna loppal nem rakott vala félre számára a' csekély eledelből.

Camillo észrevevé, hogy valamelly veszedelem fenyegeti a' rablókat, új reményekkel kezdé magát kecsegtetni. Egykor a' rablók, kik inkább és inkább visszavonúltak, kimenének ismét, mert már nem élhettek többé, elfogyván minden eledelök; de igen hamar sietett vissza egyik közülök, segítségre híva azokat, kik a' barlangban maradtanak; — azt értheté csak Camillo, hogy ellen állván nekiek több utazók, kiket ki akartak rabolni, katonaság közelített, kik elől a' rablók visszavonulnak, és mint lehet védelmezni akarják magokat, de a' legnagyobb veszedelemben vannak. — Ezen hírre kitódulának mind a' barlangból, Dorinna is jajgatva követte férjét és senki sem figyelmezett Camillora. Ez is dobogó szívvel utánuk sietett a' rablóknak, de künn senkitől sem vétetvén észre, ellenkező utat választott. Szaladt most mint tudott Camillo pihenés nélkül mind addig, míg ereje egészen el nem hagyta. Egy térségen lelte magát, és leült egy kevéssé pihenni. A' hajnal kezdett épen szürkülni, 's nem nagy távolságra egy falut vett észre. Ezen látványra Camillo térdre esett, szivből imádkozott, köszönvén az istennek menekvését, és könnyült szívvel folytatá útját. — A' nap' első sugári fénylettek már a' falú' templomának aranyozott toronygombján, midőn Camillo ehhez közelített. Egy paraszt jött itt elébe és elcsodálkozva szemlélte Camillo'

alakját, ki Dorinna által felczifrálva, pillangókkal megrakott ruhájában valamelly kötélen tánczolóhoz hasonlított. Megszólítá Camillo a' parasztot, de alig értette ez őtet, minthogy Olaszország' tartományaiban igen különbözik a' köznép' nyelve, kimondása és beszédmódja. Fejcsóválva hallgatta, félig értvén csak a' paraszt, Camillo' kalandjait; végre mindig azt gondolván, hogy majd mindenféle mesterségekkel fogja mulatni őtet és háznépét, — házához vezeté Camillot, téjjel és kenyérrel jól tartván unszolá, hogy mutatná már most mit tud. Camillo értésére adta neki nagy nehezen, hogy ő nem kötéltánczos; de ezzel vége is volt a' barátságnak, és kiperelé házától őt a' paraszt; sőt több lakos gyülvén össze mind Camillora támadtak; — az egyik pedig elbeszélvén, mikép' a' közel lévő városkában vásárkor épen illyen fiú lopta volt meg őtet, alig tudott végre kezeik közül szabadulni Camillo. Ez szegény, félénkebb lett már mind az által, mi vele történt, és sietett elhagyni a' falut; nem is mert igen emberek közé menni szeszélyes öltözetében. De hol szerzett volna magának másfélét, egészen ismeretlen tartományban, minden pénz nélkül?

Kitéve a' nap' hevének, még is minden bokrot került, mert félt hogy egyikben vagy másikban kinzói közül lappang valamellyik; emberi lakáshoz szinte úgy félt közelíteni, mert azonnal egész gyermek-sereg vevé körül. — Egy kietlen vadon vidékben ballagott most Camillo, és szabadságának első napját majdnem még nyomoruabban tölté, mintsem a' rab-

lók közt vala. — Estve felé nagy főfájást érzett, lankasztó hőség fogta el, és épen néhány omladék tünvén elébe utjában, rettegni kezde ezeknek látásán, szaladni akart ő, de nem birván magát összerogyott. Alig eszmélvén fel egy kissé, egy fekete öltözetü alakot látott feléje jőni, ez fölemelé őtet, és bár ellen akart állani Camillo utolsó erejével a' fekete ruhás embernek, ez a' bágyattat az omladékok felé vitte; ott iszalag és bokrok közt egy ollyan ajtót nyitott fel, a' millyenre Camillo még igen jól emlékezett első kalandjáról, és egy sötétes boltozatba ment véle. — Ezentúl nem látott Camillo semmit; mély ájulásba esett, és ebből csak eszén kívül, a' legrettentőbb phantasiák közt ébredt fel, szüntelen rablókról és ezeknek kegyetlenségiről, szörnyü sorsáról és kedves atyja' szomorúságáról ábrándozván.

Sokáig igy tartott ez, Camillo szüntelen borzasztó képzeletekkel küzdött, míg végre föleszmélődvén beteg álmaiból és enyhülvén a' rajta volt forró láz, — egy hüves hajlékban és csínos ágyon lelé magát. Egy fekete öltözetü alak ült ágya mellett, ki egy nagy könyvben olvasott. Almélkodva tekintett most mindenre Camillo, a' mi körülötte volt, és nagy nehezen öszveszedte gondolatit, hogy csak homályosan is reá tudjon emlékezni, mikor és mi módon jutott ide. — Borzadás fogta pedig el egész testét, melly most a' betegségtől el volt gyengülve, midőn emlékezetei újultak. Megnyugtatására szolgált még is, hogy a' mi most körülveszi őtet, épen nem hasonlít olly

rabló tanyához, millyenben fogva tartatott. Közel ágyához egy oltárt látott Camillo a' düledék falak közt fölemelve, azon ezüst kereszt volt, virágokkal ékesítve, — ágya mellett pedig fa zsámolyon egy tisztes ősz remete ült.

Ez nem olly ritka látvány Olaszországban, mint nálunk, és sokszor az illy elvonúlt szentes életű emberek régi omladékokban választják lakjaikat. Mindaz eszébe jutott most Camillonak és tökéletesen megnyugtatá őtet úgy, hogy képes vala nyájasan köszönteni az öreget, a' ki könyvébe tevé szemüvegét, Camillo' üterét tapintá, és csakhamar nagy örömmel mondá: jól van, hálá isten! igen jól van. Most csak ne beszélj édes fiam, meg fogom később tudni, hogyan jutottál ezen szomorú állapotba, mert még phantasiáid is arra mutattak, hogy jobb sorshoz szoktál, mintsem ruhádból és helyzetedből lehetett sejteni. Köszönd azonban az istennek, hogy ide hozott; én az ő csekély szolgája vagyok, és nem is telt volna ki magányos szegénységemtől, hogy mindennel úgy elláthattalak volna, mint ezt betegséged kivánta; de egy jótevő asszonyságnak, a' ki életét csak a' könyörületesség' tetteinek szenteli, jelentém állapotodat, és ő küldötte ezen ágyat, ő az orvost és a' gyógyszereket; mert bár én is értek egy kevéssé a' gyógyításhoz, még sem bíztam egészen magamban olly súlyos nyavalyára nézve, mint a' tied volt. Ő már eddig is örömest házába vitetett volna, minthogy ezen földalatti lak nem épen alkalmatos állapotodhoz; de a' szüntelen esőzés,

mellyet a' tél hozott, reád nézve az elvitetést még veszedelmesebbé tenné az itt maradásnál. —

Camillo béketüréssel hallgatott, mindenben szót fogadván az öreg remetének; mert sok szenvedése által megtanult tűrni, és az előbbi hiúságából annyira kigyógyúlt, hogy átlátta, mint származtak szenvedései onnan leginkább: hogy magát okosbnak tartotta, mintsem mások' jó tanácsát követte volna.

Pár óra mulva azon asszonyság, kiről a' remete szólott, eljöve a' beteg Camillot megnézni, magával az orvost is elhozván; ez azt tanácsolta: takartassék be jól, és vitessék Camillo a' marchesához minthogy ott minden nel, a' mi ápolására szükséges, őt el lehet látni.

Calotti marchesa igen kellemes, nyájas asszonyság volt, a' ki Camillo iránt különös szívességet mutatott, a' mit ő, mint később ben megtudta, leginkább azon körülállásnak köszönhetett, hogy Camillo a' marchesa' egyetlen fiához, hasonlított, és véle egy korbeli is volt.

Camillo jobban levén, történetének rövid előadása után felvilágosítá a' jótevő marchesát, kit megkért: tudósítaná haladék nélkül atyját, a' mi meg is történt. Camillo saját kezével irt néhány sort a' marchesa' tudósításához.

Voltai báró szomorúan és betegen ült karszékében; egy könyvet tartott, de nem nézett belé, hanem más tárgyra meresztvén szemeit, látszott, hogy nem ott vannak gondolati, ha-

nem távol bolyong elméje, és kínos érzések gerjednek szivében. — Mélyen felsóhajtott gondolkozásában és szemei könybe lábbadtak. Egyszerre belépett Louise, ki házi köténye alatt valamit látszott elrejteni. Megpillantván őtet a' báró, egy kevessé felvidúltak komor vonásai.

Nem hagysz el sokáig édes Louiseám, úgymond: de szükségem is van reád; mert csak te vagy egyedül képes búmat egy kevéssé enyhíteni.

Óh, jobb enyhítő szert hozok én most magamnál, felele Louise, és szava reszketett ezen beszédnél.

Ez nem lehet, úgymond a' báró: tudod, hogy csak te általad vídulok néha föl egy kevéssé, — hogy bármi egyéb csak jobban érezteti velem veszteségemet.

De ha még is enyhítő szert hoznék? a' legjobbat, melly lehetséges, felele Louise.

Itt felugrott a' báró székéből; szólj, szólj az istenért! úgymond: minő reményt gerjesztesz szívemben, hírt hozasz-e Camilloról! mert képed rendkívülit mutat.

Ekkor Louise előadá az elrejtett levelet, mellyen Camillo' irása látszott. A' báró visszaesvén székébe, reszketve szakasztá fel. Hálá isten, édes atyám! így kezde olvasni: még élek és nem sokára, reménylem, ismét látjuk egymást" — Nem vagyok képes többet olvasni! felkiálta a' báró megölelvén Louiseát: hálá az isteni gondviselésnek! és öröm-könyek hullottak szemeiből.

Most belépett Halmosiné asszonyság, a' ki e' felől még semmit sem tudott; képzelhető, milly örömmel telt el ő is. Elolvastatott most a' levél, melly nagyobb részt a' marchesától volt, ki leirta nagyában Camillo' történetét, mert ez még olly gyenge volt, hogy rövid elbeszélését is sokszor félbeszakasztani kénytelen vala, egész leirására pedig még épen nem lett volna képes.

El lehet gondolni, milly borzadást, milly szánakodó és fájdalmas indulatokat gerjesztett atyja' nénje' és Louise' szívében mindazon veszély és szenvedés, mellyeket Camillonak azon idő alatt ki kelle állani; és maga azon biztosság, hogy mind ezen már szerencsésen túl esett Camillo, alig volt képes enyhíteni kínos érzéseiket. Gyöngéden érinté még is Halmosiné, hogy jövendő életére bizonyosan jótékony befolyással lesz e' sorsnak bár kemény leczkéje. —

A' báró tüstént kocsira akart ülni kedves fiához sietendő; de húga' kérésének engedvén megigérte, miképen még kevés ideig várakozni fog, míg beteges állapotja, és a' zivataros idő jobbra fognának fordulni. — Halmosiné asszonyság el akart menni helyette, de ezt nem engedte a' báró, ő akarván az első lenni közűlök a' ki kedves visszanyert fiát ismét ölelheti. Igy tehát írtak a' marchesának és Camillonak, tudtokra adván, hogy nem sokára mindnyájan követni fogják e' levelet.

Camillo egészsége az alatt mindig inkább helyre állott; és egyre növekedett bizodalma, tisztelete és szeretete is a' marchesa iránt, ki

őtet mint a' legjobb anya ápolta, és okos, szives oktatásai által Camillo' lelkére is igen üdvösen hatott. —

Egykor Camillo elbeszélé a' marchesának otthoni életét; töredelmes szívvel hozta elő jó nénje' okos tanácsait, és hogy ő milly hálladatlannak mutatta volt magát ezen jó és szives rokon iránt.

A' marchesa rendkivüli illetődést mutatott e' közben, és sírva fakadván igy szólott Camillohoz: Oh kérlek téged, kit már mint fiamat szeretek, legyen elég neked a' sorsnak ezen szigorú leczkéje. Hagyd el végkép' eddigi hibáidat, köszönd az istennek, hogy azoktól illy korán és illy könnyen megszabadúlsz, és vigyázz, hogy olly kemény büntetést ne kelljen szenvedned később a' sorstól, mint én reám méretett.

Camillo csodálkozva hallotta ezen szavakat. A' marchesa igy folytatá beszédét: Hogy annál inkább megerősödjél mostani jó föltételedben, és jövendőre elkerüld azon hibákat, mellyek már is olly nagy veszedelembe hoztak, elbeszélem röviden önmagam szomorú történetét. Megláthatod ebből, hogy minden hibának büntető következései annál súlyosabbak, minél továbbra elhatnak azok életünkben, és jobbulásunk annál nehezebb, minél későbbre halad; mert a' szokássá vált hiba megrögzik az emberben; az ifjuságnál ez még könnyebben ki irtathatik, de később sokkal nehezebb és kínosabb leczkéket kell kiállanunk a' sorstól, hogy végre belássuk és letegyük hibáinkat, és sokszor egész életünk' boldogságának

veszteségével fizetjük az illy késő leczkét. Igy volt az nálam is. — Én szülőimet korán elvesztvén, néném növelt, a' ki már igen öreg és olly gyenge elméjü volt, hogy nekem kisded korom óta nem tudott parancsolni, sőt inkább egészen akaratomhoz alkalmaztatta magát; mindent kényemre tett; mindig dicsért, és így elbizott, akaratos és elkényeztett lettem; indulatimon kivül semmi parancsolót nem ismertem, és ha valakinek örömöt szerezni, valaki' kedvéhez magamat alkalmaztatni iparkodtam is, ez csak dicséret-vágyból történt. Igy nőtem én fel, senki nem volt a' ki állapotom itánt felvilágosított volna; nem volt jó rokonom vagy barátném, mint neked adott isten édes Camillom, a' ki jó tanácsaival és intéseivel megmutatta volna hibáimat, mellyeket hiúságomban mindannyi jó erkölcsöknek véltem. Már tizenhetedik évembe léptem, midőn nénémet elvesztém, és most egy gyámhoz jutottam, ki épen ellenkezőleg, egészen mint gyermekkel bánt velem, — és bár ő okos tanácsokat adott, de a' kemény, nekem épen szokatlan parancsoló mód, mellyel ezeket kimondta, egészen elidegenített tőle, sőt makacsságomat növelte, holott, természetes észszel birván, szelidebb tanácsra talán hajlandó lettem volna, hibáimtól menekedni. De így mindig viszálkodásban élvén gyámom' házánál, ez szenvedhetlenné lőn előttem, és vágytam szabadság után. Minthogy szépnek hirleltek, sok kérőim voltak; ezek közül azt különböztetém meg leginkább, a' ki legjobban tudott hiuságomnak kedvezni, és a' ki e' mellett legkevésbbé tet-

szett gyámomnak. Mert ennek szüntelen gáncsolódása és megelégedetlensége minden tetteimmel és szavaimmal, engem mindig makacsabbá tettek, és végre ott is ellenkeztem vele, hol semmi egyéb ösztön nem késztetett annál, mint, mi akarat jaellen volt nekie. Hiában mondta ő nekem, hogy az ifjú marchese, a' ki most feleségül megkéretett, teljesen zabolátlan indulatú ifjú; tudatta velem azt is: hogy az, egy jó és szelid leányt, kivel már jegyben volt, hamis gyanúból, rettenetes haragjában agyon szúrt, és ezen történetért bújdosott el hazájából, Nápolyból; én mindezt gyámom' ellenkező indulatja' költeményének tartottam. — A' marchese hizelkedések által megnyerte szívemet, mert a' hiú ember' szeretetéhez mindig ez a' legrövidebb út; azon kívül gyámomnak ellenére cselekedni már magában is elég ösztön volt, és így felesége levék a' marchesenek: Ez azonban nem sokára, fájdalom! igen is megvalósította mindazt, a' mit felőle gyámom mondott. Hiába szegezém most ellene akaratomat erőszakos indulatának; haragjában sokszor magán kívül és mindig kész volt a' legrettentőbb cselekedetekre. Ezen kivül ki lehetett ismérni mindenből, hogy egy titkos bánat, valamelly rosz tett' emléke nyomja és nyugtalanitja lelkét, és lélekisméretének furdalásai zavarják őtet. Sokat szenvedtem ezen időben; de a' szenvedés, a' más' hibája iránti kímélés és türés, mellyel kénytelen valék, megtörték makacsságomat, és jobban megismervén ezen belső surlódások közt tulajdon hibáimat, hiúságom is elenyészett valahára. Későn bántam

már most meg gyámom iránti magamviseletét; később, hogy jó, habár egy kevéssé kemény, és nem tetszetős oktatását nem tudtam hasznomra fordítni. Azonban egy fiam volt, kinek szerencsés és szép reményeket nyújtó kifejlődése sokszor elfelejteté velem minden bajaimat. Ottavio — ez volt neve — minden tulajdonokkal birt, mellyeket szülők gyermekeikben kívánhatnak. Minden iparkodásomat növelésére fordítottam, boldognak érezvén magamat, hogy ezt a' marahese többnyire nekem engedte át, és már most elég belátással birván, hogy hibáimat és ezeknek okát megismérhettem, szerencsésen el tudtam ezeket távoztatni fiam' növelésében.

A' marchese azonban mindig kicsapongóbb és elégedetlenebb lőn; indulatosságához még egy sötét melancholia kapcsolta magát, melly őt csak rövidebb és rövidebb időszakokra hagyta el, midőn pedig ezen nyavalyás szomorúság, meglepte őtet, szinte félelmes volt vele lenni, mert búslakodása sokszor egész elmebódultsággá változott. Illyenkor meggyilkolt mátkáját vélte látni maga előtt, és egész nap is elbújkált az erdőben, hogy ezen rettentő látványtól megszabadúljon. Nincs a' rosz lélekismeretnél rettentőbb és kérlelhetlenebb ellenség, és a' vétek soha többé nem enged nyugalmat annak, a' ki azt egyszer elkövette, míg azon lelki álapotból és rosz indulatból ki nem vetkezik az ember, melly őtet vétekre vezette. — Igy a' marchese is szüntelen gyötörte magát azon régi tettével, és még sem birt elég lélek-erővel legyőzni magában

a' jelen és jövendő életére nézve azon hibát, melly őtet illy szörnyű cselekedetre birta.

Egykor, a' mi ritkán történt, és a' mit nem is örömest láttam, elvitte magával sétálni Ottaviót; a' gyermek örült ennek, mert csak ritkán mutatott neki édes atyja nyájas képet. De én rettegve és hiában vártam őket vissza késő estig, — ők elmaradtak. Kitudtam végre, hogy a' marchese-t egy öszvérekkel befogott kocsi várta falunk' végén, és hogy erre fiammal együtt felülvén, elutazott. Több napig hiában vártam őket vissza a' legnagyobb aggódások között, azután mindent elkövettem férjemnek fölkerestetésére, de sikeretlenül. Egy egész esztendő lefolyt a' nélkül, hogy valamit megtudhattam volna felőlök. Végre egy más nem igen távol tartományban, barát ruhába öltözött embert fogtak el, a' ki egész dühösködésig őrült volt; ezt egy utas, a' ki innen ment azon vidékre, a' marchese-nek ismérte, igy én is tudósíttatam ezen szörnyü esetről, és siettem magamat bizonyossá tenni. Megismértem a' marchese' alakját; de milly rettentő helyzetben volt ő! nem ismert ő engem többé; nem tudott semmit maga felől és nem volt képes felvilágosítást adni közelebbi körülményeiről. Gyermeket senki sem látott nála, igy tehát hihető, hogy Ottavio nélkül jött férjem ezen vidékbe; de hol hagyta el őtet? él-e ez még? ezt mai napig sem tudom, bármit követtem is el e' végre. A' marchese-t egy orvos vállalta által, de minden iparkodásai meggyógyítására sükeretlenek voltak. Egészségem a' sok bú és nyugtalanság által úgy meggyengült,

hogy fiam' keresését nagy részben másokra kellett bíznom. Kötelességem úgy sem engedte a' marchese-t elhagynom; ápoltam őt és mindent elkövettem, ha néha nyúgodtabb szempillantásai voltak, őt a' múltak' emlékezetére birni; de hiában: a' marchese soha többé észre nem jött, és végre mindig inkább elgyengülvén elmebéli felingerlődései által, súlyos betegségbe esett, és megholt a' nélkül, hogy Ottavioról bármelly felvilágosítást adhatott-, vagy fia' nevét ki és mondta volna. Igy maradtam én vigasztalhatatlán, — sok szenvedések után — egyedül.

De illyen szenvedések szükségesek végre hibáink' megjobbítására, ha ezeket ifjú korunkban le nem teszszük és mindig inkább erőt vevén rajtunk, sorsunkat és egész életünk' irányát balra vezérlik. Igy adtak hibáim életemnek is olly alakot, melly csak boldogtalanná tehetett engem — A' sok szenvedés megtanított ugyan végre a' türedelmességre, a' szelidségre, és leázta gőgömet, de ezen harczban el is vesztettem boldogságomat; mert mindig hihetőbb lészen, hogy fiam nincs többé az élők közt. Egészségem' álapotja lehetlenné tette, hogy én magam járjak fiam' fölkeresése végett, és most már csak azon remény vigasztal, hogy már én sem maradok sokáig ezen életben, és ismét fogom látni őtet más boldogabb világban.

Sok könyek közt beszélte élete' történetét a' marchesa, és Camillo úgy megilletődött szomorú sorsán; hogy sírva megigérte neki, ha egyszer szerencsésen visszajut atyjához, min-

dent el fog követni, hogy az elveszett Ottavionak nyomdokit feltalálja. — Sokszor beszéltek e' felől most a' marchesával; Camillo már előre megszerette a' még ismeretlent, és szinte rettegett azon gondolattól, hogy őtet nem fogná többé az élők között találni.

Bármilly nehezen várta is Camillo, atyja' és rokonai' érkezését, még is igen hamar és kellemesen folytanak el a' gyógyulás' napjai; a' marchesa mindenféle hasznos és kellemes foglalatosságokat adott elébe, mellyek még mindig csekély erejéhez voltak alkalmaztatva, és mindenféle érdekes beszélgetésekkel mulatta őtet. Olvastak is együtt; és a' marchesa' kellemes énekét igen örömest hallgatá Camillo. Mindezen foglalatosságok között olly hamar elenyésztek a' napok, hogy Camillo alig vevé észre, midőn már ismét a' mandola- és czitromfák virágozni kezdének, és Camillo először kocsin messzebbre kisétálván a' marchesával a' vidám tavasz' élesztő levegőjét szíta magába, illetődött szívvel köszönvén az istennek ezen boldog szempillantást, annyi sok szenvedések után, de köszönvén azon szenvedéseket is, mellyek az ő egész létének jobb irányt adtak. Föltette itt a' szép kék ég alatt erősen magában, hogy jövendő életét csak az erénynek szenteli, és minden iparkodását arra fordítja, hogy hibáit legyőzze és egész körét a' menynyire tőle telhetik boldogítsa. A' legtisztább öröm-érzések tölték el Camillot ezen kis úton; de mennyire növekedtek ezek, midőn visszatérvén a' marchesa' udvarába, atyja, nénje és Louise siettek elébe, kik az alatt megérkeztek.

Egyiknek karjai közül a' másikéi közé dőlt most Camillo, öröm-könyek ragyogtak mindegyik' szemében, csak a' marchesa' öröme volt keserűséggel keverve, és sírva fordult el ezen boldog ismétlátás' szemlélésetől.

Minekutána több időt együtt töltött volna ezen boldog család a' marchesával, szívreható búcsút vevének tőle és a' legforróbb hálaadás' kifejezései közt útnak indulának. — Nem levén pedig már a' marchesa' lakása igen távol Nápolytól, melly várost még sem Camillo, sem nénje se' Louise nem látták, Voltai báró a' szép kora tavaszi időt használni kivánván, nekiek Nápolyt megmutatta. Nagy volt Camillo' és Louise' öröme, a' kik már is a' legnagyobb barátságban, mint jó testvérek éltenek együtt. Átalán egészen és a' legjobb módon elváltozva találák Camillot atyja és rokonai. Ha pedig ezeknek nagy volt e' felett örömük, Camillo is igen boldognak érezte magát ez által; mert nénje' és Louise' társasága olly kellemes és olly sokféle érdekü volt, mint Camillo az előtt képzelni sem tudta, midőn a' társaság' örömei az ő véleménye szerint egyedül a' hiúság' élvezeteiben állottak.

A' marchesa is örömest elutazott volna Voltai' családjával, beteges állapotja azonban nem engedé azt. De a' remete, a' ki igen sokszor megfordúlt a' marchesa' házánál, és a' kit semmi fogadás nem kötött barlangjához, igen örömest élt Voltai báró' meghivásával, hogy lenne kísérőjük ezen útjokban; mert nápolyi születés volt a' remete, és vágyott ismét látni hazáját.

Szerencsésen utazott a' kis társaság, megnézték a' szép Nápolyt, mellynek útczái talán vigabbak és mulatságosabbak, mint a' világ' bár melly más városié. A' sok mulattató tréfás jelenetek mellett gyönyörködtek utazóink a' szép vidékeken és pompás épületeken. De kínos érzéssel látták a' lazzaroni név alatt szerte fetrengő igen számos szegényeket, kik fél meztelen, hajlék nélkül, mindennapi eledelöket is csak a' bizonytalan jó szerencsétől várják. Szorúlt szívvel kérdé Louise: hogy' lehet ez így a' sok gazdagság, fény, pompa és költséges mulatság közt? És a' midőn báró Voltai élt ezen alkalommal a' szegények' és azon néposztálynak, melly mindennapi munkájával keresi kenyerét, sorsáról szólani a' gyermekeknek, könyek jöttek ezeknek szemeibe, és a' legjobb föltételek támadtak bennök, midőn a' báró kifejtette nekik a' gazdagoknak és kiknek a' hatalom kezökben van, kötelességeiket a' szegények iránt, és megmutatta, mikép' nemcsak az emberi szeretetnél fogva, de önmaguk' javáért kellene a' tehetőseknek nemcsak a' szegényeket el nem nyomni, de tehetségöket főkép' arra fordítni, hogy a' szegényeknek minél kinálkozóbb módon szerezzenek alkalmatosságot gyarapodni, emelkedni, jól magokbirókká lenni 's élvezhetni az élet' kényelmeit, és örömeit. A'mint épen Nápolyban semmi inkább nem zavarja a' gazdagok' állapotját, mint ezen lazzaronik, kiket megvetnek ugyan a' felsőbb rendüek, de szüntelen tartaniok kell tőlök, ne hogy, épen mivel azoknak semmijök sincs, másoknak vagyonát veszé-

delembe ne ejtsék. Megértették ezen példában a' gyermekek, és szivökre vették azon tanítást, hogy minden rosz és minden hiba önmagát bünteti meg, és megindúlva fogadák egymásnak, hogy a' szegény embereknek mindenkor barátaik lesznek és segítnek rajtok, mint tőlök telik. —

A' remete ismerős levén mindenütt, igen jó vezetőjök volt, fölmentek a' Vezúv hegyre, onnan a' legkiesebb és pompásb kilátást csodálták, mellyet csak láthatni; figyelmesen hallgatta Camillo 's Louise, mit atyjok, nénjök és az öreg remete ama' tüzokádó hegyen a' természetnek munkálódásairól beszéltek és magyaráztak nekik, mellyeknek maradványait, nyomait ott szemlélhették. Megnézték Pompeit és Herculanumot is, két elsülyedt és lávával, hamuval födött régi városokat, hol még a' föld' mostani szine alatt egész házakat lehet találni, mellyeknek szobái sőt bútorai úgy maradtak, a' mint azok ez előtt nyolcz századdal elenyésztek a' föld' szinéről.

Nápoly városból mélyebben is beutaztak az országba. — Több napig tartott ezen út; a' vidék igen kies levén sokszor gyalogoltak utasaink, hogy ezt annál szabadabban szemlélhessék.

Egykor egy vadon vidékben, a' melly Camillot elevenen emlékezteté arra, mellyben nem rég' rablókkal tanyázott, az estve meglepé őket. A' Veturino (így hívják a' bérkocsisokat, millyen utasainkat vitte, öszvérek lévén fogva kocsijába) nem igen tudá hol vannak, egészen be-alkonyodott és a' vidék mindig kietlenebb

lőn. Már nyugtalankodni kezdének utasaink, midőn örömükre egy harangot hallottak a' távolban. Hangja után tartottak és nem sokára világot látának kitünni a' sürűből, és még inkább közeledvén egy magányos klastromot szemléltek előttük. A' kapus nagy készséggel megnyitá kérésükre az ajtót; igen szivesen fogadák a' jó barátok és mindenkép' iparkodának telhetőleg kényelmesen ellátni őket.

Más nap Camillo és Louise megszemlélték az egész klastromot és a' szép kertet, mellyet a' barátok magok míveltek. Egy ifju még majdnem gyermekkorú ujonczot láttak itt, nagy szorgalommal munkálni a' virágok körül, és minthogy egy korúnak látszott lenni Camilloval, ez közelített hozzá. Nézd, úgymond Louise, midőn már majdnem mellette állottak: nézd, milly különös ismeretes vonásai vannak ezen ifjú' képének. Igaz, felele Camillo, és egyszerre felkiált: nemde egészen Calotti marchesához hasonlít ő? Ezen név' hallására igen megdöbbenve látszott az ifju, és egy kis tartózkodás után, a' mellyben határozatlannak látszék, mi tevő legyen? közelített Camillohoz, és kérdezte, ismérne-e valakit, ki azon nevet viseli? — Ismérek, felelt Camillo: egy igen tiszteletre méltó asszonyt, ki azonban boldogtalan életet él; mert férjét és egyetlen fiát elvesztette. — Oh! az anyám, az én jó anyám ez! igy kiálta fel az ifjú ujoncz, és zokogva egy fához borúlt. — Camillo megölelé őtet és nagy fölgerjedtségében alig tudá nagyában elmondani mikép' jöve ő a' marchesához, és mikép' siratja az szünetlen fiát. Reszketve és könyek

közt hallgatta a' kis szerzetes Camillo' beszédét, de nem indúltak örömre arczvonásai, sőt a' legnagyobb fájdalom látszék elfogni szívét. — Nem örülsz-e, így szólt Camillo végre csodálkozva: midőn most édes anyádat nem sokára megláthatod, és olly boldog életet élhetsz vele? — Sohasem, így felelt zokogva Ottavio: sohasem élek én anyámnál többé! — Megijedett Camillo ezen szavakon, midőn épen a' remete közelített hozzájok, a' ki nagy örömmel megismerte Ottaviot, bár két év folyt le az óta, hogy látta őtet a' marchesa' házanál. Ez is a' legelevenebb örömmel szóla a' marchesa' boldogságáról, midőn fiát ismét látni fogja. — Bár ne látna többé, így szólott sírva Ottavio: hogy ne kellene azon új kínt szenvednünk: ismét és örökre elválni egymástól. — A' remete és a' gyermekek csodálkozva kérdezék Ottaviot: mi az, mi őt azon reménytől megfoszthatja, kedves anyjánál ismét boldog napokat élhetni? Eleintén tartózkodott nyiltan szólni Ottavio, de végre Camillo és Louise' szives erőtetései rábirták, hogy elbeszélte nekik szomorú történetét.

Ottavio' atyja, már bódúlt levén elméje, a' nélkül, hogy ezt fia tudta volna, őt egy sétáláskor kényszerítette, hogy vele anyja' tudta nélkül elmenjen. Ezen útban fiának vallást tett, hogy lelkén egy szörnyü vétek fekszik, és hogy egy különös jelenés, melly felől nem akart bővebben nyilatkozni, azt adta tudtára: hogy ezen bűnért csak úgy nyer bocsánatot, ha ártatlan fia tészen hellyette eleget, és lemondván a' világról szerzetessé lesz, és soha

többé anyjához és előbbi helyzetébe vissza nem tér. Az érzékeny és eleven képzeletű gyermeknek, ki atyja' elmebeli álapotját nem ismérte, szivére hatott mindez, és felgerjedt állapotjában, könnyen reá vehette atyja mindenre, mit tőle kivánt. Be ment tehát atyjával a' klastromba. Nem sokára atyja azt födözé neki föl, hogy egy új jelenés azt adá tudtára, hogy még nem elégséges bünhödése, ha fiával együtt van, így tehát nekik örökre meg kell válniegymástól. Kérte pedig igen, hogy azért föltételénél megmaradjon, és ezen klastromban töltse életét. Ottavio, a' ki még akkor sem volt felvilágosodva atyja' bódultságáról, 's képzelődése a' sötét szomorú klastromban, atyja által rendkivüli, komor s' rettentő tárgyakkal inkább inkább ingerelteték, végre maga is elragadtatott; csak örök büntetésekről álmodott, melylyek atyjára várnak, és köszönte az istennek, hogy ezektől, földi boldogságának feláldozásával, atyját megmentheti. Elhagyta tehát édes atyja Ottaviot, ki most még mélyebb szomorúságba merült, de atyjának betegségéről most sem lévén felvilágosítva, hitte annak szavait, és minden, a' mit a' klastromban a' barátoktól hallott, a' kik Olaszországban sokszor nagyon tudatlanok és előítéletekkel teljesek, csak megerősítették szegényt e' föltételében, hogy bár mindig súlyosabban érezte is áldozatjának nagyságát, azt még is teljesítse atyjának megmentésére.

Ezeket tudák ki utasaink Ottavioról, kit megilletődve ölelt meg az öreg remete, a' gyermekek sírva szemlélvén őtet. — Édes fiam,

így szólt az öreg: te bár bal értelemből, fiúi szeretetednek nagy bizonyságát adtad; az isten megáld ezért, de nem kivánja tőled azon áldozatot. — Már magában is fonák nézet, hogy az ártatlantól kivánna az örök igazság elégtételt a' bűnösnek vétkeért; de ezen kivül teljesen bizonyos, hogy atyád elme-betegségben volt, és minden, mit mondott és tett, csak ezen elmebódultságból eredt és magyarázható. Elbeszélte most a' remete nagyában, mit a' boldogtalan marchesa felöl tudott, és most világos lőn Ottavio előtt is, vissza emlékezvén mindazokra, a' mit atyjától sokszor látott és hallott, hogy az már ezen szomorú betegségben volt, még minekelőtte el hagyta volna házát. Bármilly fájdalmas volt Ottavionak ezen felvilágosítás és atyja' hálálának híre, még is vigasztalás tölté el szívét azon reményben, hogy nem sokára anyját megláthatja, és ennél minden további kétség és félelem nélkül boldogan élhet.

Megtudták most a' többiek is ezen szerencsés találkozást, mellyen kivált a' báró és Halmosiné legnagyobb örömet éreztek. A' marchesának sebes póstát küldöttek, és ez sietett egy a' klastromhoz közellévő városkába, hol őtet utasaink vágyva várták. Kimondhatlan volt ezen ismétlátás' öröme, de minél nagyobb volt még az, midőn a' marchesa a' klastromba megérkezvén kedves fiát ölelhetette. Gazdagon megajándékozta a' klastromot, és a' szerzetesek áldással követték a' tőlök megváló fiatal ujonczot. A' marchesa pedig, Voltai bárótól és családjától szíves búcsút vevén, viszonyos hála-

adás és barátság' nyilatkozásai és fogadásai közt vált egymástól a' két család; és a' marchesa a' remete' kíséretében haza ment az eddig olly szomorú lakhelyére, a' hol most fiával boldogúl élt és ezt jó és hasznos embernek növelte föl.

Camillo is visszatért atyjával és rokonaival, egészen megváltozva; óvta magát előbbi hibáitól, mások' tanácsát meg nem vetette; mindenki iránt szelíd, tetszetős és szerény magaviseletü volt, és igy mindenkitől szerettetett is. Sokszor megvallá, hogy azon leczkét, melylyet a' rablók közti szenvedések alatt olly keservesen állott ki, nem adná a' legnagyobb kincsért, minthogy ez volt, a' mi jobbulására és élte' boldogságának alapitására szolgált. — A' báró is átlátta most, hogy ha fiát nem eresztette volna olly igen kényére, ezt és magát általa sokkal inkább boldogíthatta volna, és annál inkább iparkodott Camilloban fentartani a' jó igyekezetet. A' marchesával mindig kedves összeköttetésben maradt a' báró' családja; sokszor meglátogatták egymást; Camillo is barátságban élt Ottavioval. — De ideje már, hogy magatok' képzeletének engedjem át a' két család' szerencsés életfolyamuk' kifestését; mert már nagyon késő van, ezen estve pedig ismét a' nélkül tölt el, hogy szokás szerint némelly tudományos tárgy vétetett volna föl.

Gyula. Hiszen az erkölcs-tudomány úgy is a' legszükségesebb; ebben pedig szép példákat hallottunk és sokat tanulhattunk.

Valler. Egyébiránt úgy is rendkivüli a' mai összejövetel, helyére és tárgyára nézve. Ime

már visszatérnek azok is kik a' kisdedóvó intézetekre nézve külön értekeztek.

Földesi (ki a' többivel visszajött). Végeztünk tehát mi is, Valler úr' tervében állapodtunk meg, és minthogy Földesen már minden készületek megvannak, megegyeznek szomszédaink, hogy további rendelkezésig nálunk legyen a' fő iskola, 's hogy hozzánk fog mindegyik küldeni egy asszonyt, és ha akar, egy ifjút is, kik Füzes úrtól megtanulják a' gyermekekkeli bánásmódot.

Gyula. Hát mi kimaradunk?

Dárdainé. Épen nem; titeket is meghivott Földesi úr, hogy néhány hetet nála töltvén és minden nap bejárván az intézetbe, ott magatokat képessé tehessétek arra, mit a' minap dicséretes szándékkal föltevétek magatokban.

(A' gyermekek örömüket fejezik ki.)

Földesi. Az intézet újesztendőre már olly karban lesz, hogy a' tanítók' oktatása elkezdethetik.

Dárdainé. Gyermekeinket egyènként küldjük majd Földesre, hogy egészen nélkülök ne maradjunk, és nagyon sokan ne legyenek ott.

Valler. Sors által határozzuk majd meg, ki megyen először.

Tornyos. Én majd csak egy idegen alkalmatos ifjat keresek tanítónak, és ha lehet még magam is el megyek Földesre.

Náni. Tanulni?

Tornyos. Igen; mindig tanulhat az ember, és ez soha sem szégyen. De kivált annak a' ki, mint én, ifjú korában igen keveset tanúlt, ké-

sőbben kell ezt pótolnia, a' mint lehet, bármi nehezen essék is neki.

Náni (fejcsóválva). Mindent felforgatnak most a' világban, semmi sem maradhat a' régi rend szerint; most is a' vacsora már elhül az asztalon. —

Földesi. Rendet kell tartani midenben, kivált az idő' elosztásában, máskép' ezen legdrágább adományát ez életnek mindig eldarabolja és elfecsérli az ember; azért most is fejezzük be estvénket.

Földesiné. A' szinjáték, mellyről ma egy hete szó volt, jövő összejövetelünkre marad; minthogy a' szerepek még nincsenek jól betanúlva, és holmi készület is hiányzik; azonban vacsora után némi kis részbeni próbákat tarthatunk a' gyermekekkel, ha ők nem választnak inkább más társas játékot.

Gyermekek (mindnyájan). Nem, nem! a' játékszini próbák legjobbak lesznek, igen örülünk ezeknek. —

855 1931